AKİS

MUASI

Kıbrıs Bayrağı

Yeni Bir Cumhuriyet

FİYATI 1 LİRA

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

Sermayesi 20.000.000 T. L. Merkezi: İstanbul

Şubeleri:

İstanbul	İzmir	Samsun
Beyoğlu	Ankara	Konya
Galata	Yenişehir (Ankara)	İskenderun
Kadıköy	Adana	Mersin
Osmanbey	Çapa	Bursa
Hasköy	Edirne	Bakırköy
Beyazıt		

HERNEVİ BANKACILIK MUAMELÂTI-BÜTÜN YABANCI MEMLEKETLERDE MUHABİRLER

Telgraf adresleri: Umum Müdürlük: Bankorgen- İstanbul   Şubeler: Bankor

---

1960 Yılında

21.500 TALİHLİYE

8 MİLYON

70 APARTMAN DAİRESİ ve 5.200.000 lira tutarında, Çeşitli ve zengin para ikramiyeleri

her 200 liraya 1 kur'a numarası

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın – istikbalinizin emniyeti

FAAL 6-60

AKİS

Haftalık Aktualite Mecmuası

Yıl: 6, cilt: XVIII, Sayı: 314.

Yazı İşleri

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârh Matbaa Tel : 15221

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Başyazar

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adını imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

Karikatür :

TURHAN

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Firuz MAKULU
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe

Doğan Klişe

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

Abone sartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	20.00 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	40.00 lira

İlân şartları :

Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
(İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

İlan işleri :

Telefon : 15221

Dizildiği yer:

Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih : 23.8.1960

FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz

Kıbrıs Bayrağı

Yeni ufuklara doğru

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

İçinde yaşadığımız günler gibi devrelerde, bizim kanaatimiz odur ki, aydınlığa süratle çıkmanın, normale dönüşün en emin yolu kütlelerin hâdiselerden olduğu gibi haberdar edilmesi ve fikirlerin olduğu gibi söylenmelidir. Hattâ zaman zaman bir noktada durulması, geriye doğru bakılması, meselelerin bir icmalinin yapılması ve ondan sonra yola devam edilmesi fayda sağlayan bir usûldür. AKİS'in elinizde tuttuğunuz bu sayısı böyle bir dönüm noktasında hazırlanmış bulunuyor. Hakikaten bu hafta, İnkılâp hareketi ilk üç ayını doldurmuş ve dördüncü ayına başlamış olacaktır. Üç ayın başka bir hususiyeti ve ehemmiyeti vardır. 27 Mayısı hemen takip eden günlerde bizzat Milli Birlik Komitesi Başkam Orgeneral Cemal Gürsel bir taahhüdde bulunmuş ve üç ay içinde seçimlerin yapılarak idarenin millet iradesiyle işbaşına gelecek iktidara devredileceğini ilân etmiştir. Mühletin dolduğu bu hafta, aklıbaşında bir tek insanın, bir Bezenişte dahi bulunmaması milletçe İnkılâp hareketinin idarecilerine karşı beslemekte devam ettiğimiz itimadın bir delili olduğu gibi cemiyetimizin olgunluğunun da veciz bir İşaretidir. Zira işlerin henüz bitmediği, Geçici İdarenin devamının millî menfaat icabı bulunduğu hakikati, herkes tarafından kabul edilmektedir ve bunun üzerinde münakaşa dahi yoktur. Bu, elbette ki son derece güzel bir anlayış ifadesidir ve 27 Mayıs günü çizilen hedefin tasvip edildiğini göstermektedir. O gün Türk Silâhlı Kuvvetleri, demokratik hayatı içine düştüğü çıkmazdan kurtarmak vazifesiyle devlet idaresine müdahale ettiklerini bildirmişler ve serbest, dürüst seçimi sağladıktan sonra asıl işlerinin başına döneceklerini açıklamışlardı. İnkılâp, üç aym sonunda» baştaki asaletini ve gayesini muhafaza etmektedir.

Nitekim bu hafta AKİS'in YURTTA OLUP BİTENLER sayfasında okuyacağınız "İnkılâp" başlıklı yazı bugünkü İdarenin son derece alâka uyandırıcı bir tasavvurunu gözler önüne sermektedir. Hakiki hedef olarak Demokrasiyi ve onun "sine qua non olmazsa olmaz" şartı serbest seçimleri göz önünde tutan Milli Birlik Komitesi artık bir intikal devrine adım atılması lüzumunu görmüş vs yarın iktidarı temsil edecek olan siyasî partilere memleket meselelerinde fikirlerini söyleme imkânını sağlamaya karar vermiştir. Böylece Türkiyenin büyük dâvalarının hâl yollan aranırken siyasi partiler de görüşlerini açıklayacaklar, yâni tek kelimeyle angaje olacaklardır. Bu suretle bugünkü idarenin demokratik hayat içindeki devamlılığı,sağlanacaktır. Hakikaten, bugün bir takım sağlam fikirler ileri sürecek olan teşekküllerin yarın oy kaygısıyla bu fikirlerini bir, tarafa atmaları sn emin yoldan önlenmiş olacaktır. Döneklik, oy getirmeyecek, sadece oy kaybettirecektir.

Başkentteki AKİS ekibi bu hafta çalışmasını bu nokta üzerine teksif etmiş ve alaka uyandırıcı bilgi toplamaya muvaffak olmuştur. Proje henüz tasavvur hamidedir. "İnkılap" başlıklı yazıda bu proje etraflı şekilde anlatılmaktadır. Bu yazı, Metin Tekerin "D.P. yi devirenler, D.P. yi getirenlerdir" mevzulu başyazısıyla birlikte mütalaa olunduğu zaman birçok endişenin yersiz bulunduğu, hakikatlerin Ankarada mükemmelen görüldüğü vs iyimser olmak İçin bütün sebeplerin mevcudiyeti ortaya çıkacaktır.

Bhaftaki "Basın" başlıklı yazımızı ibretle okuyacaksınız. Akbaba mecmuasının sahibi bulunan, üstelik inanılmaz fütursuzlukla iki taraflı pala sallayan, şahsi sevimliliğini bir cambazın ip üstünde kullandığı sapa kadar meharetle kullanıp daima parsa toplamasını bilen Yusuf Ziy Ortaçın mektupları belki sizleri güldürecektir. Asm bu mektuplar, cemiyetimizin halim bir aynanın sadakatiyle aksettirmektedir. Düşünmek lazımdır ki bu mektupların sahibi şimdi aynı Menderese küfür etmekle, onun arkasından veriştirmekle meşguldür. Yazıda D.P. Meotts Grubunun bir gizli toplantısında cereyan etmiş olan vs Safla Kılıçoğlunun meşhur otomobiliyle alâkalı münakaşayı da bulacak, devlet işlerinin hangi ölçülerle yapıldığım öğreneceksiniz. Tıpkı Ortaç gibi Kıhçlıoğlunun da şimdi eski velinimetine ateş püskürdüğünü görmek eğer bugünün vs yanma mesuliyet sahiplerine bir ders olursa bu tipler ihtiyarları dışında, sâdece mevcudiyetleriyle cemiyetimize klarnetlerin sn büyüğünü yanmış olacaklardır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt; XVIII, Sayı: 314

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

24 AĞUSTOS 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Aa! Aa! Aa!..

Bu haftanın başındaki pazar günü D.P. devrinden artakalan meşhur Havadis gazetesinin başyazısını okuyan Adalet Bakanı Gözübüyük, İçişleri Bakanı Kızıloğlu, Başbakanlık müsteşarı Türkeş ve Millî Birlik Komitesinin üyeleri ne düşündüler bilinmez ama, memleketin pek çok çevresinden derin bir hayret sayhası yükseldi. Başmakalenin altındaki imza Peyami Safaya aitti. Örtülü ödeneğin maskesi düşürülmüş müşterisi ancak kendisine has bir fütursuzlukla İnkılâp Mahkemelerini ele alıyor ve bunların kime karşı kurulduğunu açıklıyordu. 27 Mayıstan sonra bir takım gazeteler "Milli Birlik Komitesinin kahraman, feragatli ve mütevazi üyelerine, bazı bakanlara, profesör ve yazarlara" hücum etmişlerdi. İşte, bu hücumları önlemek maksadıyla Millî Birlik Komitesi İnkılap Mahkemelerini kurmuştu! Peyami Safa bahsettiği basının hangi basın olduğunu da belirtmeyi ihmal etmemişti. Yazı, aynen şöyle devam ediyordu: "Dünyanın her yerinde âdet olduğu şekilde eserinin üstüne ismini ve resmî sıfatım koydu diye Adliye Bakanına, kendisine uydurma beyanat izafe edildiği için gazetelere küstü diye Dahiliye Bakanına, yakınlarından bir insan bir gazete kurmaya teşebbüs etti diye Başbakanlık Müsteşarına ağır hücumlar yapıldı. Daha evvel kurulan İnkılâp mahkemeleri imdada yetişmeseydi, birçok çeşitlerini gördüğümüz bu sistemli hücumlar Millî Birlik Komitesini ve Hükümetini yıpratıp devleti zaafa düşürecek derecelere varabilirdi. Bu mahkemeler selâmet mahkemeleridir"

Cüret, inanılır cüret değildi. Ama Peyami Safa yazısını şöyle bitirmekte dahi hiç bir mahzur görmemişti: "Türkiyede seviyeli ve gerçek bir hak ve hürriyet nizamı kurmaya çalışan 27 Mayıs inkılâpçılarının yüksek emelleri gerçekleşinceye kadar huzur ve sükûnu koruyacak Örfi İdareye, İnkılâp Mahkemelerine, Basın Ahlâk Yasası ve Şeref Divanına selâm!" Selâmı gönderen Peyami Safa bundan tam dört ay evvel aynı neviden bir huzuru sağlayacağını umduğu meşhur Tahkikat Komisyonuna Tercüman gazetesinin sütunlarından selâm gönderen Peyami Safaydı ve hâdise bir sosyoloji vakası olarak kitaplara geçecek ehemmiyetteydi.

Ancak, Peyami Safayı tanıyanlar bu satırlara şaşmadılar, İnkılâp Mahkemelerini kuranlardan Peyami Safaya yapılmış sert bir ihtar beklediler. Kanununun metnine bazı talihsiz ibareler karışmış olmakla beraber İnkılâp Mahkemelerinin D.P. artıklarına karşı kurulmuş bulunduğu.

Peyami Safa
Himaye kanatları

omda burada baş kaldıran yobazları hedef güttüğü gerçi herkes tarafından biliniyordu. Ama Nurcular nasıl Komitenin 85 sayılı tebliğinin arkasına sığınmışlarsa (Bk. YURTTA OLUP BİTENLER, Sayfa 14 - "Lâiklik") ve Albay Türkeşi hami bilip ona mektupla başvurmuşlarsa şimdi D.P. nin eski organında Peyami Safa DJ. nin bakiyyetüssuyufuna kuvvet şurubu veriyor, onları İnkılâp Mahkemelerinden korkmamaya davet ediyor, yeni idarenin kendilerinden yana olduğu hissini uyandırmaya çalışıyordu.

Bu bakımdan haftanın başında ciddî bir açıklama şart görülüyor, İnkılâp Mahkemelerinin Adalet Bakam D.P. devrinden kalan kanunla gazeteci tehdit etsin ve tenkide uğramasın, İçişleri Bakanı hatalı bir muhabire kızıp bütün basım suçlasın ve niç bir serzenişle karşılaşmasın, Başbakanlık Müsteşarı eşinin adım Milli Birlik Komitesince dahi doğru bulunmayan bir şekilde bir gazetenin kurucuları arasına soksun ve herkes "Aman, ne iyi ettin" desin diye kurulmadığının ortaya konmasında büyük millî menfaat seziliyordu. Aksi hâlde kanun kendisinden beklenen faydayı vermeyecek, fitne devam edip gidecekti. Hattâ, daha büyük cüretle!

İnkılâp

İyi niyet delili

Bu haf tanın başında Ankarada, Milli Birlik Komitesi çevrelerinde beliren bir temayül yüreğinde endişe duymaya başlamış aşın şüphecileri bile farahlattı. Haftanın sonunda İnkılâp hareketi üçüncü ayım dolduracak ve dördüncü ayına girecekti. İktidarların tabii yıpranma kanunu yavaş yavaş tesirini göstermeye başlamıyor değildi. 27 Mayıs günü gökteki ayın derhal kendilerine verilmesini bekleyenlerde bir hoşnutsuzluk seziliyor, bir hayâl kırıklığı dalga dalga yayılıyordu. Muhtelif çevreler aynı dalgaların tesir sahasına yavaş yavaş giriyorlardı. Neden bilinmez, "işlerin pek de iyi gitmediği" yolunda bir karamsarlık gözlerdeki pembe rengi siliyordu. Aslında da, İnkılâbın ilk haftalarındaki canlılık, hayatiyet kaybolmuştu. "Az lâf, çok iş" formülüyle ortaya çıkılmış, fakat daha ziyade lâf çok edilmiş, iş az yapılmıştı. Anayasanın bir türlü bitmemesi, düşüklerin duruşmalarının bir türlü başlamaması umumi bir gevşekliğe yol açıyor, tempo yavaşlıyordu. Bir bakıma bu, soysuzlaşmış devrinde dahi Demokrasinin kaidesi olan açık tartışmalara bağlanmış milletin ve bilhassa aydın sınıfın alışmış bu-

D. P. yi devirenler, D. P. yi getirenlerdir

Metin TOKER

İnkılâp hareketinin üzerinden üç ay seçmiş bulunuyor. Bu üç ay Türkiyede, çok şükür kanın değil, mürekkebin en bol aktığı devir olarak da hatırlanacaktır. Fikir adamları, tam bir serbestlik içinde Türkiyemizin meselelerini, istikbalini tartışmışlardır. Tartışmaya devam etmektedirler. Hattâ, düşünce ve kanaat sahasında kalan bazı sapık ilim adamlarına, kalem sahiplerine dahi söz hürriyeti tanınmış, seslerini yükseltmelerine cevaz verilmiş, bunlar mukabelelerini aynı silâhlarla görmüşlerdir. Bırakınız ihtilâl idarelerini, fazla olgun sayılamayacak cemiyetlerin normal yollarla kurulmuş iktidarlarının dahi güç gösterebilecekleri bir tahammül tartışmalara hâkim olmuş, bilhassa yurdun karanlık günlerinde D.P. ye karşı vaziyet almış., samimiyetlerinden ve dürüstlüklerinden şüphe caiz bulunmayan kimselerin öne sürdükleri fikirler hakikaten alâka uyandırmıştır.

Bu, iyi tarafı çok bir durumdur. Şimdi, bu kadar analizden sonra, üç koca ay geride kaldığına göre zihinlere gelmiş olması tabiî sükûnet ve serinkanlılık içinde bir sentez devrinin açılması gerekmektedir. Zira neticeye varmak için dağınıklıktan mutlaka kurtulmak, düşüncelere bir istikamet vermek, hâdiselere ve memleketteki kuvvetlere doğru teşhis koymak, tabu kelimelerin cazibesinden kurtularak cemiyetimizin yeni mimarlarına ışık tutmaya çalışmak lâzımdır.

Evvelâ, 27 Mayısın bir son mu, bir başlangıç mı o1duğu ve 27 Mayısın iyimserlik mi. kötümserlik mi sebebi teşkil ettiği hususunda ciddî karara varmanın büyük faydası vardır. Hâdiseler hislerden kurtularak ele alınırsa 27 Mayısa bir son gözüyle bakmak da, bir başlangıç gözüyle bakmak da zordur. Bana öyle geliyor ki bu, 1945 de başlayan yeni hayat tarzımızın son derece ehemmiyetli bir merhalesidir. Bir merhale ki, mana bakımından 1950 nin 14 Mayısı ile denk kıymet taşımaktadır. 14 Mayıs ve 27 Mayıs Türkiyede iki iktidar değişikliğinin tarihidir. İki hâdisenin birbirinden yüzseksen derece farklı manzara gösteren dış görünüşüne bakmak insanı telafisi imkânsız hatalara sürükleyebilir. Aslında, 1950 de ve 1960 da aynı su zerreciklerinden müteşekkil bir büyük cereyan Türkiyede iktidar barajını zorlamıştır. Barajın on yıl önceki muhafızları kapıları açmak suretiyle çığın sâdece kendilerini alıp götürmesini sağlamışlar, barajı sapasağlam ayakta tutmak basiretini göstermişlerdir. Zira bunun bir met ve cezir hareketi olduğunu anlamışlar, kendilerini götüren suyun bir gün gene geri getireceğini görmüşlerdir. Barajın on yıl sonraki muhafızları ise, inanılmaz derecedeki iptidai kafalanyla oyunun inceliklerinden hiç birine nüfuz edememişler, en sonda suyun setleri patlatmasına ve gafilleri boğmasına yol açmışlardır. Eğer hâdiseleri isimlendirerek konuşmak gerekirse denilecek olan şudur: 1950 C.H.P. si liderinin çizdiği istikameti tutmasaydı mutlaka Ur Yassıadanın istikametini tutacaktı, 1960 D.P. si çifte liderinin gösterdiği yola girmeseydi iktidar nöbetinin yeniden kendisine gelmesini bekleyen bir muhalefet olarak bugün memleketin siyasî hayatındaki yerini muhafaza edecekti. Zira 1945 ten bu yana Türkiyede, memleketin hakiki kuvvetini teşkil eden bir sel aynı istikamette belki yavaş, ama son derece azimle ilerlemektedir. Bir 14 Mayısta Demokratları bu sel, kendileri hiç beklemedikleri halde -o zaman da doğru teşhis koyma hassasından mahrumdular- Memleketin başına getirmiştir. Bir 27 Mayısta bu sel Demokratları, kendilerini en kudretli sandıkları sırada memleketin başından süpürüp götürmüştür. Sel Türk cemiyetini, hiç bir hayâle yer yoktur, Atatürk inkılâplarının sonuncusu olan demokratik nizama kavuşturmadan bir denizde kaybolacak değildir.

O bakımdan 27 Mayıs, Türkiyemiz için bir iyimserlik sebebidir. Son on yılın acı hâtıralarının kuvvetli tesirleri gözlerimizi kara gözlüklerle örtmemelidir. En samimî şekilde yükseltilen "Demokrasi tecrübesi iflâs etti", "Atatürk inkılâpları mahvoldu", "Çok geriledik, her şeye yeniden başlamalıyız'*, "Bizi bir demir el paklar" feryatları bana ziyadesiyle hissî ve fazla sathî geliyor. Koca bir demokrasi tecrübesinde, üstelik bir Bayar - Menderes âfetine mâruz kaldık ta nihayet ne oldu? En sonda tarumar olan ne Atatürk inkılâplarıdır, ne demokratik hayatin müdafii kuvvetlerdir, ne hukuk devletinin taraftarlarıdır. Tarümar olan Bayar - Menderes rejiminin şampiyonlarından ibarettir. Hâdisenin en ziyade memnunluk veren tarafı ise bu âfetten memleketin bir Fidel Castro tarafından değil, cemiyetin hayatiyetini teşkil eden canlı kuvvetlerin elele verip harekete geçmesiyle kurtarılmış bulunmasıdır. Bütün bu kuvvetler ve son darbeyi indiren askerler tâ sonuna kadar değişikliğin demokratik yoldan olması için ellerinden geleni yapmışlar, her türlü ikazda bulunmuşlar, çeşitli vasıtalarla seslerini yükseltmişlerdir. İhtilâl, ancak bütün kapılar kapandıktan sonra patlak vermiş, sel barajı o zaman attırmışlar. Beş kişi başbaşa verip D.P. yi devirmiş olsaydı cemiyetin vasiye muhtaç bulunup bulunmadığı düşünülebilirdi. Ama D.P. nasıl sokakta iktidarı aldıysa, zorla elinde tutmak istediği bu emaneti aynı kuvvetlere gene sokakta vermiştir.

Bayar - Menderesin hatası kendilerini kimlerin iktidara getirdiğine yanlış teşhis koymalarıdır. Dalın ilk günden sanmışlardır ki Atatürk inkılâplarının yarattığı ve 1945'e kadar su altında kalan gerici kuvvetler 14 Mayısın yaratılmasında baş rolü oynamışlardır ve kendileri bu kuvvetlere dayandılar mı ne yaparlarsa yapsınlar ebediyen koltuklarında oturacaklardır. Gerici kuvvetler 14 Mayısın yaratılmasında elbette rol oynamışlardır. Ama o devirleri yaşayanlar hatırlayacaklardır, asıl motör aydınlardı. Atatürkçü, batıcı, demokratik ideallere bağlı, kültürün verdiği medeni cesarete sahip aydınlar.. Türk cemiyetinin, hayatiyetini bir defa da 27 Mayısta ispat eden hakiki kuvvetleri.. Bunları yanlarından uzaklaştırıp karşılarına aldıkları gün Bayar - Menderes kendi ölüm fermanlarını zaten imzalamışlardı. 14 Mayıs, hedefinden şaştığı, yaratıcılarından ayrıldığı için bir 27 Mayıs yaratmıştır. 27 Mayıs hedefinden şaşmadığı, yaratıcılarından ayrılmadığı takdirde gerçekleşmesine 1MB de karar verdiğimiz Türkiyeyi yaratacak, uzun bir istikbal için siyasi hayatımıza ve siyaset adamlarımıza ışıkların en parlağını, en kıymetlisini tutacaktır.

Bundan haklı bir iyimserlik sebebi düşünülebilir mi?

lunduğu geleneği kaybetmesinden ileri geliyordu. Siyasî faaliyetin herkes için durdurulmuş bulunması belki makûldü, ama onbeş yılın geleneklerini kılıçla keser gibi alıp atmak elbetteki imkânsızdı. İş çevreleri de bir bekleyişin huzursuzluğu içindeydi. Devrin normal devir olmaması pek çok tasavvuru aksatıyordu. D.P. nin ezici mirası tasfiye edilip seçimle bir iktidar işbaşına gelinceye, yâ--ni Bayar - Menderesin soysuzlaştırdığı siyasi hayat normal şekliyle avdet edinceye kadar bunun böyle süreceği muhakkaktı. Sâdece, yıpranma kanunu tesirini biraz daha fazla gösterecek, hoşnutsuzluk daha açık şekilde ortaya vurulacaktı. Nitekim geçen haftanın içinde bir gün başkentin nüfuzlu simalarından biri, son derece samimi bir şekilde "İşlerin, uzadıkça tadı kaçıyor" demekten kendisini alamadı.

İşte, Milli Birlik Komitesi çevreleri böyle bir konjonktür içinde îstişarî Meclis fikrini ciddiyetle ele aldılar ve 27 Mayıstan üç ay sonra esaslı bir intikal devresinin açılması hazırlıklarına başladılar.

Açıklığın fazileti

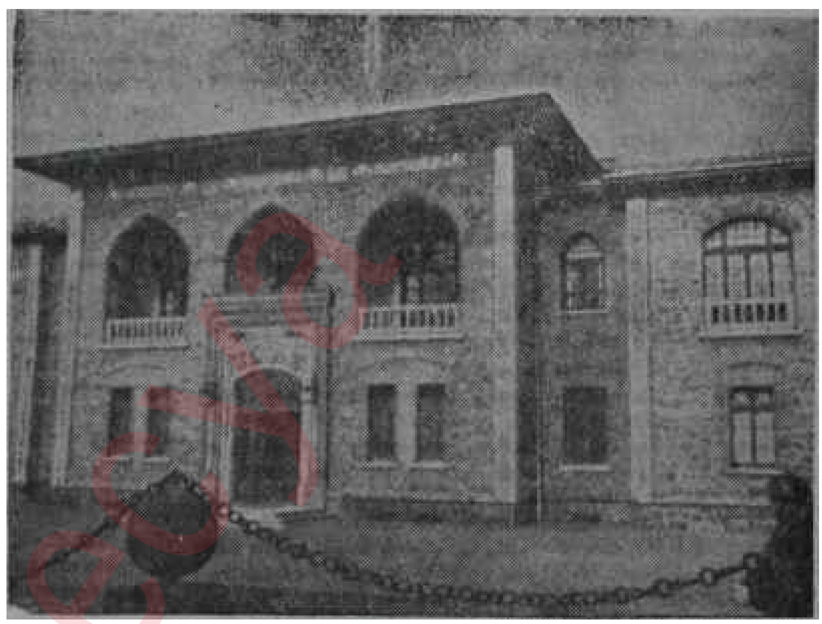
Fikir yeni değildi. Milli Birlik Komitesinin azaları üzerlerindeki ağır yükü memleketin diğer sıhhatli kuvvetleriyle paylaşmak lüzumunu bundan Ur süre önce duymuşlardı. Zira Komite bu kuvvetlere dayanarak, onların temsilcisi sıfatıyla memleketin mukadderatına el koymuştu. Ordu, bu kuvvetlerden sâdece biriydi. Onun yanında Bayar - Menderes rejimiyle savaşmış milli siyasi partiler, namuslu politikacılar, medeni cesaret sahibi müesseseler, ateşli gençlik ve onları sinesinde barındıran Üniversite vardı. Gerçi Ordu ve Üniversitenin hoca kadrosu mesuliyete baştan iştirak ettirilmişlerdi. Fakat ötekiler âtıl duruyordu. Bilhassa, yarın normal siyasi hayat avdet ettiğinde memleketin idareci kadrosunu sağlayacak olan siyasi partilere amme hizmetlerinden el etek çektirilmesi artık faydalı değil, zararlı hale geliyordu. İşte, İstişari Meclis bütün bu mahzurları ortadan kaldıracak, hem Milli Birlik Komitesinin işlerini kolaylaştıracak, hem memleket dâvalarının millet önünde müzakeresini mümkün kılacak, hem de yarınki Türkiyemizin temellerini atacak bir fikir olarak süratle taraftar buldu.

Millî Birlik Komitesinin yanında bir İstişare Meclis kurulacaktı. Bu Mecliste Barolar, Üniversite, meslek teşekkülleri, siyasi partiler de temsil edilecek ve böylece bütün fikirler orada kanalize olacaktı. Kanunları, çizilmiş esaslar dairesinde İstişari Meclis metin hâlinde hazırlayacak, bunların üzerinde orada açık müzakere cereyan edecekti. İstişari Meclisin teşrii sıfatı elbette ki bulunmayacaktı. Oradan geçen tasarılar Milli Birlik Komitesine gelecek ve orada kanunlaşacaktı. Zira istişari Meclis seçim yoluyla değil, tâyin suretiyle kurulacaktı. Daha doğrusu Millî Birlik Komitesi tarafından kontenjanlar ayrılacak ve kontenjanlar alâkalı müessesselerce doldurulacaktı. Meselâ C.H.P. için otuz üyelik mi uygun görüldü? C.H.P. kendi otuz üyesi ni bizzat seçerek İstişari Meclise gönderecekti. Barolar yirmi üyeyle mi katılacaktı? Barolar bunları tesbit edecekti. Meclisin toplantıları aleni olacaktı. Bütün fikirler serbestçe tartışılacak, oy kaygısı bulunmadığından meseleler ciddiyetle ve saf memleketçi duygularla ele alınacaktı. Tabii bu neviden bütün Meclislerde olduğu gibi İstişari Mecliste de zümre menfaatleri seslerini duyuracaklardı. Meselâ esnaf dernekleri esnafa ait vergileri indirmeye çalışacaktı. Ticaret Odaları nalım kendi taraflarına yontmaya çabalayacakta. Hattâ siyasi partiler herkese mavi boncuk dağıtma âdetlerini derhal terketmeyeceklerdi. Ama uyanık umumi efkârın mürakabesi Meclisin üzerinde olduğundan bir defa bütün bu cereyanlar aşırı hâl alamayacak, üstelik birbirlerini kolaylıkla ifna edeceklerdi. Ondan sonra, siyasî partiler daha realist görüşler ileri sürmek zorunda kalacaklardı.

Ama işin asıl faydalı tarafı şuydu: Bugünkü Geçici Devre ile yarınki Devamlı Devre arasında kolay kolay atılmaz bir köprü kurulacak, bugün milletçe girişilecek hamleler yarın oy Kaygısına düşmüş azılı politikacılar tarafından hasır altı edilemeyecekti.

Sağlam bir bağ

Hakikaten, katılacakları İstişari Mecliste -B.M.M. binasının büyük salonunda çalışacaktı- siyasî partiler her meselede görüşlerini açıklamak zorunda kalacaklar, böylece oportünizme paydos denilecekti. Partiler, tek kelimeyle angaje olacaklar, yarın başka söz söyleyip başka türlü davranma imkânını kaybedeceklerdi. Meclise, gerekirse, bir İnönü gelecek ve meselâ Toprak Reformu mevzuunda partisi adına sarih beyanat yapacaktı. Bu suretle herkesin ne düşündüğü bilinecekti. Ezanın arapça mı, türkçe mi okunması gerektiği neviinden hassas mevzularda dahi partiler görüşlerini bildirecekler ve ona göre not alacaklardı. Bu suretle aydınlarla konuşurken bir çeşit, köylere gidince bir çeşit konuşan politikacılar hangi ata oynamayı tercih ettiklerini belli etmek zorunda kalacaklardı. Doğrusu istenilirse, hedef olarak demokratik hayatı, çok partili sistemi ve serbest seçimi benimsemiş bir Geçici İdare için bundan iyi intikal sağlama yolu bulunamazdı.

T.B:M.M. binası
Yeniden seslenecek

Bu hafta başkentte İstişari Meclis fikri süratle yayılırken Anayasa çalışmalarının süratlendirilmesl ve duruşmaların artık başlaması lüzu-

Alpaslan Türkeş
Merak edilen adam

mu herkesin ağzındaydı. Zira seçimlerin, Gürselin tahmin ettiği gibi 27 Mayıs 1961'i bir kaç ay geçeceği anlaşılıyordu. Bu, realist bir görüştü. Ancak aynı derecede realist bir teşhis, seçimler geciktikçe huzurun avdetinin güçleşeceği ve Türk tarihinin en güzel, en asil, en meşru hareketlerinden biri olan 27 Mayıs hareketinin kıymetinden çok şey kaybedeceğiydi. Çünkü suyun altındaki oyun bir ara çıktığı su yüzünden tekrar dibe dönmüştü ama tehlikesinden bir şey kaybetmemişti. Hele iki taraflı bir asırdık Milli Birlik Komitesiyle C.H.P. yi, yâni memleketin aynı istikametteki iki büyük kuvvetini birbirleriyle çatıştırmaya çalışanların ekmeğine yağ sürüyordu. Mahdut C.H.P. liler halâ orada burada bir yeni tarzda partizan idare kurma hevesi içindeydiler ve DP. den boşalan yerleri devralmayı arzuluyorlardı. Bunların hareket tarzları, düşünüşleri, tutumları düşük DP. lileri şayanı hayret derecede andırıyor, kendilerine -ve maalesef partilerine- o nisbette antipati çekiyordu. Buna mukabil Milli Birlik Komitesi bu mahdut C.H.P. lilerin hareket tarzı karşısındaki infialini bütün bir namuslu, vatansever, dürüst teşkilâtı kıracak şekilde gösteriyordu. Aslında, bir bütün olarak C.H.P. nin en azından Gençlik ve Silâhlı Kuvvetler kadar çorbaya tuz kattığı, fiili mücadelenin onun ve liderinin kurduğu temel üzerinde yükseldiği inkârı asla caiz olmayan bir hakikatti. Şimdi, o mahdut CELP. lilere -haklı olarak- kızıp C.H.P. ye -haksız olarak- D.P. ile aynı muameleyi reva görmeye kalkışmak sâdece soğukluk doğuruyordu. İstişarî Meclis bu sürtünmeyi de önleyecek, açıklık bir defa siyaset hayatımıza avdet etti mi su altında oyun oynama meraklılarının ipliği pazara çıkacaktı, Şimdi mesele, gene lâf kalabalığına dalıp işi unutmamak, güzel fikri bir an önce gerçekleştirmekti.

Profesör dediğin..

Ünlü profesör Ali Fuat Başgilin çakalı tarzda sunduğu istifası Hukuk Fakültesinin Profesörler Kurulu tarafından kabul edilmemiş bulunuyor. Mükemmel bir karar! Kararın mucip sebebi daha da güzeldir. Kurul, bir hocayı suç taşımayan beyan ve fikirlerinden dolayı mahkûm etmeyi reddetmiştir. Demek Senato da bundan böyle Kubalıları, bu medenî cesaret âbidelerini, sırf "Müesseseyi korumak" için, yâni Menderese şirin görünmek maksadıyla kürsülerinden uzaklaştırmayacaktır. Sevinmemek elde değil..

Ama, Başgilden ders almak zorunda bulunan talebelerin haline kim çâre bulacak ilmi, irfan, aklıselimi ve hattâ Ata» türkçülüğü bir yana bırakalım. Ama, bakınız, kürsüsünde muhafaza edilen bu Örd. Prof. is-

Ord. Prof. A.F. Başgil

İstifasını açıklayan ve tabii Yeni *Sabahta yayınlanan makalesinde ne diyor:*

"Müracaatınıza ne cevap verilir, bu bence meçhul, Malûm olan: Senato beni Üniversiteden uzaklaştırabilir. Üniversiteler vazifemi geri alabilir. Resmi sıfat ve vazifeler, insan üzerinde tıpkı ariyet bir üniformadır. Ariyet ve emanet daima geri alınabilir. Fakat size şunu söyleyeyim: Senato içimdeki zengin irfan *hazinemi, ruhumdaki yüksek ahlak şuurumu, etrafımdaki kıskançları çatlatan müstesna ifade kudretimi benden alamaz.*

Affedersiniz, böyle konuşanlar üniversitelerde Ord. Prof yapmazlar. Ya ne yaparlar diyeceksiniz.

Ah, ah!. Söz gümüşse, sükût hakikaten altın. Altın da *değil. Platin! Platin!*

Kabine çalışıyor

"Bu hafta başkentte, rejimin yeni intikal devresi üzerinde fikir yürütülürken bir kurul harıl harıl çalışıyordu. Kurul, geçen haftanın başlarında hakkında rivayetler çıkan Bakanlar Kuruluydu. Bu Kuruldan Adalet Bakanının -Peyami Safanın himaye kanatları altına aldığı Abdullah Gözübüyük- istifası beklenmiyor değildi. Ancak rivayet, bütün kabinenin istifa ettiği tarzında yayıldı. Bunun bir diğer sebebi de bazı partili Bakanların hükümette vazife almalarını mümkün hâle getiren bir kanun tâdilinin yapılmış bulunmasıydı Halbuki hükümet sağlam ve basiretli çalışıyordu. Belki Ur kaç Bakan değiştirilebilirdi. Ama esas kadro kalacaktı.

Nitekim kabinenin toplantılarından en uzunu geçen haftanın sonlarında cuma günü cereyan etti. Saatlerin 13,08'i gösterdiği sıralarda Bakanlar Kurulunun Cemal Paşasız ak-

Selim Sarper
Haftanın esprisi..,

tettigi 218 dakikalık toplantısı ancak sona ermişti.

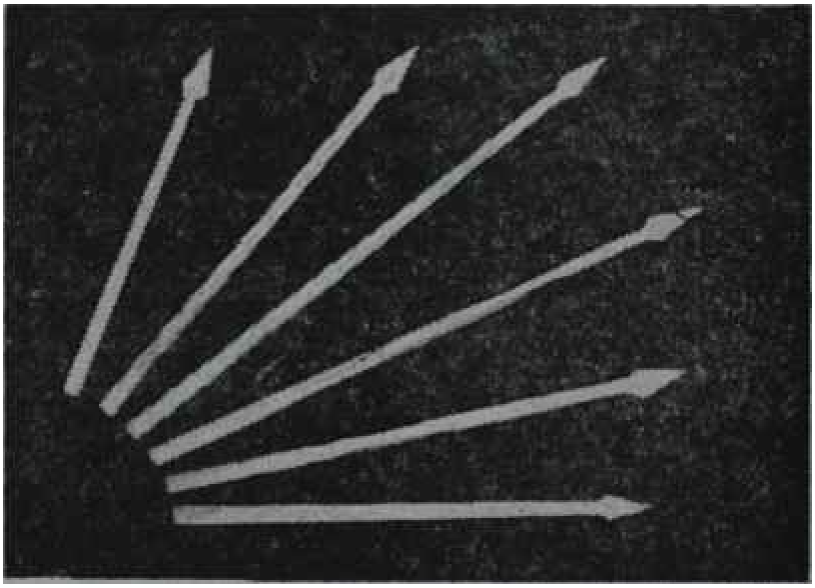
Toplantıyı ilk terkeden Sanayi Bakanı Muhtar Uluer oldu. Elinde siyah fermuarlı bîr çanta taşımaktaydı. Onu diğer kabine üyeleri Orhan Kubat, Fethi Aşkın ve Gözübüyük takip ediyordu. Daha sonra merdivenlerde Çalışma Bakanı Cahit Talaş ve Millî Eğitim Bakam Fehmi Yavuz göründüler. Her ikisi de neşeliydiler, neşeli olmayan onların üç adım ilerisinde yürüyen Adalet Bakanı Gözübüyüktü. Saat 13,12 yi gosteriyordu ki kapıdan Sağlık Bakanı Nusret Karasu ve Tarım Bakam Feridun Üstün çıktı. Onları Kabinenin en popüler Bakam Amil Artüs takip etmekteydi. Artüs her zamanki gibi şıktı. Üzerinde pöti kareli açık gri bir ceket ve ceketine son derece uyan biraz daha koyu bir pantolon vardı. Kabinenin bu en uzun boylu ve en çok çalışmakla şöhret bulmuş Bakanı adeti veçhiyle basın mensuplarım selâmladı ve otomobiline yürüdü.

Gazeteciler ayrılmak üzereydiler ki Başbakanlığın büyük kapısında Dışişleri Bakam Selim Sarper göründü. Gazeteciler gitmekten vazgeçtiler ve toplantıyı en son terkeden Bakan ünvanını Artüsten kapan Sarpere doğru yürüdüler. Belli ki Bakan çok çalışmıştı. Nitekim AKİS muhabiri merakım yenemedi ve Bakana "Efendim en geç siz çıktınız, yoksa mühim bir mesele mi vardı?'' dedi. Bakanın cevabı haftanın esprisi oldu. Başkent gazetecileri arasında bir hayli de tuttu. Selim Sarper "Öyle mühim bir şey yok" demiş ve ilâve etmişti: "Boş kalıp, ahlâkımız bozulmasın diye çalıştırıyorlar''

"Kültür esastır"

İşte Kabine toplantıları böylesine samimi bir hava İçinde devam ederken, başkentte bir kısım insan da faydalı bir teşebbüsü tekrar ihya etmek için feragatla çalışıyorlardı. Bunlar Türk Kültür Derneği kurucularıydı.

Dernek geçen, haftanın ortasında faaliyete geçti. Ne var ki Kültür Derneğinin faaliyete geçtiği Una hayli hatıraya sahip bir binaydı. Onun için açılış merasiminde bulunan gazeteciler, bu binayı bir başka vesileyle ziyaret ettiklerini hatırladılar ve iki hatıra arasında bir bocalama geçirdiler. Türk Kültür Derneğinin çalışmaya başladığı bina Koca Reis Koraltanın on yıl müddetle ikâmetine tahsis onman ve 27 Mayıstan sonra tahliye edilen B.M.M. Başkanlığı köşküydü. Onun içindir ki Koraltanın meşhur, güzelliği dillere destan 19 yaşındaki mürebbiyesi Barbara Kuta'un mayo ile dolaştığı salonda 30 derece hararet altında oturmak ve Kültür Derneğinin açılışına şahit olmak gazetecilere garip geliyordu.

C.H.P. Bayrağı

Dalgalanmam bekliyor

Ancak vazife vazifeydi. Gazeteciler mayolu dilber Kuts'u bir tarafa bırakıp işlerine baktılar. Bulunulan salon, bej renkli köşkün alt katındaydı. Duvarlarında bir müddet önceye kadar asılı duran resimlerin şimdi yerleri boştu. Köşkün kapısı üzerinde kırmızı zemin üzerine iri beyaz harflerle "Türk Kültür Derneği Genel Merkezi" yazılmıştı. Böylece bina işret merkezi olmaktan çıkıyor. Kültür Merkezi oluyordu. Kapının önü Cemal Gürseli görebilmenin heyecanı ile dolu Ankaralılarla kaplıydı. Nitekim biraz sonra önlerinde duran siyah Cadillac'tan Orgeneral Cemal Gürsel indi. Gri bir elbise giymişti. Grili siyahlı kravatı babacan Generale çok yakışıyordu. Ankaralılar, alkış tutmaya hazırdılar. Ancak Başkan Gürselin yüzündeki ifade onları durdurdu. Başkan alkış istemiyordu. Sevgi tezahürünü gözlerde ve yüreklerde görmek istiyordu. Babacan General halkı selâmladı ve köşke girdi. Arkasında Milli Birlik Komitesinin üç genç üyesi vardı: Sami Küçük, Muzaffer Özdağ ve Fikret Kuytak... Özdağ basın mensuplarına göz kırptı ve camlı bölmenin önünde durdu.

Atanın yolunda

" Atatürkün yolunda yürüyeceğiz. Atatürkün yolunda öleceğiz." Bu sözleri camlı bölmenin ilerisinde kurulmuş kürsünün başındaki esmer, orta boylu, koyu renk elbiseli adam söylüyordu. Adamın adı Sabahattin, soyadı Homrişti. 46 yaşındaydı ve Türk Kültür Derneği Genel Başkam bulunuyordu. Yukardaki sözler onun ve derneğin gayesini özetlemesi bakımından manidardı. Herkes bu orta boylu adamı dinledi ve alkışladı. Tutulan alkış Homrişe değil, onun temsil ettiği derneğin gayelerineydi. Sabahattin Homris, kendi ifadesiyle "enteresan star adam" değildi sadece

bir öğreticiydi. Şimdiye kadar İsminin duyulması için bir gayret sarfetmemişti. Etmeğe de niyeti yoktu, Onca mukaddes olan gayelerdi.

Homrişten sonra Devlet Başkam Gürsel kürsüye ağır ağır yürüdü. İki eliyle mikrofonu tuttu. Memleket gerçeklerini ağır ağır, tane tane ortaya döktü. Kültür Dernekleri köylüye ışık tutacaktı. İçinde bulunduğumuz gerçekleri dikkate almak lâzımdı.. Milletçe uyanmalıydık. Gafletten, cehaletten sıyrılmak lâzımdı.

Orgeneral Gürsel Türk aydınlarını memleket hizmetine davet etmekle sözlerine son verdi. Daha sonra Millî Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz kürsüye geldi ve memleket gerçeklerine ayrıca ışık tuttu. Açılış töreni bitmişti. Herkes memnun ve mesut vazifesi başına dönüyordu. Bu önemli meselenin halli yolunda ilk adım atılmıştı, devam edilecekti. Nitekim haftanın sonlarında gene Cemal Gürselin eliyle Derneğin ilk şubesi İzmirde açılıyordu.

Enteresan adam

Ancak bu sırada, Ankarada başka bir hâdise cereyan ediyordu. Uzun boylu, gür kaşlı, dinç bir adam, oturduğu koltuktan ayağa kalkıyor, sol elini belinin hizasına ve sol omuzu ile 45 derecelik bir açı teşkil edecek şekilde yerleştirirken sağ elinde tuttuğu telefona cevap veriyordu.

Gür kaşlı dinç adamla telefondaki ses arasında şu • muhavere cereyan etti:

"— Geçmiş olsun efendim. Ameliyat olmuşsunuz, çok üzüldük..."

"— Yok efendim böyle şey, ameliyat falan olmadık. Sadece dişimiz apse yapmıştı..."

Gür kaşlı dinç adamın adı Alparslan Türkeşti. Bu, belki cevap verdiği onuncu telefondu. Başkenti boğucu sıcaklar kavururken, Başbakanlık Müsteşarının Husus! Kaleminde çalışan memurlar bu ardı arası kesilmeyen "Geçmiş olsun" telefonlarına cevap yetiştirdiler ve sonra bozulan asaplarını dinlendirmek için nöbetleşe, soğuk birşeyler içmede fayda mülahaza ettiler.

Haftanın başında gazetelere intikal eden bir haber, 27071 numaralı telefonu günlerce meşgul etti ve artık herkesin tanıdığı enteresan Albay Türkeşin sıhhatini, hususi hayatım vatandaşın büyük bir tecessüsle takip ettiğini ortaya koydu. Aslında alâka tamamile sebepsiz değildi. Albay Türkeşin adı pek çok mesele dolayısıyla kulaklara geliyor, üzerinde sık sık konuşuluyor, tutumu tartışmalara mevzu oluyordu. Belki üstün vasıfları, belki işgal ettiği mevkiin ehemmiyeti, belki bazı ihtiyatsızlıkları, daha mümkünü belki bunların hepsinin bir araya gelmesi Albay Türkeşi dikkati çeken bir sima haline getirmişti. Her hâlde el falından iyi anlayan bir kimse bugünlerde enteresan Albayın avucunda merak uyandıncı çizgiler görürse, bunun şaşılacak tarafı olmayacaktı.

Basın

Vefakâr yârlar!

Bıı haftanın başında Ankarada, senelerden beri Menderesin Türk cemiyetine fenalıkların en büyüğünü yaptığında müttefik kimseler bile düşük Başbakanın bir huyu sayesinde aynı cemiyete bir de paha biçilmez iyilikte bulunduğuna inandılar. Menderes, tabiî niyetlerin en melûnuyla, bir gün şantaj yapabilmek ümidiyle kendisine gönderilen mektupları dosyalayarak muhafaza etmiş, tek kâğıt parçası yırtmamış, hareketlerine ve başkalarının hareketlerine dair esaslı notlar tutmuştu. Bu notlarda bir takım talepler, bu taleplerin karşılanış tarzı, bazı münasebetlerin mahiyeti, D.P. Grubunda cereyan etmiş gizli müzakereler belirtilmişti. Düşük Başbakanın bir başka merakının da resimler olduğu anlaşılıyordu. Bir gün işe yarayabilecek fotoğraflar ve fotokopiler, suiistimal vesikaları, ihsanı müebbet hapse mahkûm ettirebilecek deliller hep sıralanmış ve kasalar içine saklanmıştı. Bu hafta bir çok Soruşturma Kurulu düşük Başbakanın kasasından çıkanları tasnifle meşguldü. Suç mahiyeti taşıyan veya suç ihbarı telâkki edilebilecek olanlar dikkatle ele almıyor, muameleye konuyordu. Buna mukabil bazı mektuplar sâdece bir karakter teşhiri kıymeti taşıyor ve okuyanları ancak güldürüyordu.

Bu hafta başkentte meydana çıkan bir hakikat düşük Başbakan Menderesin iki kıymetli ideal arkadaşı, Dr. Sarolla Safa Kılıçlıoğluya ne derece derin bir muhabbetle bağlı bulunduğuydu. Onların kaprislerini -veya menfaatlerini- karşılamak için onlarla birlikte giriştiği yolsuzlukların mesuliyetini bizzat sırtlamış ve gelen hücumlara göğüs germişti. Daha doğrusu onları memnun etmek maksadıyla yaptırttığı kanunsuz işleri "erkekçe" üzerine almış, "ben emir verdim" demişti. D.P. Grubuna ait bir gizli müzakere zaptı bunun delilini ortaya koyuyordu. D.P. nin ateşli milletvekillerinden Hüseyin Ortakçıoğlu bir tarihte Gruba biz takrir vermişti. Bir çift otomobile ait dedikodu dillere destandı. Bunlardan biri meşhur Safa Kılıçlıoğluya aitti. Başbakanın bu sefa arkadaşı Uç normal otomobil değerinde bir lüks kaptıkaçtıyı bütün mer'i nizamları hiçe sayarak memlekete sokmuştu. Otomobilin bedeli bizzat Döviz Komitesi tarafından verilen kararla transfer edilmişti. Bu mesele hakkında hükümet ne düşünüyordu? Diğer taraftan Dr. Sarolun getirttiği bir araba da dillerde dolaşıyordu. Dr. Sarol yeni zengin Safa Kılıçoğlu gibi -Dr. Sarolun babası son derece namuslu bir Generaldir- lüks otomobil meraklısı değildi. Lincoln marka kaptıkaçtıya değil, gençliğini geçirdiği Almanyanın havasını taşıyan Opel'lere meraklıydı. Safa Kılıçlıoğlunun arabasının üçte bir değerinde bir otomobili kaşla göz arasında Türkiyeye sokuvermişti. İşte, meraklı ve ateşli milletvekili Hüseyin Ortakçıoğlu -kim bilir, belki de bu günahım örtmek için meşhur Tahkikat Komisyonunun kurulmasını talep eden takrire imzasını basmıştır- bu iki arabanın memlekete nasıl girdiğini merak etmiş ve D.P. Grubu başkanlığına verdiği takrirde bunu sormuştu.

Mektup I

Adnan Beyfendiciğim,

Bu medrese kırması yazımı affediniz: Yine yatakta, yine sırtüstü.... Ah Beyfendiciğim, ben yatağa bunun için girecek adam mıydım t

Şimdi, elimde kalem düşünüyorum. Size ne yazayım t Beni, alicenaplığınız kelime müflisi yaptı.

Siz Beyfendi, kelimenin bütün sahibiyle büyük insansınız. Bütün sıfatlar, bu cibilli asaletinizden sonra gelir.

Bir şey söylesem inanır mısınız acaba! Beni lâakal Ekrem Şerif kadar sizin müşfik alâkanı tedavi etti.

Borcumu -yüz yıl yaşasam- ödiyemem ama ömrüm oldukça düşünen başım, duyan kalbim, yazan kalemimle ödemeye çalışacağım. Yüzünüzün simdi, nasıl tatlı, ince ve hazin güldüğünü görüyorum. Allah sevginizi üstümden eksik etmesin.

Ortaç

Bu hafta, başkentte öğrenilen hakikat şuydu: Düşük Başbakan Menderes, alâkalı Bakanların cevap vermesine meydan bırakmaksızın kürsüye gelmiş ve -orası açıklamada mevcut değildir ama, kolaylıkla tahmin olunabilir ki- âdeti veçhile sağ elini beline dayayarak Grup azalarına, bilhassa Hüseyin Ortakçıoğluya bakmış ve tam bir küstahlıkla şöyle demiştir:

"— Safa Kılıçlıoğlunun otomobilinin memlekete getirilmesi için ben emir verdim. Doktor Mükerrem Sarolun otomobilinin memlekete sokulması için ben emir verdim."

Grup bu sözler karşısında tam bir sessizlik içinde kalmış, Ortakçıoğlu dahil hiç kimse itiraza kalkışmamış, fakat -ne kahramanlık!- Menderesin bu çıkışını alkışlayan da olmamıştır. Açıklandığına göre Safa Kılıçlıoğlunun normal bir otomobilin tam üç misli değerindeki Lincoln marka kaptıkaçtısı için müracaatı o zaman müsteşarlığım Cihat trenin deruhte ettiği Ticaret Bakanlığı tarafından reddedilmiş, fakat tepeden inme bir emirle Başbakanın aziz arkadaşının gülünç kaprisi yerine getirilmiştir. Ama doğrusu istenilirse, aziz arkadaş da bu necip delâletin altında kalmamış, gazetesinde Başbakanı halkın nazarında bugünkü mevkiine çıkaran yayın taktiğinin şampiyonluğunu yapmıştır. Teni Sabah bir gün İstanbuldaki nakil vasıtalarına zam yapılacağı haberini manşet olarak vermiş, sonra gene manşet olarak bu kararın "Başbakanın emriyle" iptal olunduğunu yazmış, İstanbulluların karşıdan karşıya ancak Menderesciğin sayesinde aynı fiyata geçebileceklerini duyurmuştur. Bunun basit bir propaganda taktiği olduğunu anlayamayanlar tabii bu neviden bütün melanetlerin başı Menderese hayır duası etmekten kendilerini alamamışlardır. Nitekim "İstanbulun imarı" denilen facia başladığında da "Lincoln'lu Adam" Kılıçlıoğlu gazetesinde bu âfetin methiyesini yapmış, bugün hürriyet türküleri, çağırmaktan zerrece fütur duymayan profesör fıkra yazarı Siyavuşgil Fatihleri nümerotaja tâbi tutmuş, hattâ Kılıçlıoğlu sonradan C.H.P. milletvekili olan temiz Esat Mahmut Karakurta bile bu mevzuda methiyeler kaleme aldırabilmiştir.

Karşılıklı hizmetler böylece sürüp gitmiş, Menderes sefa arkadaşına lûtufların en büyüğünü yapmış, onun matbaadaki yemek masasına bir Arap -Düşününüz, Arap! Yok, ta Menderesin milletten değil ama insandan anladığı muhakkaktır- Başbakanını, Nuri Saîdi götürmüş, orada Kılıçlıoğlu bir yabana devlet adamıyla dünya meselelerini tartışmak suretiyle keyiflenmiştir de, keyiflenmiştir.. -Dünya meselelerini Kılıçlıoğluyla tartışan devlet adamlarından biri hâlen ahrette, öteki Yassıadadadır-.

Bu haftanın başında başkentte Menderesin D.P. Grubundaki "asil tavır"ı hiç Ur tevil götürmeyecek tarzda açıklandığında herkes Dr. Sarolu, istemeye istemeye takdir etti. Hiç olmazsa o, efendisini Yassıadada takip etmişti. Ya sefa arkadaşı? O. gazetesinde aynı Menderese küfür ediyor, onu kötülüyordu. Gerçi suyun altındaki oyuna sütunlarını açmak suretiyle yarın "Ben vazifemi yaptım" demek şansım elinde tutuyordu ama bu yarın, Kılıçlıoğlunun bütün ümidinin aksine bir daha gelmeyecek, Yeni Sabahın kapılarından içeri bir Başbakan daha girmeyecekti. Zira Türkiyede artık, -inşallah-, Menderes gibi Başbakanlar hüküm sahibi olmayacaklardı.

Ödenen borç

Cefa arkadaşıyla ideal arkadaşının otomobil hikâyeleri bu hafta düşük Başbakanın suç hanesine kaydedilirken Menderese gönderilen ÜÇ mektup sâdece kahkahalara mevzu oluyor, fakat bir karakter teşhirinden başka mâna taşımadığından muameleye konmuyordu. Bunlar mâruf ve muteber Akbaba mecmuasının sahibi Yusuf Ziya Ortaç tarafından düşük Başbakana gönderilmişti. Ortaçın adı ilk defa Söz dergisi tarafından yayınlanan "Örtülü ödenekten

Mektup II

Benim, başvekilim, efendim benim,

Dün *akşam yine beni bahtiyar ettiniz. Ankara arıyor dedikleri saman refikam yanımda idi. Muzaffer bey ile o konuştu. Dönünce, aramız' da geçen muhavereyi aynen nakledeyim:*

— Bu kadar iş arasında .... seni düşünmek .... sıhhatini sordurmak.... (Gözleri nemli nemli daldı, yutkundu) Ziya, dedi, Adnan bey seni seviyor.

Başımı emniyetle salladım:

— Evet ...

— Neden!

— Çünkü, benim kendisini ne kadar çok sevdiğimi biliyor.

Sonra izah ettim:

— Bu bir yaradılış meselesidir de Güzide .... O, iyi insan, büyük insan doğmuş. Bak, İsmet Paşaya: Zekâm var, kültürü var, tecrübesi var, ama, kalbi yok!-. Ömründe bir kişiyi sevmemiş. Cevat Abbas öldüğü zaman, yaveri: "Paşam, maateesüf sise üzülecek bir haber vereceğim: 'Cevat Abbas ölmüş!" demiş. İsmet Paşa, hissiz bir hayretle yaverinin yüzüne bakarak sormuş: "O yaşıyor muydu ?..." Ne *korkunç, değil mi Adnan beyfendiciğim, ne korkunç... Bugün, Osman Bölükbaşının yanaklarını okşayan parmaklarına baktım, da aklıma Kuyucu Murat Paşa geldi: Vallahi o parmaklar, bir hamlede yanaktan gırtlağa iner!*

Size yemin ederim, sizin telefonlarınız bana lâakal doktorların ilâçları kadar şifa veriyor.

Başka birisine olsa söylemem. Hissimi gülünç bulur. Ama, size bu duygumu benden iyi anlayacağınız için Hiç tereddüt etmeden yazaca' ğım: 25 Temmuzda Afganistana gidiyorsunuz diye üzülüyorum! Beni on gün Ankara aramayacak!

Benim *aziz Başvekilim, size sıhhat, saadet ve milletçe bahtiyarlığımız olacak bahtiyar günler diler, en samimi, en sâdık ve minnettar duygularını tazimlerimle arz ederim.*

Ortaç

Not:

• ***19*** *Temmuz Bayram günü çıkacak Akbaba için, cidden beğendiğim bir kapak mevzuu buldum. Ressama dün sipariş ettim: İsmet Paşa ayakta, Kasım. Gülek çarıkları ayağında, çoban. Fethi Çelikbaş, Fevzi lütfi, Osman Bölükbası ..oyun.... Lejandı şöyle:*

Muhalefet birleşiyor — Gazeteler
Gülek— ***İşte*** *Paşam, kurbanlarımız!*

para alan basın mensupları" listesinde geçmişti. Ortaç, Menderesin örtülü ödeneğinden para almaktan zerrece hicap duymamıştı Maskeler düşünce Ortaç derhal tevil yoluna sapmış ve Başbakanlıktan kendisine İş Bankası vasıtasıyla para gönderildiğini, fakat kendisinin bu parayı reddettiğini bildirmişti. Para ve red! Doğrusu istenilirse bu iki kelime Akbaba sahibinin -ne de sevimli adamdır- ismiyle yanyana geldiğinde garip kaçıyordu. Nitekim bu hafta düşük Başbakanın kasalarına sızmak imkanını bulanlar aynı Ortaçın "Başbakanı, efendisi" Menderese yolladığı üç mektubu okuduklarında gürültülü kahkahalar atmaktan kendilerini alamadılar. Hele mektupların biri hakikaten alaka uyandırıcıydı. Akbabaya ait olup sol kenarında büyük Ur A harfi taşıyan beyaz kâğıda eski türkçe harflerle yazılı mektubunda Yusuf Zira Ortaç Menderese ömrü boyunca kendisini kalemiyle koruyacağını vadediyordu. Menderes bu vaade inanmış mıydı? Her halde inanmamıştı ki karakter sahibi dostunun mektubunu kasasında saklamıştı. Nitekim Ortaç Menderes düşer düşmez kaleme sarılmış ve düşük Başbakan aleyhinde dediğini bırakmamıştır. Hattâ daha da ileri gitmiş ve kendisinin ne derece medeni cesaret, asil his sahibi olduğunu da belirtmiştir. Ah. 27 Mayıstan bu yana Yusuf Ziya Ortaç Akbabada ne kahramanlık masalları okumuş, Mendereslere ve Ba--arlara karşı ne çıkışlarının hikâyesini nakletmiştir!. Bunlara acaba inanan olmuş mudur?

Ortaç, Menderesin "İnönü Kompleksi"ni de mükemmel şekilde okşamış ve düşük Başbakana şirin görünmek için bir zamanlar -ve şimdigöklere çıkardığı İnönüyü üstadâne bir şekilde yermiştir. İnönü kalpsizdir, Menderes kalplidir! Allahtan ki Menderes Akbabanın kapaklarını kendisine' tasvibini -ve parasını- almak için yollayan Yusuf Ziya Ortaça -tıpkı Kılıçlıoğlu gibi- tam numarayı vermiş ve onlara alt mektupları, notlan muhafaza etmiştir. Düşünmek lâzımdır ki bu açıkladıklarımız düşük Menderesin -Zavallı! Düşük diye ona diyoruz- Ortaçlarla ve Kılıçlıoğlularla münasebetlerine alt vesikaların sâdece bir kısmıdır ve elde daha eğlencelileri de mevcuttur.

Cyrano'nun cüreti

Fakat açıklanan hakikatler ve Söz derginin listesi örtülü ödenek müşterilerinin ne derece cüretkâr olduklarını da pek açık şekilde ortaya koydu. Hakikaten geçen hafta içinde Başbakanlık Müsteşarı Albay Türkeş "Ethem İzzet Benice" imzalı bir mektup alıyordu. Bunda, Babıâlinin tipik karakteri mahut listeyi bahis mevzuu ediyor, kendi adının bulunmasından dert yanıyor, böyle bir vesikanın mevcut olup, olmadığını soruyordu. Benice, cinsine mahsus kurnazlıkla bir vesikanın ele geçip geçmediğini öğrenmek istiyordu. Anlaşılan, müsbet cevap alırsa cüretini arttıracak ve tecavüze bile girişecekti. Nitekim açıklanan liste üzerine seslerini yükseltenlerin arasında küstahlığa varan sâdece o olmuştu. Fakat bu haftanın içinde Doğan Nadi'nin Cyrano'sunun Albay Türkeşten aldığı cevap kendisini hiç de memnun etmedi. Evet, Ethem İzzet Benice, Başbakanlıktaki kayıtlara nazaran örtülü ödenekten para almıştı ve imzası Menderesin kasasında bulunmuştu.

Mektup III

7/7/956

Pek aziz Başvekilim, efendim,

Size bir şikâyetim var. Bu şikâyeti yapmamak için hasta yatağımda ne kadar sabrettiğimi tahmin etmek güçtür. Her şeyi yaptım: Mektup yazdım. Rica ettim. Hastahanede olduğumu söyledim. Nihayet, Ankara mümessilim sevgili Ahmet Salih Korurun delâletini rica ettim. Nafile!.

Şikâyetim, Ziraat Bankası Umum Müdürü Mithat Dülgedendir. Arz edeyim:

*1 — Akbabaya her sene yılbaşında üç bin lira ilân tahsisatı verir. Divan otelinin açıldığı gece ikimiz bir masada idik. Fiyatların **çok** yükseldiğimi, resmi ilânların bile arttığını anlattım. S bin Ura göndermeyi vaad etti.*

Benim pek muhterem Menderesim, ne yaptı biliyor musunuz f.. Eskisinden de bin lira eksik yolladıl. Dört aydır, fazlasından vaz geçtim, kaybettiğimi almaya çalışıyorum, ses yok!

t — Ziraat Bankası Akbabaya bir miktar abonedir. Bu aboneler Mayıs sonunda bitti. Kırk gündür mektup mektup üstüne rica ediyorum, yine ses yok!

İdareden, Bankanın neşriyat müdürü olan Münir Mazhar bey ismindeki zata telefon ettiriyorum. Verilen cevap şu:

— Beyfendinin yanına girip, arz edemedim!

Bu kadar sevgisiz, bu kadar duygusuz, bu kadar katı olmak niçin!. Sizi galiba hiç görmüyor, hiç bilmiyor, hiç anlamıyor. Pek yazık!

Bu gün tam 47 ci gün. Bir oda 50 lira. Bir muayene 75 lira. İlâçlar, tahliller... Astronomik bir yekûn!

Bütün bunları Mithat Dülgeye bir duvara söyler gibi söyledim.

Onu, büyük insan Adnan Menderese bir daha şikâyet ediyorum.

Artık onun yollayacağı para bana lâzım değil. Lütfen emrediniz de, göndermesin!

Basın büronuz size dikkate değer yazıları arz ediyor mu acaba! Ben, Cumhuriyette Vâ-Nûnun bir fıkrasını size kesip göndermeği faydalı buldum. Vâ-Nûnun hemşiresi, galiba çok zengin bir arapla evlidir. Onda, hariciyemizin faydalanacağı -belki de yazmak istemediği- bilgiler vardır. Arzı malûmat ederim.

Bize bu mektubu yazdığım için üzülecek ve utanacak kadar hisli bir insanım. Ama, galiba benden evvel utanması gereken başka birisi var.

Ellerinizi, içim muhabbetle titreyerek öper, en derim hürmetlerimi arz ederim, aziz Başvekilim, efendim.

Ortaç

Lâiklik

Hortlaklar!..

Geride bıraktığımız hafta Ankarada Birinci Şubeye işi düşenler koridorlarda başları öne eğik, açık yakalı, bazılarının yüzünü değirmi sakal Çevirmiş bir takım adamlara rastladılar. Kaşları çatık, sessiz sedasız oturan bu adamların ağzından bir laf almak veya bunlarla birkaç kelime konuşabilmek hakikaten meseleydi. Kendilerine sorulan suallere çatılmış kaşların altında kinle parıldıyan ve mânası açıkça belli olan bakışlarla cevap veriyorlar, belli belirsiz Arapça bir dua mırıldanıyorlardı. İçlerinde genç olanları vardı. Orta yaşlıları vardı. İhtiyarlan vardı. Gençler henüz sakal bırakmamışlardı. Hepsinin sayıları altıydı.

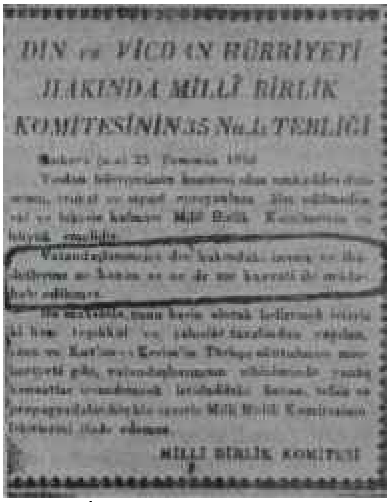
Birinci Şubenin koridorlarını süsleyen bu adamlar oturdukları yerin pek yabancısı sayılmazlardı. Sabık İktidar zamanında da birkaç defa burayı ziyaret etmişler, ancak ne hikmetse her defasında ziyaretlerini yenilemek fırsatını bulmuşlardı. Altı adam meşhur Saidi Nursînin müritlerindendi. isimleri Ziver Gündüzalp, Mustafa Sunguralp, Ekrem Köker, Osman Çağlar, Hüseyin Biçer, Halim Tunçtu.

Yapılan bir baskında yakalanmış ve mahkemeye sevkedilmek üzere Birinci Şubeye getirilmişlerdi. Adamların yüzünde daha evvel buraya geldiklerinde olduğu gibi rahatlık sezilmiyordu. Sıkıntılı ve endişeli görünüyorlardı.

Herşey, Nisan ayının sonlarına rastlayan bir günün erken saatlerinde başlamıştı. O sabah, ellerinde çift taraflı bir merdiven taşıyan pejmürde kılıklı, sakallı iki adam Ankara Garında dolaşıyor ve birbirine akıl danışıyordu. Yapacakları işi pek ciddiye aldıkları belliydi. Ellerinde merdivenden başka bir de levha vardı. Bunu garın bir yerine asmak istiyorlardı. Ama öyle bir yere asmalıydılar ki herkes rahatça görsün ve rahatça okusun.

İki sakallı nihayet bir' yer beğenebildiler. Alelacele merdiveni kurdular ve garda dolaşan erkenci birkaç yolcunun meraklı bakışları arasında levhayı astılar. Sonra, birkaç metre geriye çekilerek manzarayı şöyle bir süzdüler ve oradan süratle uzaklaştılar. Astıkları levha cidden görülmeğe değerdi. İlk bakışta pek birşey anlaşılmıyordu. Ama dikkat edilince levhada yazılı olanların Risale-! Nur külliyatından seçme sözler olduğu görülüyordu.

İş, bu kadarla kalmamıştı. Gara levha asıldıktan birkaç saat sonra -ki üniversiteliler Menderes rejimine karşı ayaklanmışlar, hürriyet mücadelesi başlamıştı- Ulusta, Cebecide, Kızılayda gömleğinin yakaları açık, sakalları hafifçe uzamış, karanlık

DİN ve VİCDAN HÜRRİYETİ HAKKINDA MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİNİN 35 No.lı TEBLİĞİ

MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ

İlaveli beyanname

Tefsir ûstadları

yüzlü genç adamlar bazı beyannameler dağıtıyorlardı. Gerçi o günlerde gene sakallı, ama pırıl pırıl yüzlü gençler de beyannameler dağıtmaktaydılar. Ama iki beyanname arasında dağlar kadar fark vardı. Nurcular, Risale-i Nur külliyatından alınmış parçalardan mürekkep broşürler hazırlamışlardı. Zaman iyi seçilmişti. Hürriyet beyannameleri, İnönünün demeçleri arasında bunlar da sürülüyor, hattâ sürüm pek iyi gidiyordu, Nurcuların broşür dağıtma faaliyeti gardaki levhanın inkılâpçı bir gencin gözüne çarparak Gar Müdürüne haber vermesiyle son buldu. İşin ciddiyeti anlaşılmış ve Birinci Şube İrtica Masası memurları harekete geçirilmişti. Emniyet kuvvetleri gerekli bütün hazırlıkları yaptılar. Eskiden beri tanıdıkları bu adamları yakalamak pek güç olmıyacaktı. Üstelik faaliyet sahaları da tesbit edilmişti. Gericiler Hürriyet savaşçıları arasında icra-ı faaliyet ediyorlardı. Emniyet kuvvetlerinin bu şahısları toplaması mısır devşirmekten kolay olacaktı. Kızılay Meydanına çıkarılan bir ekip herşeyi bir günde halledebilirdi.

Ancak, bu sıralarda emniyet mensuplarını da şaşırtan ve Başbakanlık tarafından verildiği anlaşılan bir emir geldi. Emniyet gericilere ait hazırlıklarını bir müddet geri bırakacaktı .Esas uğraşılacak olan hürriyet nümayişçileri, sabık Başbakan tarafından "Birkaç mektepli" denilen başıbozuklardı!

Nurcular böylece meydanı boş bulmuşlardı. Her şey plânladıkları gibi gidiyordu. İstedikleri gibi at oynatabileceklerdi. Karşılarında bulunan zümre sâdece ve sâdece Üniversite gençliğiydi Onunla da zamanın hükümeti meşguldü.

Risale-i **Nur** külliyatı afişi

Su yüzüne çıkınca

Saidi Nursi ve müritleri
Onlar da "Milli Birlikci!"

Ve sonrası..

İşte, 27 Mayıs sabahına kadar at meydanda böylece kolayca oynatıldı. Değirmi sakallı, enseleri kalın, başları sıfır numarayla traş edilmiş lâstik mes giymiş gençlere o günlerde ,sık sık rastlanıyordu. Ama 27 Mayıs hareketi ve onu takibeden ilk iki hafta, Menderes - Bayar rejiminin alkış tutucularıyla birlikte Nurcuları da inlerine çekilmeğe mecbur etti. Kalın enseliler ortalıktan birden bite kayboldular. Risale-i Nur broşürlerinin ardı kesildi. Ne zamana kadar? Kendilerine ümit ışığı veren -aslında tamamen başka gayelerle hazırlanan- Millî Birlik Komitesinin 35 numaralı tebliğinin yayınlanmasına kadar! Tebliğ Nurcuların neredeyse sevinçten gözlerini yaşartacaktı. İbiği koparılmış bereler derhal saklandıkları yerlerden çıkarıldı ve kalın enselerin üzerine oturtulmuş kafalara geçirildi. Hele tebliğin bir kısmı vardı ki tadından yenmiyordu. Bu kısım şöyleydi: "Vatandaşlarımızın din hakkında inanış ve ibadetlerine ne kanun, ne de zor kullanılarak müdahale edilemez"

Eh, bundan iyisi de can sağlığıydı! Demek İhtilâl Hükümeti, İnkılâp Hareketi gibi laflardan boşuna korkmuşlardı. Öyle ya, işte hükümet kendi ağzıyla vatandaşın inanışlarına karışmıyacağnıı söylüyordu. Hürriyet dediğin de böyle olurdu. Hay Allah! Ne demeğe çekinmişler, ne demeğe bu kadar korkmuşlardı yâni.. Saidi Nursinin geride bıraktığı müridleri derhal faaliyete giriştiler. İlk adım, tebliğin kendilerince, kendilerine göre tefsir edilen kısmını çoğaltıp Nur ailesine dağıtmakla atıldı. Böylece Nurcuları saran korku kalkacak ve faaliyet gene bütün hızıyla başlıyacaktı. Tebliğin çoğaltılıp dağıtılmasıyla birlikte toplantılar da başladı. Toplantı yeri Çankırı Caddesinde Murat lokantasının üstünde, Nurcuların "Aşağı Medrese" dedikleri daireydi. Odalar Risale-i Nur külliyatıyla lebalep doluydu. Yerler ve duvarlar nadide halılarla donatılmıştı. Saidi Nursinin sözleri yazılı tablolar göze çarpıyordu. Toplantılar sâdece merkeze münhasır kalmadı. Eskişehir, Kütahya, Bursaya tebliğler iletildi. Buralarda da çalışmalara başlandı. Doğrusu, Nurcuların keyfine diyecek yoktu.

Kazın ayağı..

Nevar ki İnkılâp Hükümeti lâiklik prensibinin bir neticesi olan tebliğin kötüye kullanıldığım bu arada anlamış ve İçişleri Bakanlığı bir tebliğle bütün irticaî hareketlerin başının ezileceğini açıklamıştı. 22 Haziranda yayınlanan tebliğ Nurcuların kulağına kar suyunun kaçmasına yetti. Ama ok bir kere yaydan çıktığından faaliyet büyük bir gizlilik içinde devam etti.

Bu faaliyet emniyet kuvvetlerinin "Aşağı Medrese"yl basmasına kadar sürdü. Çankırı caddesindeki merkez basıldığında işin ne kadar ciddi olduğu Ur kere daha anlaşıldı. "Aşağı Medrese" bir Nurculuk fabrikasıydı. Saidi Nursînin eserleri, Risale-i Nurdan çoğaltılmış parçalar, ayrıca Nurculukla ilgili birçok fotokopi oraya depo edilmişti. Bunlar zaman zaman diğer vilayetlerdeki şubelere gönderiliyordu. Beyannamelerin ise haddi hesabı yoktu. Henüz mumlu kâğıda yazılı, teksire verilmek ve binlerce bastırılmak üzere eski yazı ile kaleme alınmış 29 tane beyanname ele geçti. Ayrıca Nurcular Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeşe bir mektup yazmışlar ve kendileri hakkında çıkarılan şayiaların yalan olduğunu bildirmişlerdi! Bu mektubun bir kopyası da evrak arasında bulundu.

Nurcuların faaliyetinin idare edildiği ikinci merkez sakıt Isparta milletvekillerinden Tahsin Tolganın eviydi. Tolganın evine "Küçük Medrese" deniliyordu. Burası da bir fabrikaydı. Yapılan araştırma sonunda ele geçenler, Nurcuların nasıl kesif bir faaliyette bulunduklarım ortaya çıkardı. "Küçük Medrese"de "Beddüüzzaman Cevap Veriyor" adlı bir kitaptan yüzlercesi ele geçti. Ayrıca, "Ayetülkübra" ve "Nur Meyvaları" adlı iki kitap da bulundu. Mustafa Yüksel adında birisi tarafından kaleme alınmış 16 sahifelik bir broşür, Nurculuğun orduya sokulması gayesini taşıyordu. Broşür "Ey benim biricik Başbakanım" hitabıyla başlıyordu Anlaşılıyordu ki broşür sakıt ve sabık Başbakan Menderese ithaf edilmişti. Broşürün ilk sahifelerinde muhterem Başbakanlarının Nur' cuları ne kadar sevdiği anlatıldıktan sonra Milletvekillerine hitaben şöyle deniliyordu:

"Aziz ve yüksek ruhlu Başbakanımız Adnan Menderes bu mübarek, ulvî dâvayı bundan on sene evvel İzmirin berrak semalarında bütün düşmanlara karşı müslüman Türk milletinin asil bir evlâdı olarak ilân etmişti. Hâlen aynı şeyleri söylemektedir. Parlâmentonun sayın üyeleri, böyle kahramana sahip olduğunuz için sizleri tebrik ediyoruz"

Broşürün alt tarafında Saidi Nursîden bahsediliyor ve milleti böyle bir adama kavuşturduğu için Allaha dua ediliyordu.. Milletvekillerinden istenilene gelince, Risale-i Nur külliyatının serbest bırakılması ve radyoda bunların okutulmasıydı! Hani ilk bakışta bu talep insana pek komik geliyor du. Ama zamanın D.P. Grubu düşünülünce dudaklarda acı bir tebessüm beliriyordu. Talep bununla kalmıyordu. Risale-i Nur külliyatının satışına mâni olmağa kalkanlar tevkif ettirilmeliydi. Diyanet İşleri Başkan-

İstasyondaki ilân
Cüretin zaferi

lığı müftülüklere bu hususta emir yermeliydi. Bütün bunlardan başka okullarda da Risale-i Nur külliyatı okutulmalıydı; Ancak ve ancak böylece nurlu İstikbale kavuşulabilirdi.

Aşağı ve Küçük Medreselerde bunlar ele geçirilirken, bir başka yerde Nurcuların faaliyeti devam etmekteydi. Bu, kadınlar koluydu. Bahçelievlerde 61. sokaktaki 21 numaralı ev üçüncü ve en faal karargahtı. Karargâhı Ulviye Sümer adında bir kadın idare etmekteydi. Bütün ayinleri organize eden bu kadın azılı bir Nurcuydu. İşin güzel tarafı, bayan Nurcunun yanından hiç eksik etmediği şirin kızlardı. Bu güzel ve genç kılların ne işe yaradığı bir türlü anlaşılamıyordu.

15 Ağustos günü Ankara Emniyeti bütün hazırlıklarını tamamlıyarak Nurcubaşıları toplamağa karar verdi. İlk baskın Aşağı Medreseye yapıldı. Burada ele geçenler yabancı değillerdi. Saidi Nursînin baş müridi Ziver Gündüzalp, Mustafa Sungur ve medresenin kâtipliğini yapan Ekrem Göker orada yakalandı. Aşağı Medresenin arşivleri Emniyet mensupları için pek faydalı oldu. Bu arşivlerde Nurcuların ileri gelenleri birer birer dosyalanmıştı. Bunlardan Gedikli Başçavuş Fahri Türkmen, Pilot Başçavuş Ali Demirel, İsmail Kurucu, Abdullah Yegin, Ali Gürbüz, Sab--i Özdemir, Mehmet Çağlar, Tevfik Özdemir, Kâmil Çavdar, Halim Tunçbilek, Hüseyin Biçer, Osman Çağlar adlarındaki şahıslar derhal toplandı. Ayrı ayrı ifadeleri alındı. İfadelere bakılırsa hepsi masumdu. Hepsi, sadece dini bütün müslümandı. Adamların tek günahı Atatürk ismi anılınca soğuk soğuk terlemelerinden ibaretti. Bir de İnkılâp kelimesinden hoşlanmıyorlardı. Emniyet mensupları Aşağı Medreseyi bastıkları anda, bir kısım Birinci Şube memurları da Bahçelievlerde araştırma yapıyorlardı. Bahçelievlerdeki araştırma da verimli oldu. Nurcu kadınlar yakayı ele verdiler. Bir üçüncü baskın da Nurcuların yayın işlerini tanzim eden matbaaya yapıldı. Matbaa Denizciler caddesindeydi. Salih Özcan adında azılı bir Nurcuya aitti. Hilal Basımevi adı altında çalışan bu basımevinde Nurculuğa ait yığınla mevkute ele geçti. Matbaanın sahibi Adapazarında yedek subaylığım yapmaktaydı. Durum ilgililere bildirildi.

Temizleme tesirini çabuk gösterdi. Haftanın sonunda başkentte yakıcı sıcağa rağmen, saçları sıfır numarayla traş edilmiş kaim enseliler ibikleri kesili bereleri başlarından atmışlar ve Ağustos güneşinden bol bol istifadeye koyulmuşlardı-

Soruşturma

Gayya kuyusu

Geçen haftanın başında, yeni Büyük Millet Meclisi binasının D blokunun üst katındaki koridorun sol tarafına isabet eden, üzerinde "Başkanlık" yazılı kapının ardında ellerini alınlarına koymuş bazı adamlar acı acı düşünüyorlardı. Nasıl yapacaklardı? Nasıl olacaktı? Nasıp edip te bir an evvel bu işi bitireceklerdi?

Uzunca bir masanın etrafına oturmuş adamların hemen hepsi ceketsizdi. Kravatlar çözülmüş, gömleklerin yakaları aralanmıştı. Alınlardan sicim gibi ter boyunlara sızıyordu. Mendilleriyle sık sık alınlarını ve boyunlarım silen bu adamların gerçi şikâyetleri yoktu. Yüzlerinde, yaptıkları işin önemini kavramış insanların rahatlığı okunuyordu. Başladıkları işi yüz akıyla bitirmeğe çabalıyorlardı. Ama üzüldükleri nokta bütün gayretlerine rağmen işin daha ortasına bile gelemedikleriydi. Ortasına bile gelinemiyen iş sakıt iktidarın şimdi Yassıadada bulunan mensupları hakkında dosya düzenleme işiydi.

Gerçi pek çok kişi hakkında pek çok dosya hazırlanmış ve bir kenara konmuştu. Ama neticeye varmak için belli ki biraz daha zaman lâzım gelecekti. İş zincirleme bir işti. Sabıkaların birbiriyle olan yakın alâkası bunu gösteriyordu. Vurgunculuktaki işbirliğine bakılırsa Yassıada sâkinlerinin Adada gül gibi geçindiklerine hükmetmek gerekirdi. Zira sakıt iktidar mensupları sanki aynı terzide giyinen büyük bir aileydi. Kirli çamaşırların üzerinde hep, eş markalara rastlanıyordu.

Daktilo makinesi
Bu güneşe kar mı dayanır ?

Haftanın başında uzun masa sâkinlerinin tartıştıkları konu sakıt iktidar mensuplarının Anayasayı ihlâl suçlarıydı. Bu konuda tahkikat evrakı hazırdı. Delillerin hepsi toplanmış, tasnif edilmiş, dosya itinayla rafa konmuştu. Eksik olan, sakıtların ifadeleriydi. İşte bu ifadeleri alacak heyetin Yassıadaya gitmesi ve işi bir an evvel ikmal etmesi gerekiyordu. Adaya gidecek heyet kaç kişi olacaktı? Gideceklerin yerine kimler konacaktı? Elde, doğrusu istenilirse eleman azdı. Sakıt iktidar mensuplarının kirlilerini tasnif etmek için değil kırkbeş, yüzkırkbeş kişi az gelirdi. Uzun masa sakinleri işi fazla uzatmadılar. Milli Birlik Komitesinin Kurula takviye olarak tayla ettiği 12 kişiyi muhtelif komisyonlara böldüler. Üçünü Merkez Soruşturma Kurulunda vazifelendirdiler. Üç kişilik bir heyetin ise ifadelerin alınması için Adaya gönderilmesini kararlaştırdılar.

İş bundan sonra Adaya gidecek heyetin omuzlarına yükleniyordu. Anayasayı ihlal eden sanık dört yüz kadar sakıt iktidar mensubunun ifadesi alınacaktı. Heyet geçen haftanın başında yola çıktı ve hafta ortasında Yassıadada vazifesine başlıyabildi. Tahkik Heyeti üyeleri Adada kalacaklardı. Günde cm ila onaltı saat arasında bir mesai sarfetmeleri gerekiyordu. Akü taktirde ifadelerin alınması aylarca sürebilirdi. Zira sakıt iktidar mensuplarının konuşmaya olan merakı -konuşmağa mecalleri kaldıysa- malumdu. Kurul üyeleri meselâ sabık Meclis Başkam Koraltandan Milli Mücadeledeki kahramanlık masallarım' dinleyeceklerini ve bunun pek uzun süreceğini daha şimdiden bilmekteydiler. Nitekim öyle oldu ve Koraltan heyet üyelerinin tarihi bilgilerini bir hayli arttırdı!

Tempo bu olunca sabıklar hakkında 25 Eylülde Yüksek Adalet Divanına verilmeli gereken dosyaların tamamlanması güçleşiyor, hattâ ve hattâ imkânsızlaşıyordu. Duruşmalar Ekimden evvel başlayamayacaktı.

Çatlayan daktilolar..

Soruşturma Kurulunun çalışmalarından ziyadesiyle memnun olan bir zümre vardı ki keyiflerine diyecek yoktu. Bunlar başkentin daktilo tamircileriydi. Gün geçmiyordu ki bir iki daktilo bozulmasın, gün geçmiyordu ki bir iki daktilonun değiştirilmesi lâzım gelmesin. İş bu raddeye varınca çalışmaların aksamaması ve zamandan kazanılması için Yüksek Soruşturma Kurulu kadrosuna bir

de daktilo tamircisi eklendi. Kurul böylece biraz nefes aldı, işler normale avdet etti. Ancak aksilik bu kadar değildi. Kurula kâğıt ve daktilo şeridi yetiştirmek de bir meseleydi. Sorutturma Kurulunun bir günde sarfettiği kâğıt miktarı, bir umum müdürlüğün bir haftada sarfettiği kâğıdın üstündeydi. Devlet Malzeme Ofisi işi başında pek umursamamış, ehemmiyet vermemişti. Ama vaziyet anlaşılınca paçalar sıvandı ve tahkikatın sonuna kadar yetecek kâğıt bir yere depolandı.

500 bin liralık ödeneğin şimdiye kadar 200 bin lirasını çeşitli işlere sarfeden Yüksek Soruşturma Kurulu geçen haftanın başından itibaren sekiz sivil, bir binbaşı ve üç de yüzbaşı hâkimle takviye edilerek çalışmalarına hız verdi. Kurulun pek yakında yeniden takviyesi istenecekti. Soruşturma Kuruluna, mensubu elliyi aşkın bir bilirkişi ordusu da yardım etmekteydi. Bilirkişi heyetleri türlü meselelerde Kurul üyelerine ihtisasları dahilinde fikir veriyor ve tahkikatın aksamamasını, sıhhatli, sağlam olmasını sağlıyordu. Sakıt iktidar mensuplarının memleketi saran suiistimallerinin içinden çıkmak, üstelik herhangi bir yanlışlığa meydan vermeden, kurunun yanında yaşın da yanmasına sebep olmadan işi tamamlamak kolay olmuyordu. Kurul üyeleri bu bakımdan oldukça ağır bir yükün altındaydılar.

(Geçen hafta tamamlanan dosyaların başında Üniversite Hâdiseleri geliyordu. Bununla ilgili ifadeler tamamen alınmıştı. Dinlenen şahit adedi 150 kadardı. Şahitlerin ifadeleri için kullanılan daktilo kâğıdı adedi iki hinin üzerinde bulunuyordu. Çeşitli meselelerle ilgili olarak bugüne kadar dinlenen şahitlerin sayısı ise, tam olarak bilinememekle beraber, binbeşyüzü aşmaktaydı.

Kasap et derdinde

Soruşturma Kurulu bu şekilde canını dişine takmış çalışır ve duruşma günü yaklaşırken bu tarihî hâdiseyi kaçırmamak isteyenler mahkemeye giriş kartı peşindeydiler. Şimdiden herkes bir "nüfuzlu adam" peylemeye çalışıyor ve âdeta sıra kapıyordu. Ama duruşmayı kimlerin takip edebileceği henüz belli değildi. Bir defa duruşma salonunun 1800 kişilik olduğu lafları yanlıştı. Salona ancak 450 kişinin sığabileceği anlaşılıyordu. Evvelâ Basının bütün ihtiyaçları, hiç bir şikâyete mahal bırakmayacak tarzda karşılanacaktı. Dünyadan muhabirlerin akın edeceği biliniyor, hesaplar ona göre yapılıyordu. Nitekim bu hafta Yassıadaya bir takım yeni misafirler gitti. Ancak bunlar, Adanın mûtad sakinlerine benzemiyordu. Ellerinde çantalar, bir takım âletler vardı. Adaya Basın Yayın Umum Müdürlüğü tarafından gönderilmişlerdi. Teknik elemanlardan kurulu heyet muhakemelerin yapılacağı salonda tertibat alacak, yerli yabancı basın mensuplarının muhabere imkânlarım sağlıyacaktı. Giden ekipte filmciler de bulunmaktaydı. Bunlar ışık vaziyetini ve makinelerin yerini tetkik ettiler. Sakıtların duruşmalarım filme alacak olan bu şahıslar haftanın sonunda hummalı bir faaliyete giriştiler. En kısa zamanda bütün hazırlıklarım tamamlıyacak ve geri döneceklerdi. Filmcilerden başka televizyon operatörleri de büyük âletlerine yer istiyorlardı.

Hasan Polatkan
Mührün Süleymana oyunu

Duruşmaları her gazete ve siyasi mecmuadan ancak ikişer kişi takip edecekti. Basın, radyoyla birlikte muhakemelerin aleniyetini sağlayacak tek vasıta olduğundan gazetecilerin rahat çalışabilmesi için ne gerekiyorsa hiç biri İhmâl edilmiyordu. Fotoğrafların nakli, haberlerin saatinde verilmesi, basın mensuplarının kalacakları mahal düşünüldü, tertibat alındı. Salonda gazetecilerden artakalan yer dinleyicilere ayrılacaktı. Ancak bu yerin pek mahdut olacağı anlaşılıyordu. Zira yerli yabancı basın mensubu sayısının dört yüzden aşağı olmayacağı muhakkaktı. Duruşmalar başlayınca bütün dünyanın gözü bir defa daha Türkiyeye çevrilecekti.

Duraşmaların sırası henüz kati sekilde tesbit edilmemişti. Ama perde bir yıldızın, Celâl Bayatın üzerine kalkacak ve evvelâ düşük Cumhurbaşkanı yargılanarak cezasını alacaktı. Onu, muhtemelen Başbakan ve son hükümeti takip edecekti. Da--a sonra meşhur Tahkikat Komisyonunun üyeleri hâkimlerin önüne çıkacaktı. Müteakiben sıra diğer miletvekillerine gelecekti. İlk üç grup, yani Cumhurbaşkanı, Başbakan ile hükümeti ve Tahkikat Komisyonu üyeleri -kanun maddeleri göz önünde, tutulursa- idam talebiyle Yüksek Adalet Divanına sevkedilecekti. Hakkında idam talep edilecek bir başkası düşük Genel Kurmay Başkam Erdelhundu. B.M.M. nin diğer Demokrat azaları T. Ceza Kanununda yapılan son değişiklik sayesinde idam değil, ağır hapis talebiyle yargılanacaklardı. Yassıadada bir günde bir kaç duruşma yapılacaktı. Siyasî sanıklardan başka sanıkla, ise âdi mahkemelerde hesap vereceklerdi. Nitekim böyle, bir ekip hakkında tahkikat geçen hafta içinde başkentte tamamlandı.

Gerillâ teşkilâtı

Hakikaten geçen hafta içinde bir gün Soruşturma Kurulunun karargâhı olan yeni Meclis binasının giriş kapısında oturan esmer üsteğmenle iki paraşütçü assubay müracaat için açtıkları defterin 47. sayfasına yeni bazı isimler kaydediyorlardı. Gelenler başkentin Demokratları tarafından iyi tanınan bazı isimlerdi. Bunlarla başında Ankarada D.P. idarecilerinin V.C. adı altında kurdukları Gerillâ teşkilâtını idare eden gazinocu Gazi Afşar vardı. Afşar misafir bulunduğu Muhafız kıtasından alınmış ve jandarma nezaretinde Yeni Meclise getirilmişti. Jandarmalar bir zamanların cakalı Demokratım paraşütçüye teslim ettiler. Paraşütçü assubay iri kıyım, saçları kısa kesilmiş, tombul Demokratı asansöre doğru yürüttü. Kısa bir zaman sonra D.P. li efendilerine yaptığı hizmetten dolayı milyonlar sahibi olan Afşar, kurulan Gerillâ teşkilâtı hakkında Soruşturma Kuruluna ifade Veriyordu.

Afşarın evine yapılan bir baskın neticesinde polis elbiseleri, şişler, coplar ve buna benzer malzeme bulunmuştu. Ayrıca 14 Mayıs nümayişi sırasında Gazi Afşarın Bulvarda karanlık yüzlü bazı adamlarla gezdiğini görenler vardı. Gerillâ teşkilâtı kimin tarafından kurulmuştu? Bunun için tahsisat-ı mestureden alınan para ne kadardı? Afşardan cevabı istenen suâller bunlardı. Eski cakalı Demokrat, efendilerine pek sâdık çıkmadı. İstenilenleri kolaylıkla ve yeni hükümete hayır duası ederek söyle-

di. Allaha şükür ki Türk Silâhlı Kuvvetleri böyle bir harekete girişmişti. Yoksa bu adamlar kendisini de mahvedeceklerdi. Esasen polisten çektiğini bir o, bir de Allan biliyordu. Kendisini hapis bile etmişlerdi. ,

îfade vermeğe gelen yalnız Afşar değildi. Afşarın bütün ailesi, yakınları çağırılmıştı. Birer birer içeri alındılar ve başkentin boğucu sıcağı altında biraz terletildiler. Soruşturma Kurulu üyelerinin şaştığı tek nokta, bulunan kıyam âletlerine kimsenin sahip çıkmamasıydı. İşin garibi, bunları Afşarın evine kimin veya kimlerin koyduğu da belli delildi!

Döviz mütehassısları..

Başkentin sıcağını geçen hafta içinde sâdece Soruşturma Kurulu üyeleri çekmiyorlardı. İzinleri daraltılmış memurlar da harıl harıl çalışmakta ve sakıtlarla ilgili dosyaların kabarıp kapanması için gayret sarfetmekteydiler. Devlet dairelerindeki faaliyetin büyük bir kısmım bu mesele işgal ediyordu. Bu dairelerden biri de T.C. Merkez Bankasıydı.

Geçen haftanın ortasında bir gün T.C. Merkez Bankasında japone kollu, açık mavi keten elbiseli sarışın bir hanım burnunun üzerinde biriken ter damlalarını silerek yanındaki arkadaşına:

" —Bunun içinden çıkılmaz kardeşim. Bilmez misin, 27 Mayıs öncesini?' Günde en azından yüz kişi Polatkan imzalı dilekçesiyle karşımıza dikilir ve muamelesi biraz geç kalınca da kıyametleri koparırdı" dedi.

Sarışın hanımın yanındaki masada çalışan arkadaşı başını iki tarafa salladı. İçini çekerek arkadaşına cevap verdi:

"— Hakikaten çıkılmaz kardeşim. Allah kuvvet versin"

İçinden çıkılamıyan iş pek karışık bir işti. Sabık Maliye Bakanının kimlere ve ne miktarda döviz verdiği araştırılıyordu. Gerçi normal işliyen bîr devlet idaresinde bunu bulmak öyle insanın gözünü korkutacak bir şey değildi. Ama gel gelelim Polatkanın idaresindeki bir Maliye Bakanlığının evrakından bunu çıkarmak için insanda Hazreti Ali kuvveti olması lâzımdı. Çalışan memurlar. her yıl hele Mayıs ile Haziran aylarında günde ortalama yüz ilâ yüzelli kişiye Polatkan imzasıyla döviz tahsis edildiğini söylüyorlardı.

Meseleye Merkez Soruşturma Kurulu tarafından el konmuştu. Sabıkların ne kadar döviz aldığı ve bilhassa bu dövizlerin hangi gerekçelere istinaden verildiği araştırılıyordu. Merkez Soruşturma Kurulunun geçen haftanın başında el koyduğu meselenin tahkikatı henüz tamamlanamamıştı. İzmir, İstanbul ve Ankara kambiyolarıyla, Merkez Bankasındaki heyetler incelemelerine devam ediyorlardı. Şimdilik bilinen son bir sene içinde sakıt iktidar mensuplarının 1 milyon lira karşılığı döviz aldığıydı, Bu miktar, tahkikat derinleştikçe artıyordu. Ama iş bununla kalmıyor, sabık İktidar mensuplarının nüfuzlarını kullanarak yakınlarına veya komisyon mukabilinde uzaklarına aldığı dövizlerin de tesbiti isteniyordu. İşte meselenin bu tarafı pek karışıktı. Tutulan yol, Polatkanın imzasıyla verilen dövizlerin tasnifiydi. Ele geçirilen vesikalara göre sabık

Kambiyo Müdürlüğü
Gelen ağlar, gülen ağlar

D.P. milletvekillerinden hemen hepsi yılda 3 ilâ 5 bin lira arasında döviz almışlardı. Akraba ve aile efradına alınan dövizlerle birlikte bu miktar 10 bin liradan aşağı düşmüyor, yukarı çıkıyordu. Bir de sakıt Kabine üyelerinin dost ve metreslerine tahsis ettirdikleri dövizler vardı. Sabık Maliye Bakanı Polatkan işin bu tarafında pek akıllı davranmıştı. Meselâ Dışişleri Bakanı Zorlunun yâr-ı vefakârı meşhur esmer dilbere döviz mi lâzımdı? Derhal veriliyordu. Ancak müsaade kâğıdının altında ufak bir şerh bulunmaktaydı. Polatkan kâğıdın altına imzayı basmadan evvel "Beşbin liralık döviz F.R. Zorlunun ricası üzerine verilmiştir diyordu. Hani neredeyse Polatkanın ileriyi gören bir Bakan olduğuna insanın inanası geliyordu.

Bu hâdisenin Merkez Soruşturma Kurulu üyelerini pek güldüren bir tarafı daha vardı ki hakikaten pek eğlenceliydi. 27 Mayıstan birkaç gün evvel alınan ve sarfedilmesine meydan bırakılmayan dövizlerin iadesi için Yassıada sakinlerine mektup yazılıyordu. Bazılarının eşleri veya yakınları bunları iade etmişlerdi. Gelgelelim bazılarının dolârcıkları iadesi imkansızlaşmıştı. Birinci sebep nezaret altında bulunmalarıydı. İkincisi ise alman dövizlerin 27 Mayıstan sonra evde hizmetçiler veya bilinmiyen şahıslar tarafından çalınmış olmasıydı! Sabıklardan gelen cevapların pek çoğunda bu mealde mazeretler vardı. Halbuki resmi kurdan alınan dövizlerin hemen başkentte Türk parasına çevrilerek değerlendirilmesi düşüklerin pek bilinen bir ticaret usûlüydü.

Politikacılar

Yuvaya dönüş

Geçen haftanın sonlarında bir sabah, saat 9.35 te Türk Hava Kuvvetlerinin yeni getirtilen ve iki benzeri daha bulunan dört motörlü ÇBK-58 nakliye uçağından inen heybetli Orgeneralin babayani tebessümü birdenbire soldu ve sertleşen bariton sesiyle, "El öpmeyi kaldırdık!" dedi. Fakat heybetli Orgeneralin olağanüstü gayretleri zaman zaman akim kaldı, gene de elini öpmekte başarıya ulaşanlar oldu. Zira her devrin dalkavuklarından, öpülmek üzere kavranılan eli kurtarabilmek için efsanevi bir kudrete sahip olmak, meselâ bir Samson veya bir Herkül gücü taşımak gerekiyordu.

Cumhurbaşkanı, Milli Birlik Komitesi Başkam ve Başbakan Orgeneral Cemal Gürsel, 83 günlük ayrılıktan sonra o gün Cumaovası Hava Alanında İzmire yeniden ayak bastı. Gürsel 27 Mayıs sabahı saat 9.16 da gene Türk Hava Kuvvetlerinin C-47 tipi bir diğer nakliye uçağı ile İkinci Cumhuriyet Türkiyesinin başına geçmek maksadıyla Gaziemir Hava Alanından ayrılmıştı.

İzmir Vilâyeti Cemal Paşa İçin resmi bir karşılama töreni yapmamağı kararlaştırmıştı. Alna kendi arzularıyla Cumaovası Hava Alanına gideceklere de mâni olunmayacaktı. Nitekim ekseriyetini subayların teşkil ettiği bir kalabalık derhâl Başkanın etrafını sardı. Deniz banyolarından rengi tunçlaşmış Gürsel, ev-

velâ, kendisine siklet farkı müstesna "Hık. demiş, burnundan düşmüş"çesine benziyen oğluyla ciddiyetle ve vekarla kucaklaşmıştı. Arkasından da hallerini hatırlarını sorduğu ve kendisine 100 kadar buket veren istikbalcileriyle teker teker, askerce el sıkıştı.

Kalabalık arasında şimdi sinmiş, fakat fırsat bekliyen, D.P. devrinin artık mazi olmuş karşılama törenlerinin bazı gedikli müdavimleri de dikkati çekiyordu. Bunlar kuşkulu ve tedirgindiler. Fakat ortada görünmekten kendilerini alamamışlardı. Ancak sakıtlardan Bayan tevkif etmekle şöhret yapan İzmir Valisi Burhanettin Uluçun nazarlarından ırak durmak ihtiyatlılığını gösterecek kadar da zeki davranıyorlardı. Zira Uluç Paşanın, böylelerini herkesin önünde iyice sıvayıp rezil ederek kovduğu tecrübelerle sabitti. Buna rağmen D.P. ileri gelenlerinden çeşitli suiistimal ihbarlarının hedefi Raşit Gökkaya, Bayar - Menderes rejiminin ateşin ve hulûskâr organı meşhur Teni Asırın patronlarından Şevket Bilgin ve yanar - döner Şeref Balkanlı en fazla göze çarpanlardı. Hele İzmir Belediye Başkanı Kurmay Albay Safa Poyrazın münfesih İl Genel Meclisi âzası ve 1050 sonran milyonerlerinden Gökkayanın yanına gidip elini sıkması, soğuk duş tesiri yaptı.

Tarihi önceden belli teftiş

Gürsel altmış otomobillik bir kortejin Önünde Cumaovası Hava Alanını İzmire bağlıyan 18 kilometrelik geniş asfalt yolu katederken, güzergah boyunca toplanan halk tarafından sık sık önü kesildi ve coşkunlukla alkışlandı. Muttasıl gülümsüyor ve selam veriyordu. Bir ara, gözüne çarpan iki devâsâ dövize dikkatle baktı. 40 kadar boş steyşin dolmuştan ikisinden uzatılmış dövizlerdeki ibareler şunlardı: "Biz üvey evlât mıyız?", "Paşam, derdimizi yüksek makamlara duyuramadık, sizi bekliyoruz". Ağır bir darbe yemiş olan steyşin dolmuşçulardan bir kısmı İzmir Belediyesine duydukları iğbirarı ifade için Cumaovası Hava Alanına giderlerken, Seydiköy ile Karabağlar arasında trafik memurlarınca alıkonmuşlardı.

İnsanı ağlamakla gülmek arasında bırakan bir olay, fanatik D.P. lilerin yuvası Eşrefpaşanın Yağhane kesiminde cereyan etti. Cemal Aganın gen önü Kesilerek ve maharetle "oldu bitti"ye getirilerek bir koyun kurban ediliverdi.

Varyantta İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Yurdu önünden geçilirken, kimsecikler olmamasına rağmen Gürsel eğilerek boş binayı selâmladı. O sırada tesadüfen kapı önünde bulunan başı çıplak bir yaşlı kahveci, şaşkınlıkla karışık bir hayranlıkla elini alnına götürdü ve selâma mukabele etti.

Gürsel, daha önce bir konuşma yapacağı ilân edilen Konak Meydânına vardığı zaman beş bin kişi tarafından içten gelen tezahüratla karşılandı. Şimdi tâbi bulunduğu bir bindirme ameliyesinin yarısı tamamlanmış olan Konak Meydanı pırıl pırıldı. Köhneleşmeğe yüz tutan Vilâyet Konağı tarafındaki yansının betonlama işlerinin son rötuşları, sabahın erken saatlerinde başlıyan tozkoparan faaliyetle bitirilmişti. Tarihi önceden belli teftişlere antrenmanlı Poyraz, şehrin çekirdeği Konak Meydanına ulaşan ve kesif tozundan İzmirlilerin gına getirdikleri yollan da sulamağı ihmal etmemişti. Böylece İzmirliler, Poyraz Belediyesine bazı vazifelerini hatırlatmış olduğu için, yakından tanıdıktan Cemal Agalarına katmerli minnettarlık duymağa başladılar.

Bahtiyarlığa hasret

Cemal Paşa Vilâyet Konağına müşkülâtla girdi. Bir inzibat Yarbayının, gazetecileri Vilâyet Konağına sokmamak için giriştiği teşebbüsler beyhude çıktı. Cemal Paşa demecine başlamak için Vilâyet Konağı balkonunda göründüğü zaman taşkınlık son haddini bulmuştu. Gürsel daha önce Uluçun makamında subaylarla beş dakika kadar ahbaplık etmişti. İzmirliler gür sesli askeri dinlerlerken 27 Mayıs sonrasının heyecanını iliklerine kadar bir daha yaşadılar. Bir kadın bayıldı, bir ihtiyar erkeğin de birkaç saat dili tutuldu,

Gürselin hitabet formu mükemmeldi. Tempolu "Ya, ya, ya, şa, şa, şa, Cemal Paşa çok yaşa!" nakaratı arasında verdiği demecin bilhassa son kısımlarındaki şu samimiyeti şüphe götürmez paragraf, ruhlara ve düşüncelere ferahlık verdi:

"— Şu mübarek millete özlediği temiz, bir daha dejenere edilmez mükemmel bir idare mekanizması kurmaktayız. Bu mekanizmayı kurduk-, tan sonra, hükümetin ve devletin idaresini sizin iradenize terketmek kararındayız, O güne geldiğimiz ve o neticeyi aldığımız zaman kendimi dünyanın en bahtiyar adamı sayacağım".

Cemal Paşa konuşurken dinleyici kitlesinin en gerisinden, tarihî saat kulesinin dibinden patırdılar gelmeğe başlamıştı. İzmirlilerin kıyasıya mücadelelerîni destekliyerek sempati ile takip ettikleri steyşın dolmuşçular, otomobillerinin üzerine çıkarak dövizlerini Gürsele tekrar göstermek için yırtınıyorlardı (Bk. AKİS, sayı: 313, İZMİR). Trafik memurları gene müdahale ediyor ve dövizleri indirtmeğe çabalıyordu. Gürsel kısa bir süre konuşmasını keserek münakaşa ve mücadeleyi takip etti. Uluç derhal yanındaki bir memurla haber göndererek steyşın dolmuşçuların rahat bırakılmalarını emretti ve sükûnet iade olundu. İtina ile hazırlanmş dövizler, eh göz alıcı şekilde yeniden yükseltildi.

Cemal Paşanın Vilâyet Konağından ayrılabilmesi gene fevkalâde müşkül Oldu. Sevgi ve bağlılık gösson hadde varmıştı, Gürsel Uluçun makam otomobili 00 001 plâka numaralı siyah Cadillac'a binmek

Gürsel Cumaovası Hava Alanında
Yuvaya dönüş

üzere toparlanmışken kapı inatçılık ediyor, bir türlü açılmıyordu. Yaverlerden Yarbay Faruk Türsanın çabalamaları bir türlü fayda vermiyordu. Gürselin o andaki nüktesi pek şıktı: "Yaban ata binen çabuk iner."

Sâde bir adam

Vilâyet Konağından doğruca Karşıyakanın en hücra kesimi, Denizbostanlısındaki mütevazi evine-giden Gürsel, kendisini karşılıyan iki kız yeğeninin yanaklarını öptü ve sırtlarını sıvazladı. Denizbostanlıdaki komşuları davul zurnalarla çıkmışlardı. Bir de, iğreti takçık kurmuşlardı. Manzaranın alâyiş ve debdebeden uzak samimiliği gözler yaşartıcıydı. Gürsel sonra gazetecileri gördü, "Merhaba evlâtlarım, gene burada mısınız?" diye iltifat etti. Saat tam 11.40 ta 27 Mayıs sabahı saat 7.40 ta terkettiği evine dahil ölürken ga-, zeteciler, "Paşam müsaade eder misiniz, biz de girelim?" sualini sordular. Cevabı, "Zaten sizin giremiyeceğiniz yer var mı?" oldu. General, Karısı Melâhat Gürselle, yeryüzündeki tekdikilitaşı olan 140 metre karelik bir arsa üzerine inşa edilmiş basit villâsında karşılaştı. Kolunu omuzuna atarak bir aydır görmediği çilekeş eşinin yanağına yanağını dokundurdu. 100 bin lira değerindeki basit villâ, Silâhlı Kuvvetlerdeki 35 senelik parlak, fakat ömür törpüleyici hizmetin kefaretiydi. Foto muhabirleri, gazetecilerin çok sevip saydıkları, "Anne" veya "Hanım teyze" şeklinde hitap ettikleri muhterem Melâhat Gürsel ve Cemal Paşanın birlikte resmini almak arzusunu gösterdiler. Eşinin tereddüdü üzerine Cemal Paşa, "Hanımlar kolay kolay resim çektirmeğe razı olmuyorlar" dedi. Nihayet bir uzlaştırıcı formül bulundu. Cemal Paşa oğlu ile eşi arasında duracaktı. Neticede Melâhat Gürselin mukavemeti kırıldı, Cemal Paşanın kollan eşi ile oğlunun omuzlarında olduğu halde flâşlar parladı.

Gazeteciler iyi ve temiz kalpli Cemal Paşayı, darbei hükümet plânlan üzerinde kafa yorduğu yuvasında daha fazla rahatsız etmiyerek çekildiler. Cemal Paşa da 3 Mayısta düşük Savunma Bakanı Ethem Menderese gönderdiği ikaz mektubundan sonra mecburi izin alarak kapandığı yuvasında özlediği sükûnete kavuştu. Bu sâde yuva 3 Mayıstan 26 Mayıs gecesine kadar polisçe tarassut' altında tutulmuş ve Cemal Paşanın hareketleri, sözüm ona kontrol edilmişti.

Cemal Paşa, İzmirlilerin yabancısı değildi. Uzun müddet İzmirde, İkinci Yurdiçi Bölge Kumandanlığı yapmıştı. Meş'um 6-7 Eylül olaylarından sonra getirildiği Örfi İdare Kumandanlığında dahi, kendini İzmirlilere sevdirebilmesi her babayiğidin harcı değildi.

Cemal Aga, İzmir Belediyesince kendisine verilecek öğle ziyafetini kabul etmemiş, daveti yapanlara hitaben, "Bize buyurun, bir sıcak çorbamızı için" demişti. Evinde hiçbir ziyaretçi kabul etmiyeceğini de İzmire gelmeden bildirmişti. Cemal Paşa, sâdece sevgili eşinin ve evlâtlığı Haticenin bulunduğu basit villâsında tarihi bahisler okurken, tavuklarını yemler ve çiçeklerini teftiş ederken Uluç Paşa Vilâyet Konağında gazetecilere hitap ediyordu. Uluç Paşa, "Steyşın dolmuş mevzuu yeniden ele alınarak gözden geçirilecek, hiç kimsenin zarar görmeyeceği ve iki tarafı da memnun edecek bir hâl güresi araştınlacaktır" diyordu.

Başkan Gürsel halka hitap ediyor

İçiçe, kol kola

Gençlerin arasında

Cuma günü Gürselde, önemli bir değişiklik vardı. Kendisini çok daha heybetli gösteren Orgeneral üniformasını çıkarmış, 27 Mayıstan soma Ankarada diktirdiği krem renkli, yerli' malı freskodan bir esvap giymişti. Yakası kesik beyaz bir gömlek üzerine, kiremit desenli açık renkli bir kravatı üçgen bağlamıştı. Spor iskarpinleri de açık renkti.

Neşeli ve hayatından memnun görünen Gürsel Bornovadaki Ege Üniversitesi Rektörlüğüne geldiği zaman, saat 15.20 ydi. Denizbostanlısındaki evinden dün öğledenberi ilk defa çıkmış ve doğruca kendini muhabbetle çevreliyen gençlerin arasına girmişti. Gençleri ve Ege Üniversitesi öğretim üyelerini yarım Eisenhower'vari kol hareketi ile selâmladıktan sonra Profesörler Odasındaki T şekilli büyük masanın baş köşesindeki bir koltuğa gömüldü. Daha evvel ekseriyetini kızların teşkil ettiği gençler kendisine buketler ve üzerinde Ege Üniversitesinin arması bulunan bir tahtakutu içinde madeni bir plâka sunmuşlardı. Ne hikmetse, zaten nere-ye gitse Gürselin etrafını saranların ekseriyeti hep hanımlar oluyordu. Gürsel Paşa, Profesörler Odasını hıncahınç dolduran gençlerin sabırsızlığını gidermek üzere hemen konuşmağa başladı. Memleket karanlıktan aydınlığa gitmekteydi. Bu hareketin başında muhakkak ki ilim vardı. Kötülüklere ilk bayrak kaldıran ilim ol-, muştu. Mücadele saflarım kurup karşı tarafın her türlü işkence ve zulüm tedbirlerine karşı koyan gene ilim olmuştu. Ellerini masanın üstünde kenetliyerek takrir veren bir profesör edasıyla sakin ve kelimelere bastım bastıra konuşan Gürsele göre mühim olan, kötülükleri yenmenin tek yolunun ilim olduğunu izah, edebilmekti. Esasen en büyük ıstırabımız cehaletimizdi. Meselelerin cesaretle açıklanması lâzımdı.

Kısa konuşmak gibi harikulade ve her politikacıya nasip olmıyan bir itiyada sahip Cemal Paşa, hitabesi bittikten sonra öğretim üyeleriyle, başbaşa kalabilmek için evvela gençlere "Ben sizden ayrılmak istemiyorum ama, zannederim istirahat buyursanız daha iyi olur", müteakiben de dostu gazetecilere "Daha birşey söyleyemiyeceğim, 'haberiniz olsun. Haydi bakayım, gidin haberlerinizi gazetelerinize yetiştirin" diyerek en nâzik tarzda onları Profesörler Odasını terke davet etti.

Cemal Paşa, limonata içerek ve parmaklarıyla kopardığı gofreti yiyerek öğretim üyeleriyle uzun boylu hasbıhal etti. Öğretim üyelerinin ikram ettikleri Harman sigaralarını, uzatılan kibrit ve çakmak alevleri ile kirpik ve gür kaşlarını yanmaktan Korumak için baş çalımları yaparak ateşledikten sonra derin derin içiyordu. Cemal Pasa ve kendisine refakat eden kalabalık, sağ arka cepleri şişkin Subaylar bakımından herşey son derece sâde ve normaldi. İhtilâl başarmış Ur zümrenin o tahammül fersa kasıntılı ve çalımlı tavırlarından eser yoktu. Fevkalâdelik, eski alışkanlıklarını hâlâ unutamamış öğretim üyelerindeydi. Eli ekseriyetle yüzünde ve bilhassa kartal burnunda dolaşan Gürsel, sâde kahvesini de içtikten sonra tekrar Karşıyakaya yöneldi. Cemal Paşa Profesörler Odasında hasbıhaline devam ederken, yaverlerinden Binbaşı Cemal Bilgiç gazetecilerle yarenlik ediyordu. Bilgiç Devlet Başkanına gelen ve "Şu çirkef AKlS"in kapatılmasını talebeden -tabiî ki imzasız- bir mektuptan bahsetti. Şahin bakışlı ve esmer genç Binbaşının çıkarabildiğine göre mektubun kaligrafisi bir kadınınkini andırıyordu ve büyük bir ihtimalle sakıtlardan birinin eşi tarafından kaleme alınmıştı!

Kültürparktaki "Hürriyet Heykeli"
Ebedileşen mücadele

"Çalışalım, çalışalım, çalışalım!"

Aynı gün Karşıyakanın İskele Meydanını gene beş bin kişilik bir topluluk lebabep doldurmuştu. Cemal Paşa. İzmir Türk Kültür Derneğinin açılışım yapacaktı. Memlekette bir eğitim seferberliği ilân eden Devlet Başkam Hazine tarafından verilen eski muhteşem Halkevi binasının önüne geldiği zaman, İngiliz müstemlekelerindeki güvenlik kuvvetlerinin üniformalarım andıran beyaz kıyafete bürünmüş mantar şapkalı İzmir Belediyesi Bandosu Harbiye Marşını çalmağa koyuldu Halk eşine ender rastlanabilecek bir tezahürata başlamıştı. Yaver Türsan şoför mahallinden fişek gibi fırlayarak otomobilinin kapısını açtığı zaman, Cemal Paşanın kolundaki eski "Tissof saat tam 18'i gösteriyordu. Bayraklar ve palmiye dallarıyla bezenmiş İzmir Türk Kültür Derneğinin balkonuna çıkan Gürsel, hazırlanmış mikrofonlara yaklaşarak, "Mutlaka iyiye doğru gitmek azim ve emelindeyiz" dedi. Kendisi, üç gün önce Genel Merkezini Ankarada açtığı Türk Kültür Derneğinin millî hayatımızda ilerletici ve uyarıcı mühim roller oynayacağına inanıyordu. Cemal Aga iki gündür içine dolan büyük ıstırabı da ifade etti. İzmir civarındaki ormanlar sekiz yerden ateşe verilmişti. Halkı cehaletle mücadeleye davet ettikten sonra teessürle, "Bir ağaç yakmanın bir insan yakmak kadar kötü olduğunu halkımıza öğretmeliyiz" diye haykırdı,

Cemal Paşa, salona döndüğü zaman, saplı kupalar içinde serinletici ayranlar içilirken tekrar konuştu. Yeni açılan hatıra defterine de, sol eliyle bir Samsun sigarası tüttürürken, "Kültürsüz toplumlar bir sürü olmak kaderinden kurtulamazlar" ibaresini, 22.5 liralık yeşil - siyah renkli "Pelikan" dolma kalemiyle yazdı. Arkadan bir hanımın "Paşam elinizi sıkmağı arzuluyoruz" diye atılmasıyla hücum başladı. Evvelâ hanımlar, sonra beyler tek sıra halinde geçit resmi yaparak el sıktılar. Gürsel aynı zamanda hanımlara, "Siz de burada çok çalışacaksınız, değil mi?" Sualiyle tenbihatta bulunuyordu. Gürsel en fazla, Türk kültürüne kocasıyla birlikte geniş hizmetleri dokunan İzmir Amerikan Kız Kolleji Müdiresi Mrs. Lynda Blake ile alâkadar oldu. O kendine has tatlı kaş çatmasıyla, saçları beyazlaşmış Mrs. Blake'i arkasından takdirle süzdü.

Bu arada orta yaşını aşmış, mübalâğalı makyajlı iri bir hanım, bir kolundan kavradığı kendinden cüsseli bir adamcağızı Cemal Paşaya doğıu sürüklüyor, diğer eliyle de onu bunu iterek bir buzkıran haşmetiyle yol açıyordu. Adamcağızın mukavemeti para etmiyordu. Kendilerini Halk Eğitim Derneği mensupları olarak tanıtan hanımla adamcağız, İzmir Radyosunda yapacakları konuşmaları fırsat bulabilirse dinlemesini Cemal Paşadan istediler. Zaten başka türlü konuşmasına imkân olmıyan Gürsel, "Dinliyeceğim" dedi. Adamcağız o gün saat 19.30 da, hanım da müteakip cuma aynı saatte mikrofona çıkacaktı. Ne vardı ki o gün saat 19.30 da Cemal Paşa Karşıyaka Klübündeydi ve müteakip cuma da ya İstanbul veya Ankarada olacaktı. İzmir Radyosunu Ankara ve İstanbuldan dinlemeğe ise imkân yoktu. Gazeteciler her toplulukta 1 numaralı kadın olmak sevdasındaki hanımın ismini öğrenmek istediler. Bir başka, fakat çok daha basit hanım "Yazıp ta ne yapacaksınız?" dedi. Bir muhabir "'Alay edeceğiz" şeklinde takılınca, bu sefer hanım hışımla "O halde yazın, ev sahibemdir, beni iki defa mahkemeye vermiştir" dedi.

Cemal Paşa, Türk Kültür Derneğinin İzmir Şubesini açmak vazifesini eski dostlarından gazeteci Süha Sükuti Tükele vermişti. Tükel de ilk ağızda otuz kurucu ile faaliyete geçmişti. Açılış töreninin en calibi dikkat olaylarından biri de, gazeteci Orhan Rahmi Gökçenin, 27 Mayıstan önce geçinemediği Vali Muavini Sadi Kâzım Süerle canciğer arzı endam etmesi oldu. Şimdi A.A. nın İzmir Müdürlüğüne getirtilen Gökçe,. muhakkak ki en şanslı C.H.P. liydi. Zira, 27 Mayıstan sonra devletten ilk vazifeyi kapabilen C.H.P. li, mücadeleci başyazar Gökçe olmuştu.

Cemal Paşa, akşam yemeğini eskiden müdavimi olduğu Karşıyaka Klübünde bezik ve briç arkadaşlarıyla yiyerek hatıralarını yâdetti. Milli İnkılâp hareketi olmasaydı, Gürsel bir emekli General statüsüyle vaktinin ekseriyetini Karşıyaka Klübünde geçirecekti.

Gürsel İzmirde yaptığı birbirinden güzel ve oturaklı, kısa ve özlü

konuşmalarda, memleketin yarını bakımından idealist gençliğe sonsuz itimat ve tesanüt temalarını işlemiş ve hep aynı parolayı tekrarlamıştı: "Çalışalım, çalışalım, çalışalım!"

El öpmeğe paydos!

Gürsel, cumartesi günü evinden çıktığında sabah saat 8.30 du. Üzerinde çorap ye gömlek hariç bir gün evvelki giyim eşyaları vardı. Bir başka yenilik te eşini yanma almasıydı» Evvelâ İzmir dışındaki Karantina adasındaki Kemik Veremi Hastahanesini ziyaret etti. Vali Uluça, Kemik Verem Hastahanesinin yarım kalmış ana bina inşaatı bir saplantı olmuştu. Ne yapıp edip, ana binayı mutlaka tamamlamağa azmetmişti. Devletin yardım elinin uzanmasını temin maksadıyla olacak, İzmire gelen her hükümet azasını bir punduna getirerek behemahal Karantinaya götürüyordu. Merhametli Uluç, bu hayırlı teşebbüsün üzerine o derece hassasiyetle eğilmişti ki, Kemik Veremi Hastahanesindeki hâlleri yürekler parçalayıcı hastaların isimlerini teker teker öğrenmişti. Gürseli de oraya o sevketmişti.

Karantinadan sonra İnciraltı Plaj Sitesine giden Gürsel, öğle yemeğini Belediye Gazinosunda eşiyle yedi. Sonra bir Demir - Çelik fabrikası gezdi. Saat 16.10 da o gün 110 dakika sonra açılacak Enternasyonal Fuarı tetkik için Kültürparka geldi. Işıklar köyüne giderken yolda Orduevine bıraktığı eşi, Kültürparkta kendisine mülâki olmuştu. Melâhat Gürsel, koyu renkli sâde bir emprime elbise giymişti

Demir - Çelik fabrikasında Gürselin Özel Kalem Müdürü ve Millî Birlik Bomitesi üyesi sivil kıyafetli Yüzbaşı Rifat Baykalla gazeteciler arasında ufak bir anlaşmazlık olmuştu. İzmirin gözde Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp, Enternasyonal Fuarı teftişi sırasında Cemal Paşanın gazetecilerin kendisine refakat etmesini istemediğini basın mensuplarına açıklamıştı. Basın mensupları Baykal nezdinde itirazda bulundular. Baykal sinirli bir tonla, gazetecilerin herşeyi yazdıklarını, eğer böyle giderse basını frenlemek gerekeceğini ileri sürdü. Baykala göre, İnkılâp Rejiminin basına gösterdiği kolaylıkları, gazeteciler de kendilerine göstermeliydiler. Gürselin özel olarak sarfettiği bir söz, ertesi gün basında yer alıyordu. Baykal nedense, Gürselin İstanbulda Floryada haşlanmış mısır yerken çekilip gazetelerde intişar eden resmini hiç beğenmemişti. Maamafih, gazetecilerin arzularını Cemal Paşaya arzedeceğinî zikrederek işi tatlıya bağladı. Gazeteciler de Enternasyonal Fuarda Gürseli takip ederken hiçbir engelle karşılaşmadılar ve yasak emrinin Devlet Başkanından çıktığı konusunda şüpheye düştüler. Yahut, yüzlerine karşı sert davranan Baykal arkalarından Basının avukatlığını yapmıştı. Gazeteciler Baykalı daha çok beğendiler.

Hazırlanmış programa uygun olarak Gürsel ilkin Hindistan Pavyonunu gezdi. Boynuna asılan sarı çiçeklerden bir koyle, ile, Hindistanın Ankara Büyük Elçisi J. K. Atal'ın izahatını dinledi. Daha sonra konforlu hayat konusunun işlendiği Amerikan Pavyonuna geçti. Burada kendisini en fazla, burnunda bir sun'i peyk bulunan Atlas füzesi ile dünya irtifa ve sürat rekorunu kuran "X-15" roket-uçağı alâkadar etti. Batı Almanya Pavyonundan çıkınca elini öpmek istiyen bir adamı tersledi, yeni dikilen ve Milli İnkılâp Hareketini sembolize eden Hürriyet Heykelini ciddiyetle seyretti. Tam o sırada bir hanım, cinsiyetinden beklenmiyecek bir nezaketsizlik göstererek Cemal Paşaya Opera Sarayı teberru makbuzlarından satmağa kalkıştı, Çelik iradesiyle asabına hâkim olmasını bilen Gürsel, soğukkanlılıkla kadına Yaver Bilgiçi işaret etti, "Söyleyin, benim için alsın" dedi. Bilgiç, portföyündeki mevcudun tümü 26 lirayı kadının avucuna bırakarak, ellişer kuruşluk makbuzlardan 50 tane satın altı.

General Gürsel Hindistan Pavyonunda

Dostun hâlinden dost anlar

Gürselin tasarruf anlayışı

Minyatür Kıbrıs Pavyonu, Gürseli bilhassa alâkadar etti. Teşhir edilen mamüllerin hepsinin Kıbrıslı Rum sanayicilere aid olduğunu farkedince üzüntüsünü gizliyemedi. Kıbrıslı Türk Müdüre, "Bizimkiler böyle şeyler yapamıyorlar mı?" şeklinde bir sual sordu. Aldığı cevap menfiydi.

Cemal Paşanın yakınında dolaşan orta yaşlı, kısa boylu bir adam gazetecilere hiç yabancı gelmedi. Birisi atıldı: "A, bu düşük Menderesin son Ege ziyaretinde Bergama Tekstil Fabrikasındaki ateşli nutukçu değil mi? Hani, Menderes sen bir ilâhsın demişti." Basın mensuplarının kendi aralarındaki konuşmaya kulak misafiri olan bir inzibat Binbaşısı, orta yaşlı ve kısa boylu adamı Gürselin çevresinden uzaklaştırdı.

Gürsel, ağır sanayie ehemmiyet veren Sovyet Pavyonunda uzun boylu kaldı. Rus vazifeliler, hep atmosfer dışında dolaşmakta olan -o saman daha yeryüzüne dönmemiştive içinde 2 köpek bulunan Sovyet feza gemisinden iftiharla dem vuruyorlardı. Gürsel, Sovyet Pavyonu Müdürünün odasında istirahat ederek kendisine ikram edilen Rus şampanya ve havyarından biraz içip yedi. Yeni açılan hatıra defterine ihtisaslarım yazarken, becerikli bir tezgâhtar tavnyla Türk - Rus iyi komşuluk ve dostluk münasebetleri konusunda ateşli nutuk çeken Sovyet Maslahatgüzarı Lihaçovun tercüme edilen nutkunu dinlemiyordu bile. Gürsel kendisine bir Sputnik maketi hediye edilen Sovyet Pavyonunu terkederken, Lihaçovun zevkten ağzı yırtılıyordu.

Gürsel vakit darlığından kendisine ikram edilen içki ve yiyeceklere

hiç iltifat etmedi. Fakat Yugoslav Pavyonu Müdüründen kurtulmak imkânım da bulamadı. Yugoslav Pavyonu Müdürü Gürselin kolundan cüretle tutarak, 'Türklerle Sırpların müşterek âdetleridir Bir kadeh rakı içmeden gidemezsiniz" deyince, biraz kızarak beklemek zorunda kaldı. Yugoslavyanın hususi erik rakısından bir kadeh te eşine verilince, Gürsel irkildi: "Dur hanım, o senin içebileceğin bir nesne değildir." dedi. Bayan Gürsel, şeytan icadıymış gibi erik rakısı kadehini bıraktı. Melâhat Gürselin kalbi vardı.

65 yaşındaki Gürsel, eşi ile birlikte hayreti mucip bir tahammül göstererek saat 21*e kadar Enternasyonal Fuarın her tarafım dolaştı. Saat 18 den sonra Enternasyonal Fuarın açılmasıyla içeriye dolan ve kendisine hiç aksatmamacasına sevgi tezahüratı yapan halkın önünde ve arasında 25 yabancıdan sonra yerli pavyonları da teker teker dolaştı. Geç vahit arkasında bir yığın külçe hâline gelmiş yorgun refakatçi bırakarak Denizbostanlısındaki villâsına döndü.

Ertesi gün sabah 9 da da dört askerî muhafızın beklediği ÇBK-58 uçağına son olarak oğlu Özdemir ile kucaklaştıktan sonra binerek Cumaovası Hava Alanından İstanbulun Yeşilköy Hava Alanının yolunu tuttu.

İzmirde avucunu yalayan lüks lokanta ve gazinolardı. Zira Devlet Başkanı, İzmir Vilâyetinin Enternasyonal Fuarın açılışı münasebetiyle şerefine vereceği akşam yemeğini dahi kabul etmemişti. Fakirhanesinde sevgili eşi ile huzur içinde başbaşa kalabileceği çilingir sofrasını tercih etmişti. İzmir Belediyesi de Gülsel için iki yemek programlaştırmıştı. Davetli adedi, Gürselin refakatindekilerin iki mislini geçmiyecekti Emniyet Müdürü dahi davetliler arasında yoktu. Gürsele refakat edenler dört kişi olduğuna göre, yemekler en fazla onbeş kişilik olacaktı. Fakat gazeteciler, böyle davetlere katılanların daha önceden hesaplananın üstüne çıkacağını mükemmelen bildiklerinden, yemekleri sabırsızlıkla bekliyorlardı. Ama Gürsel, millete telkine çalıştığı tasarruftan neyi kâsdettiğini sarih şekilde hareketleriyle ortaya koyarak davetleri her defasında kategorik olarak reddediyordu.

Gürselin ziyareti münasebetiyle hiçbir polis kapı kapı dolaşarak bayrak astırma seferberliğine girişmek zorunda bırakılmadı Ama bir Devlet Başkânına saygı göstermesini Dilen İzmirliler binalarını bayraklarla donattılar. Buna rağmen bazı müesseseler, meselâ Sümerbank ve İş Bankası, bayrak asmağı unutmuşlardı. Bu, on yıldanberi alışılmamış bir Devlet Başkanı karşılamasıydı. Bütün memurlar vazifeleri başında, halkın hizmetindeydiler ve trafik hiçbir zaman kesilmemişti.

Dr. Fazıl Küçük
Meramına erdi

Kıbrıs

Bir kehanet

{Kapaktaki Cumhuriyet)

Bundan tam 53 yıl önce İngiliz Hükümetinin çok genç bir üyesi Lefkoşede şunları söylüyordu: "O kanaatteyim ki Kibrisin Yunan aslından olan ahalisinin anavatan olarak gördükleri memlekete bağlanmağı istemeleri açıkkalplilikle, imanla ve hararetle yaşatılacak bir idealdir ve bu sâdece tabiîdir. Bu hisler, Yunan Milletini o kadar asaletle vasıflandıran vatana bağlılığın bir misâlidir." Kıbrıs Rum ve Yunan basınında yıllar yılı tırnak içinde tekrarlanan bu sözler aslında, şöyle devam, ediyordu: "Ancak, kendi hislerine bu kadar de--inden bağlı olan kimselerin, başkalarının benzeri hislerine hürmet edeceklerinden emin olmak isterim. Bununla beraber, bu kimselerin kanaatlerine Majestelerinin Hükümeti gereken hürmeti gösterecektir. Öte yandan, Adanın Müslüman (Türk) ahalisi tarafından ileriye sürülen ve Kibrisin İngiliz işgali altında bulunmasının Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması sonucunu doğurmaması ve Büyük Britanyanın Ortadoğudaki vazifesinin Sultanın hâkimiyet haklarının ihlâl edilmemesi olduğu yolundaki görüş de, Majestelerinin Hükümetince aynı derecede hürmetle nazara alınması gereken bir kanaattir."

Bu güzel ve akıllıca sözleri söyleyen genç Sömürgeler Siyasi Müsteşarı, dünya tarihinde yetişmiş en büyük devlet adamlarından olan Büyük Brityanyanın medarı iftiharı eski Başbakan Sir Winston Churchill'den başkası değildi. Sir Winston'un bu sözleri dün olduğu gibi bugün de Kıbrıs meselesi hakkında doğrudur. -Tabii, tarihi olayların kelimeler üzerinde gerektirdiği değişikliklerin yapılması kaydiyle-. Gerçekten, Kıbrıs Adasındaki Türk-Rum anlaşmazlığı çok eski tarihlerden beri mevcutta ve bu anlaşmazlık, bir takım ufak farklar dışında, her devirde ayni mahiyeti arzediyordu.

Tarihçe

Adanın 1878'de Osmanlı hâkimiyetinde kalmakla beraber İngiliz işgal ve idaresi altına girmesinden sonra, 1893'te Kıbrıs Rum Cemaatinin Osmanlı İmparatorluğuna gereken nakdî tazminatı vermesi şartiyle Adanın Yunanistana ilhak edilmesi yolunda çalışan Sir Charles Dilke ile Henry Labouchere'e karşılık, Türk Cemaati sert bir şekilde sesini yükseltiyor ve Adanın statükosundan her bakımdan memnun olduğunu bildiriyordu. 1895 Mayısının başında Türk Cemaati İngiliz Sömürgeler Bakanlığına bir telgraf çekerek "Enosis" lehindeki Rum faaliyetlerinden şikâyette bulunuyordu. Bu telgrafta, Kıbrısın Büyük Britanya tarafından terkedilmesi hâlinde ancak Osmanlı İmparatorluğuna dönebileceği de- be», lirtiliyordu. Bu. iddia Büyük Britanya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki 1878 Andlaşması hükümleri gereğince tamamiyle haklı bir iddiaydı. 1902 yılında, yine Rum Cemaatinin Yunanistanla birleşmek için yaptığı taşkınlıklar sonunda Ada Teşriî Meclisinin bir eski Türk üyesi. Sömürgeler Bakanlığına çektiği bir telgrafta İngilterenin Türk Cemaatini vahşi bir takım mahlûkatın tahribat ve tecavüzlerine mâruz bırakmayacağı hususunda teminat talep ediyordu. 1908 yılında Rum Cemaatinin» Kibrisin Yunanistana verilmesi hakkında İngiliz Hükümetine sunduğu bir muhtırayı, derhâl Türk Cemaatinin mukabil bir muhtırası takip ediyor ve bu mukabil muhtırada Ada üzerindeki Osmanlı hâkimiyetinin devam edeceği yolunda İngiliz Hükümetinden teminat talep ediliyordu. 1914'de, Osmanlı İmparatorluğu ile harp hâline düşen Büyük Britanya, 1878 Andlaşmasını feshedip Adayı tek taraflı bir kararla il-

hak edince, bu karara karşı kesin bir protestoda bulunanlar Rumlar olmuştu. Türk Cemaati, İngilterenin önleyemeyecekleri bu kararından memnun kalmamakla beraber, Adanın Yunanistana gitmesindense İngiliz hakimiyeti altında kalmasını tercih ettiler. Yunanistanda ise halk oyu, Adanın Türk hakimiyetinden çıkmasından memnundu. Kıbrıs Rum Cemaatinin aksine Yunan halk oyu, Adada İngiliz hâkimiyetinin kurulmasını Kibrisin tam mânâsıyle Yunan olmasının ilk adımı saymıştı. Nitekim İngiltere Birinci Dünya Harbi esnasında, 1915'de, Yunanistana Atinanın Yunan-Sırp İttifak Andlaşması gereğince Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğuna karşı harp ilân etmesi mukabilinde Kıbrısın ilhakını teklif etmekten çekinmedi. Fakat Alman taraftarı Kral Konstantin'in desteklediği Zaimis Hükümeti o zaman bu teklifi reddetti.

Birinci Dünya Harbinden hemen sonra o zamanki Etnark Başpiskopos Siril III'ün başkanlığındaki bir Kıbrıslı Rum hey'eti Londraya gidiyor ve orada Adanın Yunanistana verilmesi için elinden gelen her çâreye başvuruyordu. Bu durumda Türk Cemaati de harekete geçmeği ihmal etmiyordu. 1919 yılının Temmuz ayının birinci günü İngiliz Sömürgeler Bakam Mr. L. S. Amery 60 bin Türkün temsilcileri tarafından imzalanmış bir dilekçe alıyordu. Bu dilekçede Adanın İngiliz hâkimiyeti altında kalması istenmekteydi. İngiliz Hükümeti de aynı kanaate katılıyor ve Adanın İngiliz hâkimiyeti altında kalacağını Avam Kamarasında ilân ediyordu. Türk Cemaatini, başka bir Rum hey'etinin Londradaki faaliyeti ve İşçi Partisi Lideri Ramsay MacDonald'ın Adada self-determination prensipinin uygulanmasından bahsetmesi o kadar ürkütüyordu ki hemen Türkler arasında Kıbrısın Türkiyeye iltihakını sağlamak için bir teşkilât kuruluyordu. Teşkilâtın faaliyetleri sonucunda Kıbrıs Valisi bu teşkilâtın liderlerini tevkif etmek sorunda kaldı. 1924'de -Lausanne Barış Andlaşmasının imzalandığı yıl- ilk İşçi Hükümeti Ramsay MacDonald'in başkanlığında kurulduğu vakit, Kıbrıs Rumlarının sesi pek hafif çıktı. Yunanistan genç Türkiye karşısında muazzam bir yenilgiye uğramıştı. Bu durumda, İngilterenin yeni sulh imkânlarını baltalayacak tarzda müvazeneyi bozacak bir talebe "evet" demesi elbette ki beklenemezdi. Nitekim verdikleri muhtıra MacDonald tarafından reddedildi. Anavatanın zaferi sayesinde kendilerini emniyette hisseden Kıbrıslı Türkler bu Rum muhtırasını ciddiye almak lüzumunu dahi duymadılar. Fakat Kıbrıs Rumları, 1929'da tekrar baş kaldırdılar ve Adanın . Yunanistana verilmesini isteyen sert bir muhtırayı İngiliz Sömürgeler Bakanlığına verdiler. Temmuzda verilen bu Rum muhtırasına karşı Türkler de Eylülde statükonun devamını isteyen çok sert bir muhtırayla cevap verdiler. Kasım ayında İşçi Hükümeti adına Lord assfield (meşhur Sidney Webb Adanın Yunanistana iltihakı konusunun tamamiyle kapanmış olduğunu bildirdi.

İkinci dünya savaşından sonra

Bu üçlü konuşmanın bundan sonraki safhası daha iyi bilinir. 1929'dan İkinci Dünya Harbine kadar. Kıbrıs Rumlarının İngiltereden Adanın Yunanistana verilmesini istemelerine karşılık Kıbrıs Türklerinin İngiliz hâkimiyeti ve idaresinin devamını istemeleri, defalarca tekrarlanmıştır. İkinci Dünya Harbi sona ermeden İngilterede menfada bulunan Yunan Hükümeti mensupları daha o samandan itibaren Kıbrısın Yunanistana verilmesi gerektiğinden dem vurmağa başlamışlardı. İngiltere Hükümeti, o vakit Türkiyeyle ittifak hâlinde olduğu için, bu iddiaları cevapsız bırakmağı tercih ediyordu.

Makarios

Bitmeyen didişme

Fakat ilk defa 1948'de, İşçi Hükümeti Adanın milletlerarası statüsünün değişmesinin bahis konusu olamayacağını belirtmekle beraber Ada da Rum Cemaatinin hâkim olacağı muhtar bir idare kurulması için, bir Anayasa bahşetmeğe karar veriyordu. Kıbrıs Rumları ise, muhtariyeti bağımsızlığa tercih edemedikleri için bu Anayasa teklifini reddetmişlerdi. O tarihten beri Rum Cemaatinin başta Ortodoks Kilisesi olmak üzere "Enosis" lehindeki faaliyetleri bir türlü sona ermek bilmiyordu.

Başpiskopos Makarios ve arkadaşlarının çok uzun zaman, Kıbrıs tarihinden gereken dersi çıkarmadan, Kıbrıstaki Türk azınlığına rağmen Adanın Yunanistana iltihakını sağlayabileceklerini sanmaları, siyasî hataların en büyüklerinden olmuştur. Yunan Başbakanı Mareşal Papagos da 1964 yılı Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna Kıbrıs meselesini Adanın bütünü için bir self - determination meselesi olarak getirdiği vakit, ayni hataya düşüyordu. İngiltere o zaman Genel Kurulda ve Avam Kamarasında Kıbrısın milletlerarası statüsünde herhangi bir değişikliğin yapılmasının . "asla" bahis konusu olamayacağım bildiriyordu. Türk Hükümeti ise, İngilterenin bu tutumundan memnun ve bu tutumun değişmeyeceğine fazla güvenen bir tavırla Kıbrıs meselesinin İngilterenin bir iç meselesi olması dolayısıyle Genel Kurulun bu konuda müzâkerede bulunmağa dahi yetkisi olmayacağı tezini savunuyordu. Bu tez o Vakit Genel Kurul tarafından tam olarak kabul edilmedi. Gerçi, Genel Kurul meselenin esasına girmedi ama meseleyi görüşmeğe hiç yetkisi olmadığı yolunda bir karar da kabul etmedi. Fakat, Makarios ve Grivasın Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bu karan üzerine, dünya halk oyunu tesir altında bırakmak maksadiyle EOKA vasıtasiyle kesif bir tethişçilik faaliyetine giriştiklerini görüyoruz. Bunun üzerine, İngiltere' Hükümeti Eylül 1955 başında Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Türkiye, Yunanistan ve kendisi arasında Londrada Doğu Akdeniz hakkı da bir konferans toplanmasını teklif etti. Bu konferansta Türkiyeyi Dışişleri Bakan Vekili sıfatiyle Fatin Rüştü Zorlu, Yunanistanı Dışişleri Bakanı Stefanopulos, İngiltereyi de -şimdiki Başbakan- o zamanki Dışişleri Bakanı Mr. MacMillan temsil ediyorlardı. Bu konferans esnasında İngilterenin fikirlerinde bazı ufak değişiklikler ilk defa müşahede edildi. MacMillan, Kıbrısın milletlerarası statüsünün değiştirilmesi konusunda artık "asla" kelimesini kullanmıyordu. "Görü-

lebillr bir istikbalde" Adanın statükosunun değişmeyeceğini ,söylüyordu. Bundan başka, İngiltere Adaya Rum çoğunluğunun hâkim olacağı bir muhtar idare vermeğe hazırlandığını bildiriyor ve Türkiye ile Yunanistandan bu konuda kendisine yardım etmelerini istiyordu. Yunanistan bu teklifleri tamamen reddetti. Türkiye ise, bazı kayıtlarla bu teklifi kabul edebileceğini bildiriyordu. Kayıtlardan biri, Yunanistanın Adanın milletlerarası statüsünün hiçbir vakit değişmeyeceğini resmen kaimi' etmesi idi. Diğer bir kayıt da, muhtar idarede Türklerle Rumların eşit haklara sahip kılınması olarak ileri sürüldü. Bundan başka, Zorlu Adada her nevi tethiş hareketinin durmasını da şart olarak ileri sürüyordu. Konferans bu hava içinde sona ererken İstanbul, İzmir ve Ankârada 6-7 Eylül olayları cereyan ediyordu. Kıbrıs meselesinde -sözde- daha sert bir tutumun gösterisi olmak üzere yapılıp yapılmadığı hâlen cereyan eden soruşturma sonucunda meydana çıkacak olan bu olayların neticesi Türkiye için çok hazin oldu. Hariçte hemen herkes, Yunanistana ve onunla birlikte Rumluğa ve Kıbrıs Rumlarına karşı sempati beslemeğe başladı. Türk diplomasisi için bundan sonraki en önemli meselelerden biri da işte bu sempatiyi azaltmak olacaktı. Londra Konferansının başarısızlığa uğraması üzerine İngiltere, Kıbrıs Rum Cemaatinin temsilcisi olarak Büyükpiskopos Makariosla beş ay süren müzakereler açtı. Müzakerelerin konusu Adaya muhtariyet verilmesi idi. Fakat, bu müzakereler bu sefer Makariosun sertliği yüzünden başarısızlığa uğradı. Daha sonra, İngiliz Sömürgeler Bakanı Mr, Lennox-Boyd Avam Kamarasında "İngiliz Hükümeti self-determination prensipinin Kıbrısta hiçbir vakit tatbik edilemeyeceği kanaatinde değildir. Sadece Doğu Akdenizdeki bugünkü durumun buna imkân vermediğini düşünmektedir." diyordu. Bu sözler 1956 Martında söylenmişti. Bu, İngilterenin Yunan görüşüne biraz daha yaklaştığım ifade ediyordu. Fakat, Makarios buna rağmen tethişçiliği takbih etmeğe yanaşmıyordu ve nitekim. EOKA'nın Grivas idaresindeki faaliyetlerinin çığrından çıkması üzerine bazı yardımcılarıyla birlikte Hint Okyanusundaki Seyschelles Adalarına sürülüverdi. 1956 yılının ikinci yarısı ise Lord Radcliffe'in bir muhtariyet Anayasası hazırlamak için yaptığı çalışmalarla ve tethişçilik haberleriyle geçti. Radcliffe Anayasası, Cemaat işlerinde Türklere muhtariyet tanımakla beraber, dışişleri ve savunma hariç Adanın diğer bütün işlerinde

Lefkoşeden bir görünüş
Yeni bir devrin eşiğinde

Rum çoğunluğuna Adayı idare etmek imkânını veriyordu. Bu durumda bilhassa iktisadi bakımdan Türk Cemaatinin haklarının korunmasına imkân yoktu. Buna rağmen Başbakan Menderes, İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox - Boyd'un 1956 yılı sonunda Ankaraya yaptığı bir ziyaret neticesinde, Adanın nihai milletlerarası statüsünün Türkiye ile Yunanistan arasında taksimi olmasını ilgili tarafların kabul etmesi şartiyle muhtariyet devresi için Radcliffe Anayasasını müzakere zemini olarak kabul edeceğini bildirdi. Taksim fikri her tarafta, bilhassa İngiliz İşçi Muhalefeti tarafından şiddetle tenkit ediliyordu. İşçiler, gerçi Adanın nihai milletlerarası statüsünün Türk azınlığının da rızasıyla tesbiti gerektiğini söylemekle beraber bu statünün taksim Olamayacağı üzerinde ısrar ediyorlardı. Bu tenkitler karşısında İngiliz Hükümeti de, taksimin sâdece çârelerden biri olduğunu, herhalde Türk azınlığına da Rum çoğunlukla eşit olarak self - determination hakkını tanımak gerektiğini, fakat bu hakkın tanınmasıyla varılacak muhtelif hâl şekilleri arasında taksimin en kötüsü olduğunu söylemeğe başlamışlardı. Sakıt iktidar ise İngilterenin bu resmî beyanlarını görmemezlikten geliyor ve Türk halk oyuna İngilterenli, taksimi nihaî hâl çâresi olarak kabul ettiği yolunda yalan söylüyordu. 1958 yazında İngiliz Başbakanı MacMillan yeni bir plân teklif etti. Bu plâna göre, Kıbrıs çoğunluğu Rum ve Yunanlılarda olan ve İngilterenin de katılacağı bir Konsey tarafından idare edilecek, bu Konseye Türkiye ve Yunanistan da temsilci gönderecekler, hâkimiyet hakkı ile birlikte dışişleri ve savunma işleri İngiltereye ait kalacak, ancak İngiltere bu konularda da Lefkoşedeki Türk ve Yunan temsilcileriyle önceden istişare edecek, Cemaatler kendi işlerinde tamamen muhtar olacaklar ve ayrıca Kıbrıslı Türkler hem Kıbrıs, hem Türk cabiiyetini, Kıbrıslı Rumlar da hem Kıbrıs, hem Yunan tabiiyetini alabileceklerdi. Bir nevi kondominiuma götürmesi dolayısiyle taksime hayli yaklaşan, bu plân, taksimi tam mânasiyle gerçekleştirmediği için o vakit .Menderes Hükümeti tarafından -C.H.P. Muhalefetinin bütün ikazlarına rağmen reddediliyordu! Menderes Hükümeti ayrıca, MacMillan Plânına karşı bütün yurtta husumet mitingleri tertipletti. Bu mitinglerde "Ya taksim, ya ölüm!" nidaları gerek memlekette, gerek Kıbrıs Türk Cemaatinde hislerin büsbütün gerginleşmesi sonucunu doğurdu. Fakat, birkaç ay sonra, Menderes MacMi'lar Plânının değiştirilmiş bir şeklini kabulleniveriyordu! Plândan bilhassa, Türk ve Yunan temsilcilerinin tam haklı üye olarak Konseye iştirak hakkı ile çifte tâbiiyet imkânı kaldırılmıştı. Tabiî artık iş işten geçmişti. Yunanistan da plânı reddettiği için Lefkoşeye Elçi rüt-' besiyle giden Türk temsilcisi Burhan

İşin sâdece sembolik bir vazife ifa etmekle kaldı.

Fırsat kaçırıldıktan sonra

Fakat, anlaşmazlık bir Ölü noktaya da gelmişti. Sakıt iktidar Türkiye için en müsait fırsatı kaçırdıktan sonra, Amerikanın, İngilterenin ve NATO memleketlerinin baskısıyla NATO tesanüdünü kurtarmak ve bilhassa Amerikaya çok muhtaç olduğu krediler için hoş görünmek maksadiyle 1959 başında Pariste Zorlu ile Averof arasında müzakerelere bağlanmasını kabul etti. Bu müzakereler daha sonra Zürich'te bizzat Menderes ile Karamanlis arasında devam etti. İki Devlet Zürich'te bir anlaşmanın anahatları üzerinde mutabık kaldılar ve Dışişleri Bakanları Londraya giderek İngiliz Hükümetinin de prensip mutabakatini aldılar. Şubat 1959 da Başbakanlar seviyesinde Londra Konferansı açıldı. Konferansa iki Cemaatin liderleri de katıldılar. Varılan anlaşma, Kıbrısa bağımsızlık verilmesi esasına dayanıyordu. Kıbrıs bağımsız olacak fakat, başka hiçbir Devlete kısmen veya tamamen iltihak edemeyecekti Bu husus ve Anayasa Türkiye, İngiltere ve Yunanistanın garantisi altına almıyordu. Anayasada Türk Cemaatine bazı garantiler tanınmıştı. Anayasa Temsilciler Meclisindeki Türk milletvekillerinin 2/3 ünün rızası olmadan değiştirilemeyecek ve vergi konması için de yine Türk milletvekillerinin ekseriyetinin rey vermesi gerekecekti. Cemaatler kendi işlerinde muhtardılar. Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı ise Türk olacak ve herbiri kendi Cemaatleri tarafından seçilecekti. Bunların teker teker, dışişleri, savunma ve iç emniyet konularında veto hakları vardı. Ayrıca, Anayasaya riayeti kontrol etmekle vazifeli tarafsız bir de Anayasa Mahkemesi kuruluyordu. Ordunun %40, idarenin ise %30 nispetinde Türklerden olması kabul ediliyordu. Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ittifak gereğince de 650 Türk ve 950 Yunan askeri Adada üsleneceklerdi. Bu uzlaşmanın büyük mahzuru, işlemesinin çok güç olması, Adada Kuzey sahilinde Türkiyeye her türlü tesisatı haiz bir tümenlik müstakil bir üssün verilmemiş olması, Türkiyenin kendi Cemaatine her alanda kayıtsız şartsız iktisadi yardım hakkının tanınmamış olması ve İngilterenin garanti vecibesini yerine getirmekte tamamiyle kesin hukuki vecibelerle bağlanmamasıydı. Anlaşmaların Meclisteki müzakeresi esnasında C.H.P. Muhalefeti, İnönünün de bizzat katıldığı konuşmalarda bu hususları belirtti. Bu safhadan sonra Anlaşmaların tatbikatım tesbit safhası geliyordu. Makarios, bu konuda bilhassa İngiliz üslerinin bulunacağı İngiliz hakimiyeti altındaki arazi konusunda büyük zorluklar çıkardı. Grivasın Yunanistandan yürüttüğü müfrit muhalefet Makariosu buna zorluyordu. Fakat neticede, evvelâ kendisini destekleyen Dr. Küçükün İngiltereye kayması üzerine, bağımsızlığın ilânının iki kere tehir edilmesi ve Londradaki bir Konferansın akamete uğramasına rağmen neticede Lefkoşede bu anlaşmalar da imzalandı. Fakat, Makarios yine de önemli bir başarı kazanmış ve Londra Anlaşmalarına rağmen üslerin mesahasını indirmeğe muvaffak olmuştu. Bu arada Kıbrıs Devletinin yeni organlarım kuracak olan seçimler de yapılmıştı. Seçimler Dr. Küçük ve Makarios taraftarlarının galibiyetiyle sonuçlandı. Sâdece 5 komünizan (AKEL) Rum milletvekili -Makariosun da rızasiyle, fakat bir ittifak teşkil etmemek üzere- Meclise girdiler. Türk ye Yunan birliklerinin de Adaya gelmesi üzerine sistem artık çalışmağa başladı.

İnşaallah sonu iyi gelir

Ada 16 Ağustos gününden beri bağımsızdır. Fakat, ilk büyük zorluk derhal çıktı. Türk ve Yunan birlikleri Lefkoşede bir geçit resmi yapacaklardı. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyetinin Türk ve Rumlardan müteşekkil birliklerini değil Türkiye ve Yunanistan Silâhlı Kuvvetlerine mensup birlikleri bile Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak tek başına teftiş etmek istiyordu. Dr. Küçük pek yerinde olarak bunu kabul etmedi. Madem ki Türk birliğini Makarios teftiş edecekti, o da Yunan birliğini teftiş ederdi. İyisi mi her iki birliği de beraber teftiş etmeliydiler. Küçükün talebi elbette çok haklıydı. Şu var ki sırf bu talebin çıkardığı meseleler bile Kıbrıs Cumhuriyetinin yürütülmesinin ne kadar zor olduğunu göstermeğe yetiyordu

Burhanettin Uluç
Söz *dediğin eşit yenmez*

Kıbrıstaki yeni sistemin yürümesi hakikatte sâdece Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğun muhafazasına bağlıdır. Ancak Ankara ve Atmadan gelebilecek makûl telkinler Âdâda iki Cemaatin müşterek işlerini yürütebilmelerini sağlayacaktır.

İzmir

Rekorlar Fuarı

Üzerinde Türk Hava Kuvvetlerinin yazlık Kurmay Albay üniforması ve göğsünde uçucu brövesi bulunan adam, alçak kürsüde kıpkızıl bir öfke ile "Ne oluyor? Susturun şunları! Konuşamıyacağım!" diye bağırdığı zaman, etrafındaki memurlar yaydan kurtulmuş ok gibi koşuştular. Sağdan ve soldan gelen, mahiyeti teşhis edilemiyecek bir uğultu kulakları tırmalıyordu. İzmirin asker Belediye Başkam Safa Poyraz, geçen haftanın sonundaki cumartesi günü saat 18 de 29. Enternasyonal Fuarın açılış hitabesini irada gayret sarfediyordu.

İzmirin, bir mahut Opera rayı meselesi vardı. 30 milyon lira borçlu Belediye, yarım kalmış inşaatı tamamlıyacak tahsisatı bulabilmekten ümidi kesince, daha iskelet halindeki binayı tütün deposu olarak kullanılmak Üzere Tekel Umum Müdürlüğüne seneliği 300,000 liradan kiralamağı kararlaştırmak gibi sakim bir yola sapmıştı. (Bk. AKİS, sayı: 318, TİYATRO). Fakat basının sert tep» kisine umursamazlık gösteremeyince, sakim karar değiştirilmiş, yarım kalmış inşaatın İzmirlilerin teberrûlarıyla tamamlanması için hazırlıklara başlanmıştı. Poyraz, toplanacak teberrulara çekirdek olsun diye Enternasyonal Fuarın birinci gün dühuliyesini 50 kuruştan 100 kuruşa yükseltmişti. Fikrini üç gün önce Gazeteciler Cemiyetinde tertiplediği bir basın toplantısında açıkladığında, emektar muhabirler Poyrazı ikazı vazife bilmişlerdi. Enternasyonal Fuarın ilk günü mutlaka kargaşalık çıkardı ve birtakım fırsatçılar dühuliye ödemeden Kültürparka sızma im--nını bulurlardı. Dolayısıyla böyle hayırlı bir teşebbüste dişe gelecek bir meblâğın temini düşünülüyorsa, 100 kuruşluk tarife birinci değil, ikinci güne tatbik edilmeliydi. Üstelik ikinci gün, pazara tesadüf edi-

yordu. Poyraz, tecrübeye dayanan ikaza adeta hiddetlenmişti. Ne demekti efendim, Türk milleti olgundu, nizamlara riayetkardı, hor görülmemeliydi. Lozan Kapısındaki an'anevi tören günü gelip çattığı zaman, keşmekeşi ve izdihamı önlemek maksadıyla kapıların açılmasına emir veren, çok tuhaftır, gene Poyraz oldu. Beleşçiliği itiyad edinmiş binlerce kişi, zorladıkları mania ortadan kalkınca içeri daldılar.

Hem bu sefer duyulan sabırsızlık, her zamanki gibi sâdece Enternasyonal Fuarı bir an önce gezebilmek için değildi. Gazeteler, törende Orgeneral Cemal Gürselin de hazır bulunacağını yazmışlardı. Halbuki- Gürsel, kalabalık bastırmadan Enternasyonal Fuarı dolaşmaya başlamıştı ve turu tamamlıyamadığından törene iştirakten vazgeçmişti. Vaziyetten haberdar olmayan halk, Gürseli arayıp duruyordu. Hattâ bası kimseler İzmir Valisi Burhanettin Uluç Üzerinle yanılarak, ona hitaben, "Yaşa, varol, sağol Cemal Paşa!" seklinde tezahürata başlamışlardı. Biçare Uluç Paşa kollarının da yardımıyla, "Ben değilim, ben değilim!" avazeleriyle hatayı tashihe uğraşıyordu. Neticede hakikat öğrenilince, heyecanlı halk büsbütün gürültücü ve zaptedilmez duruma seldi. Kapılar açılınca hem mahiyeti teşhis edilemiyecek uğultu, hem de Poyrazı dinliyenler fevkalâde

Müteakiben kürsüye gelen iri kıyımlı kat sevimli Ticaret ve Ekonomi Bakam Cihat trenin konuştuktan sonra kurdelâyı kesmesiyle, İzmire has 33 günlük bayram, bozuk bir organizasyonla resmen başladı.

Dostluk içinde rekabet

Halbuki, geçmişe nisbetle katmerli cazip şekilde hazırlanan 29. Enternasyonal Fuar, sayısız yenilikleriyle. gerçekten görülmeğe değerdi. En başta, milletler ailesi içine bambaşka bir hüviyetle çıkan Türkiyeye gösterilen alâka ve itimadın arttığına delil teşkil edercesine, rekor bir rakam, 35 memleket cemilekârlıgın üstünde bir zihniyetle Fuara iştirak etmekteydiler. Türlüye ile alışverişe ve iktisadi işbirliğine büyük önem atfeden Amerika, Avusturya, Batı Almanya, Belçika, Bulgaristan, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İran, Japonya, İspanya, İtalya, İsrael, Kıbrıs, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Pakistan, Polonya, Romanya, Rusya ve Yugoslavya en geniş imkânlarıyla mamullerini teşhir için gelmişlerdi. 35 -en yakın rakam 1959 daki 19 dur- memlekete, yüzde beşi serbest, geriye kalanı da kota dahilinde -gene bir rekor- 18 milyon dolar verilmişti. Geçen yıl, Enternasyonal Fuar için ayrılan kontenjan 15 milyon dolardı. Bu seneki Fuarın diğer bir değişiklik vasfı da, teşhir fuarı sıfatından biraz daha fazla kurtulmuş olmasıydı. Zira 18 milyon dolarla getirtilen mamüllerin hepsi satılacaktı.

Enternasyonal Fuarda bu yıl, yerli ve yabancı üç bin kadar firma dostluk içinde rekabet etmektedir. Yerli sanayiciler, ayırttıkları yerleri kendilerinden beklenen role uygun bir hassasiyetle işgal etmişlerdir. En geniş sahalara, sırasıyla 4,840 metre kareyle Amerika, 4.400 metre kareyle Rusya, 4,163 metre kareyle Batı Almanya ve 2,808 metre kareyle de İtalya yerleşmişlerdi. En minyon pavyon, geçirdiği ıstıraplı ve karanlık günlere veda ederek güvenliğe kavuşması temenni edilen müstakil mındaki koltuğa gömüldüğü sırada, bunaltıcı sıcakların fışkırttığı terleri beyaz mendiliyle çehresinden (silerken gülümser. Tarazlı sesiyle Kaptana. "Bana acele tarafından dört tane buldozer lâzım" dar. Hayrete kapılan Kaptan, diğergâm bur üslûpla, "Ne yapacaksınız?" seklinde bir sual tevcihinden kendini alamaz. Böyle bir suali esasen bekliyen Messmore, zihninde daha önceden tasarladığı nükteyi kondurur: "Rus Pavyonunu yıkacağım!"

Misyoner ruhlu bir müdür

poyraz, Kaptan gibi vazife telâkkisi misyonerlik olan birini keşfetmekle mükemmel iş yapmıştır. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinde doçentliğe hazırlanırken, Enternasyonal Fuar Müdürlüğü atletik yapılı Kaptana emrivaki şeklinde kabul et-

Cihat İren Fuarı açıyor

Doğru söyleyeni onuncu köyden de kovmuyorlar ya,.

Kıbrıs Cumhuriyetinin 82 metre kare üzerine inşa edilmiş pavyonudur. Yer li yabancı herkes, 460 bin metre karelik Kültürparkta beher metre kareye takriben 50 lira kira ödemiştir. İnceliği, hünerli sanatları ve çalışkanlığı dünyaca müsellem Japonya ile Akdenizin sıcak kanlı devleti İspanya, Enternasyonal Fuarın kardeşlik halkasında ilk defa yer almak tadır.

Enternasyonal Fuara hâkim olan zihniyeti, şu olay izaha kâfi gelecektir: Açılışa tekaddüm eden hummalı hazırlık günlerinde Amerikan Pavyonu organizatörü şöhretli Fuar mütehassısı Howard C. Messmore ofluya pofluya merdivenleri tırmanmaktadır. Enternasyonal Fuarın yeni ve genç müdürü İsmet Kaptanın maka-' tirilmiştlr. Tükenmek bilmiyen müstesna bir çalışma potansiyeline sahip bu 83 yaşındaki sarışın, mavi gözlü Karadeniz çocuğu, Entarnasyonal Fuarda senede asgarî 1 milyon lira tasarruf teminini plânlaştırmıştır. Sabık iktidar Belediyesinin rey avcılığı maksadıyla bir suiistimal merkezi hâline soktuğu Enternasyonal Fuardan, ince eleyip sık dokuyarak İzmir Belediyesine senede 6-7 milyon liralık bir gelir sağlamağı da düşünmektedir. İtalyanca ve Fransızca bilen, evli, tek çocuklu Kaptan, Milli İnkılâptan sonra çıkartılan 60 D.P. li narazite ilâveten, kapanış tarihinden sonra 6,5 milyon Ura bütçeli Enternasyonal Fuarın 300 kişilik kadrosunda ikinci bir esaslı tasfiye yapmak kararındadır..

millet ve
gerçek
yolunda
Öncü
günlük
siyasi
gazete
26 AĞUSTOSTA ÇIKIYOR

Ü N İ V E R S İ T E

Atatürk Üniversitesi

Kaynayan kazan

Huzursuzluk 27 Mayısdan çok önce patlak vermişti. Atatürk Üniversitesinin, adıyla bağdaşamıyacak bir takım gerici gidişe destek oluşu hakkındaki haberler halk efkârına çok duyurulmuş, düşük iktidarın Millî Eğitim Bakanı A. Benderlioğlu, mensup olduğu çetenin tutumuna yaraşır bir üslûb ile bu haberleri yalanlamıştı. Ne var ki, hangi haber düşük iktidarca yalanlanıyorsa o mutlaka doğrudur hükmü de halkoyunda yerleşmişti. Haberlerin doğruluk derecesi, düşük iktidarca yapılacak yalanlamalara göre tayin ediliyordu. Netekim "bereli profesör" adıyla ün salan bir profesörün Atatürk Üniversitesinde gericiliği okşar, destekler tutumu hakkında çıkan haberler de böylece, Benderlioğlunun yalanlamasıyla, doğrulanmış oluyordu. Ama bunun pratik ve tatbiki hiç bir faydası da yoktu. Çünkü "bereli profesör", adının karıştığı bu olaylardan hemen sonra İngiltereye bir inceleme gezisine gönderilmişti. "Aferin" demenin, "yaptığını çok beğendik' demenin bundan daha âlâsı, bir kişiyi mükâfatlandırmanın bundan daha seçkin bir yolda aslında güç bulunurdu.

Türk Üniversitesinde süre gelecekti bir türlü yüksek ilgililerce üzerinde durulmak gerekliliği hissedilmeyen huzursuzluğun ana kaynağı ve sebebi bu "bereli profesör" değildi. Bu profesör olsa olsa düşük iktidarca işbaşına getirilmiş yöneticiler arasında bir figüran olabilirdi. Balık nasıl baştan kokarsa, Atatürk Üniversitesinin huzursuzluğu da başından geliyordu. Bu baş, düşük bakanlardan Celâl Yardımcı ile Atıf Benderlioğlunun yakın dostu, düşük iktidarın güvendiği, kendinden yana bulduğu ve bu sebeple de Atatürk Üniversitesinin Rektörlüğüne tayin ettiği Prof. Dr. Sabahattin Özbekti.

Çıban başı

Sabahattin Özbek, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi profesörlerindendi. 1959 Şubatında, Tanrının inayeti, düşük iktidarın himayesi ve Celal Yardımcı ile Atıf Benderlioğlunun himmet ve gayretiyle Atatürk Üniversitesi Rektörlüğüne tâyin edilmişti. Sabahattin Özbek, 26 Mayıs 1960 tarihine kadar düşük iktidarın bir numaralı savunucusu, gözde ve güvenilir adamıydı. 27 Mayıs sabahı uyandığında dayandığı, güvendiği iktidarın yerle bir olduğunu görüp duyduğunda gerçi çok perişan hale gelmiş, taşkınlıktan nerdeyse küçük dilini yutmuştu ama kendisinde mevcut "hale ve zamana uymasını bilmek" kabiliyetiyle kısa zamanda "vaziyeti kurtarma" işini de -elhak- iyi başarmıştı,

İlk İcraat

Prof. Dr. Sabahattin Özbek Rektör olduktan sonra, ilk iş olarak ne yapması gerekiyorsa onları yapmamakla işe başlamıştı. Sonra kendisinin rahat ve serbest çalışmasını engelliyebilecek ilim adamlarının birer birer üniversiteden uzaklaştırılması veya kendiliklerinden uzaklaşmaları için tedbirler, çâreler düşünmüştü. Meselâ, 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ile 6990 sayılı Atatürk Üniversitesi Kanununun öyle kolay kolay gizlenemiyecek açık hükümleri vardı. Bu hükümlere göre, Atatürk Üniversitesinde "Fakülteler Profesörler Kurulları", "Fakülteler Genel Kurulları", "Fakülteler ve Üniversite Yönetim Kurulları", "Senato" teşkili gibi, bir üniversitenin çalışmasını sağlayacak organların hiç birini Rektör Özbek kurmak istemiyordu. Çünkü organlar kurulur, çalışmağa başlarlarsa kendi yetkileri de daralacak atını istediği gibi oynatamıyacaktı. Özbek akademik kariyere mensup öğretim üyelerinden kurtulabilmek için her çâreye başvuruyordu. Netekim bunda da büyük bir başarı elde ettiği inkâr edilemezdi. Kendisi tarafından türlü sebep ve bahanelerle, baskılarla görevlerinden uzaklaştırılan veya ilmin istediği açıklık, berraklık ve huzuru bulamadıkları, kanuni ve nizami organların teşekkül etmemesi gibi sebeplerle kendiliklerinden Atatürk Üniversitesinden uzaklaşan profesörlerin sayısı hiç de az değildi. Üniversitenin Ziraat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Eyüp Hızalan, milletlerarası üne ermiş Finlandiyalı Prof. Dr. Kauko, Prof. Dr. Mustafa Akdağ, Prof. Dr. Melâhat Özgü, Prof. Dr. Adnan Erzi, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Prof. Dr. Namık Oğuztöreli, üniversiteden ayrılan öğretim üyeleri arasındaydı. Rektör Özbek bir yandan üniversite öğretim üyelerinin ayrılmalarını sağlamak için elinden geldiğince çalışırken, bir yandan da yeni öğretim üyelerinin üniversiteye girmemesine gayret ediyordu. Gerçi kendisi de bir profesördü ama, eh işte bir kendisi de Atatürk Üniversitesine yeterdi. Başkalarına da ne lüzum vardı? Bu yüzden Atatürk Üniversitesinde görev almak için yapılan müracaatları da cevapsız bırakmakta özel bir dikkat ve itina gösteriyordu. Meselâ Prof. Dr. Şinasi Altındağın müracaatı cevapsız kalan müracaatlardan sâdece bir tanesiydi Düşük iktidarın Milli Eğitim Bakanlığını da yapan Prof. Ahmet Özel ise, Rektörün mensup olduğu iktidar kadrosunun içinde bulunduğundan "siyasi himaye"ye kavuşan ender kişilerdendi. Rektör Özbek ayrıca Ankara Üniversitesindeki yakın fakülte arkadaşlarını da "taht-ı himâye"sine almağı ihmal etmiyordu. Atatürk Üniversitesindeki 160 lira aslil maaşlı kadrolara 2/3 vekâlet ücretiyle iki profesör arkadaşını tayin etmiş, bu suretle onlara hatırı sayılır bir "ek görev" sağlamıştı. Bu iki profesör iki ders yılı içinde ancak birer ayı zor dolduran bir süre Atatürk Üniversitesinde ders vermişlerdi ama vekâlet ücretlerini muntazaman almağa devam ediyorlardı. Bilindiği gibi Ankara ile Erzurumun arası epeyce uzaktı ve yolculuk yorucu oluyordu. Ama ek görev ücretini almanın yolculuk gibi yorucu bir yanı yoktu. Rektör Özbekin himayesine erişenler sâdece bunlar da değildi. Meselâ Rektör Özbek özel sekreter olarak tâyin ettiği genç bir bayanla eşine, ilk memuriyetleri olduğu hâlde ücretli kadroların birinci derecesi olan 1250 lira ücret verdiriyordu. Rektörlüğün özel sekreterliği, Üniversite Rektörlük Makamı ile Genel Sekreterliği arasında, daha çok rektörlük yetkilerine sahip bir "makam" durumuna getirilmişti. Özbekin kendine yakın bulduklarına büyük maddi yardımları dokunduğu inkâr edilmez bir gerçekti. Meselâ Dr. Hasan Sevimcana 550 lira maaşla geçinemediği için günde 40 lira yevmiye verdirilmesinin uygun bir yolu bulunmuştu. Meselâ Dr. Suavi Yalvaça aynı fakülte içinde başka bir isim altında ikinci bir ders okutturulmak suretiyle 125 lira asli maaşlık bir ek görev temin edilmişti.

Prof. Namık Oğuztöreli
Atatürkçü nesil

Kanuni vecibeleri hatırlatmak, nizamî yolları göstermek Özbekin hışmına uğramak için kâfi bir sebepti. Böyle bir çocukluk yapanlar hemen üniversitenin, kapısını dışardan kapatmak zorunda bırakılıyorlardı.

Muhtariyet de neymiş?

Rektör Özbeke göre üniversite için en zararlı şey, "muhtariyet'ti. Üniversitelerin böyle bir bağımsızlığa ihtiyaçları yoktu. Üniversite dediğin ilkokul gibi yönetilmeliydi. Netekim, Özbekin bağlı bulunduğu düşük iktidar başlarının en çok canını sıkan da bu üniversite muhtariyeti değil miydi? Öyleyse Özbek bağlı bulunduğu düşük iktidar başlarının bu baş ağrılarını hiç olmazsa kendi açısından biraz azaltmalıydı. Sadakat böyle belli edilirdi. Geçen Şubat ayı içinde Ankara radyosunda yaptığı bir konuşma bütün düşük iktidar başlarının bilcümle başağrılarını giderecek bir sihir taşıyordu.

Vurdukça tozuyor

Atatürk Üniversitesinin muhtariyet ve akademik kariyerden gelmiş öğretim üyesi aleyhtarı ünlü Rektörü Özbekin bütün işleri sâdece bu kadarla bitmiyordu. O, adı Atatürk olan bir Üniversitenin Rektörü olarak kendisine en yakın bulduğu, büyük itibar ve iltifat ve hürmet ettiği başlıca kişi olarak Şeyh Saidin oğullarını seçmişti. Evet, bunda ilk duyuşta dudakları uçuklatabilecek bir dehşet vardı ama Özbek için bu böyle değildi. Şeyh Saidin oğullan Atatürk Üniversitesinin en mutena misafirleri ve müdavimleri arasında baş köşeyi işgal ediyorlardı. Rektörlük makamında saatlerce süren ve her seferinde mevcut muhabbeti takviye ve tarsin eden görüşmeler yapılıyordu. Bilinen tek şey Şeyh Saidin oğullarının sık sık Rektörü ziyaret etmesiydi. Düşük iktidar başlarının Erzurumda mutemet bir kolu olarak iş gördüğü âyân beyan belli olan Özbek tarafından gösterilen bu mutena alâkanın, herhalde düşüklerin bilgisine ve iznine dayanan bir yanı vardı. Olabilirdi.

Rektör Özbekin düşüklere sonsuz bağlılığı 28 Nisandan sonra Ankara ve İstanbulda başlıyan hâdiselerde de son derece açık şekilde belli olmuştu. Atatürk Üniversitesindeki gençlerin İstanbullu ve Ankaralı arkadaşlarının yiğitçe karşı durmalarını desteklemek için yapmak istedikleri her gösteri hareketi, Özbekin ajanları vasıtasıyle vaktinde haber atanmış ve engel olunmuştu. 28 Nisan hadiseleri sırasında Özbek Ankaraya gelerek başlarından talimat almıştı. Bu arada düşük Emniyet Genel Müdürü CemalGöktanla da görüşmüş, alınması lâzım gelen tedbirler hakkında gerekli eğitimden geçmişti. Mayıs başında Erzuruma dönen Özbek sayıları 230 civarında olan üniversite öğrencilerini toplamış, Ankara ve İstanbuldaki gençlik hareketlerinin "kanunsuz ve gayri meşru hareketler" olduğunu söylemişti. Özbeke göre, Ankara ve İstanbuldaki gençlerin mücadeleleri haklı bir dâva uğruna olsaydı bu işin bayraktarlığını "bizzat kendisi" yapacaktı. Yapılan hareketler "birkaç sergerde"nin işiydi. Sanki Özbek Ankaraya gelince düşük başbakan Menderesin ığzının bir örneğini çıkarmış, kendi ağzının yerine takmıştı. Doldurulmuş bir plâk gibi Menderes ağzıyla konuşuyordu. Ankara ve Istanbulda gençlik hürriyet mücadelesine atılır, Argüçün silâhları, masum üniversite gençliğini öldürmek için patlar, Göktanın atlı polisleri gençleri çiğnerken Atatürk Üniversitesinin Rektörü Sabahattin Özbek Üniversite Kütüphanesinin yerini tesbit etmek üzere inşaat yerine gidiyor, öğretim üyeleriyle öğrenciler için büyük bir ziyafet tertip edilmesini ve 40 kuzu kesilmesini emrediyordu. Bu emri alan inşaat başkontrolörü Yüksek Mimar Suat Taftalı, hayretler içinde gözlerini açarak Rektör Özbeke soruyordu: "Nasıl olur? İstanbul ve Ankarada kan gövdeyi götürürken siz nasıl böyle bir ziyafet verirsiniz? Hem toplanma yasağı var. Beni mazur görün." Rektör Özbek kendinden emin ve mağrur bir sesle Taftalıya şu cevabı veriyordu: "İstanbul ve Ankara Üniversitelerindeki Rektörlerden değilim ben. Onlar sürülerine hakim olamıyan çobanlar. Bu ziyafet verilecek! Akşama da ajansta Atatürk Üniversitesi Rektörü, öğretim üyeleri ve öğrencileri neşeli bir hava içinde bir kır gezintisi yapmışlar ve kırk kuzu yemişlerdir diye söyleteceğim. Sen hiç üzülme. Ben viâyetten toplanma izni alırım."

Rektör Özbek, üniversitenin Talebe Cemiyetinden bir kaç öğrenciye "İstanbul ve Ankaradaki hareketlerin Balkan Komitacılığı" olduğunu açıkça söyledikten sonra 18 Mayıs gecesi de bir balo verdirmenin havayı yumuşatmak- için isabet olduğuna kanaat getirmişti. Ve öyle yaptı.

Rüya bitince

27 Mayıs sabahı ise Rektör Özbekin ne halde bulunabileceğini tahmin etmek güç olmasa gerektir. Üniversiteli gençler 27 Mayıs İnkılâbından sonra Rektörü sigaya çekmenin zamanı geldiğine inanmışlardı. 31 Mayısta, bütün öğrencilerin, Öğretim üyelerinin, memurların, gazetecilerin katıldığı bir toplantı, Özbekin hakikaten Balkan Komitacılığına benzeyen, usturuplu taktiği ile kısa zamanda bir meydan kavgasına döndürülmüş, kendisine sorulan soruların ağırlığından böylece kurtulmuş ve üstelik suçu, kendisi için daima büyük tehlike olarak gördüğü başka öğretim üyelerinin üzerine atmasını bilmişti. Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin hem ilmine, hem Atatürkçülüğüne büyük saygı duydukları öğretim üyelerinden Namık Oğuztöreli ile Adnan Erzi, hazırlanan ve başarı ile yürütülen bu komplonun kurbanları olmuştu.

İşin asıl şaşılacak yanı, bu konuyla ilgili olarak yapılan soruşturma ve Millî Eğitim Bakam Prof. Fehmi Yavuzun tutumuydu. 11 Haziranda Millî Eğitim Bakanı Müsteşarı Nuri Kodamanoğlu Erzurum Askerî valisine telefon ediyor ve Prof. Namık Oğıztöreli ile Prof. Adnan yi "Sayın Bakanın Ankaraya çağırdığı--nı bildiriyordu. İki Atatürkçü profesör ertesi günü yola çıkıyorlardı. 14 Haziran günü saat tam 17,50 yi göstermekte iken profesörler de Millî Eğitim Bakanı Fehmi Yavuzun huzuruna giriyorlardı. Fakat görüşme çok şaşılacak bir istikamet kazanmıştı. Bakan, profesörleri niçin çağırdığını bir türlü ama bir türlü hatırlıyamıyordu. Bir müddet düşündükten sonra: "Sizi niçin çağırdığımı maalesef hatırlıyamadım" dedi. Sonra da Adnan Erziye dönerek: "Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından kabul edilen profesörlüğünüzün kararnamesi yanımdadır. İsminiz bir tahkikata konu teşkil ettiği için takdir hakkımı kullanarak kararnamenizi tahkikatın sonuna kadar imzalamıyacaktım" dedi.

20 Haziran günü ise, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Nuri Kodamanoğlu, "sayın Bakan"ın şu kararını igililere tebliğ ediyordu:

"Namık Oğuztöreli ile Adnan Ersinin Atatürk Üniversitesinde çalışmalarına mahal kalmamıştır. Her ikisi de Ankara ve İstanbuldaki asli vazifelerine döneceklerdir."

Atatürk Üniversitesinin Rektörlüğünü ise, hâlâ ve 27 Mayısdan sonra bile Sabahattin Özbek yapıyordu.

Ormancılık

Bakanlığa doğru

Geçen haftanın sonunda gazetelerde çıkan bir haber Tarım Bakanlığında yapılan çalışmalar sonucunda bu Bakanlıktan ayrı olarak bir de Orman Bakanlığı kurulmasına karar verildiğini bildiriyordu. Ormanlarımızın içinde bulunduğu felâketli du--um ve bu felâketli durumun memleket tarımının ilerisi için arzettiği korkunç tehlikeler düşünülecek olursa, bu karar ilk bakışta çok yerinde bir karar gibi görünüyordu. Fakat, meseleye iktisadî plânlama açısından bakılınca, Devlet teşkilâtçılığı bakımından, -kesin olmasa bile- bazı tereddütler izhar etmemek imkânsızdı.

Bir dâva bir memleket halkoyunda büyült önem kazandığı vakit, bu dâvaya önem verildiğini halkoyuna göstermenin çârelerinden biri de, onu bir Bakanlık hâline getirmektir. Batı demokrasilerinde hükümetler bu yola sık sık başvururlar. Hattâ, teşkilâtçılık bakımından bazı aksaklıkları olsa bile, bu şekilde kurulan Bakanlıklara sırf belli bir işin halli için belli bir süre çalışmak üzere getirilen, halkoyunun kendilerine büyük itimat gösterdiği enerjik siyasî şahsiyetler, büyük dâvaların hâllinde kendilerinden bekleneni yaparlar ve şahsiyetleri sayesinde bütün bir milletin enerjilerini de o dâvalar üzerinde toplayabilirler. Ancak, Bakanların şahsiyetinden doğan bu faydasının yanında, fazla Bakanlığın iktisadi koordinasyon bakımından bazı mahsurları da görmemezlikten gelinemez.

Kurulması tasarlanan Orman Bakanlığı, Orman Koruma ve Mülkiyet Genel Müdürlüğü, Ağaçlandırma ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, Orman Mahsûllerinden Faydalanma ve İşletme Genel Müdürlüğü ile Ormancılık Dağ Ekonomisi Dairesi Başkanlığından ibaret olacaktır. Burada bahis konusu olan ana mesele, bu meselelerin Tarım Bakanlığında kalacak alanlarla ilgisinin yakınlık derecesinin, bu meselelerin hepsinin birden siyasî seviyede bir tek Bakan tarafından görülmesini gerektirip gerektirmediğidir. Gerçekten, meselâ meşhur **Baade** Raporunun erozyonla ilgili kısımlarını okuyanlar bu yeni Bakanlığın erozyonla mücadelede tek başına nasıl yetkilendirilebileceğinde tereddide düşmekten kendilerini alamamışlardır. Prof. Baade, raporunda erozyonun memleketimizdeki sebeplerinden sâdece bir tanesinin ormanların tahribi olduğunu belirtmektedir. Baade'ye göre, erozyonun diğer büyük sebepleri arasında, hiçbir zaman sürülmemesi gereken fazla meyilli arazinin ormanlık olmasa bile ekilmesi, binlerce yıldan beri kullanılan kara sapan sayesinde elde edilen kaba taneli toprakların 1950 den sonra geniş ölçüde ithal edilen soklu pulluklar, diskli pulluklar ve disk-harrow gibi âletlerin kullanılması sonucunda ince taneli hale gelmesi yüzünden rüzgâr erozyonunun artması, mer'alarla çalı mer'aların ekime açılması ve fazla otlatma bilhassa zikredilmesi gereken sebeplerdir. Bu durumda, memleketimizde erozyonla mücadele sâdece ormanların korunmasıyla ve yeni ağaçlandırmay-

la başarılacak işlerden değildir. Fazla meyilli arazinin ve mer'aların ekime açılmasının önlenmesi ve devamlı surette nebatla kaplanmasının sağlanması, fazla otlatmaya mani olunması, yeraltı sularından istifade etmek için yeraltı bendleri yapılması lâzımdır. Ayrıca çok daha geniş veçheli olarak, gübreli entansif tarıma geçilmesi ve böylelikle ekim alanının azaltılarak istihsâl artışının sağlanması, tarım sektöründe makineleşmenin çok daha dikkatli bir şekilde yürütülmesi, erozyonla mücadele etmek için zarurîdir. Bütün bu meseleler ve onların çâreleri de, ormancılık konusunun hayli dışına çıkan meselelerdir. Böyle olunca, birbirleriyle bu kadar girift meselelerin bir tek Bakanlık tarafından koordone edilmesinde fayda olsa gerektir.

Hattâ işi çok daha ileriye götürmek de mümkündür. Gerçekten, memleketimizde merkezî bir plânlama sistemi kurulacaksa, ekonomiyle yakından ilgili bütün Bakanlıkların -Çalışma Bakanlığı dâhil- Siyasî Müsteşarlıklar hâline getirilerek, bir tek İktisat ve Çalışma Bakanına bağlanması ve bu İktisat ve Çalışma Bakanının, bütün iktisadi meseleler hakkında yukardan bir görüşe sahip olarak koordinasyonu gerçekleştirmesi çok dalla yerinde olacaktır. Bu suretle, -tıpkı İngilterede sırf "büyük" Bakanların katıldıkları az sayıdaki kabine sistemi gibi- bir Bakanlar Kurulunun, sâdece Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Milli Eğitim, Basın ve Yayın ve nihayet İktisat ve Çalışma Bakanından ve belli koordinasyon veya sözcülük işleriyle vazifelendirilebilecek sayısı sınırlı Devlet Bakanlarından kurulması mümkün olur ve böylelikle Bakanlar Kutulunun çalışması çok daha kolay ve Ahenkli hâle sokulabilir.

İstikraz

Sonuçların tahlili

Hürriyet İstikrazının açılmasından sonra bugüne kadar toplanan paranın 125 milyon liradan fazla olmadığı anlaşılmaktadır. Hürriyet İstikrazının, herhangi bir istikraz için bahis konusu olamayacak çok daha uygun manevi şartlar içersinde yürütülmüş olmasının da bunda çok önemli bir payı olduğu düşünülecek olursa, 250 milyonluk ilk tranşın hâlâ dolmayışının iktisadî sebepleri üzerinde ciddiyetle durmak zamanı geldiğine hükmedilebilir.

Evvelâ bilinmesi gereken konu, şimdiye kadarki Hürriyet İstikrazı tahvilleri satışlarının hangi kaynaklardan sağlandığıdır. Hürriyet Tahvillerini, şahıslar yıllık kazançlarının istihlâke sarf ettikleri kısmından fedakârlık ederek mi almışlardır? Yoksa bu şahıslar bankalarda mevcut tasarruf mevduatım -daha yüksek faiz dolayısiyle- hürriyet istikrazına mı tahvil etmişlerdir? Hürriyet İstikrazı tahvillerini bankalar almışlar mıdır? Bu hususların bilinmesinin istikrazın muhtemel tesirleri bakımından önemi vardır. Gerçekten, bu istikrazın hâsılatı eğer yatırım gayretleri İçin sarfolunacaksa, o vakit şahısların, istihlâke hasrettikleri kaynaklardan bir kesinti yapmış sayılabilmeleri için, bu istikraz tahvillerinin alımını, yıllık gelirlerinden finanse etmeleri ve bankalardaki mevcut tasarruf mevduatlarına dokunmamaları lâzımdır. Öte yandan, ticaret bankalarının Merkez Bankasında -tahvil hâlinde- bulundurdukları ihtiyat nisbeti aynı kaldığına göre, bankaların tahvil satın alması hâlinde câri mevduat ve kredi hacmi çoğalmış olacaktır. Ayrıca hürriyet istikrazının, mevcut iktisadi durgunluğun, -kredi hacminin istikrar politikası yüzünden daraltılması ve enflâsyon sayesinde yaşayabilen bazı işletmelerin kapılarını kapamaları gibi sebeplerin yanısıra- bellibaşlı bir sebebinin de, yekûn talebin yekûn arzdan düşük olmasıdır. Eğer hakikaten -yatırım faaliyetinin azalması yüzünden- millî tasarruf hacmi milli yatırım kararlarım aşıyorsa çâre, yekûn talebi arttırmak olmalıdır. Yatırımları arttırmak gayesine erişmek için, istikraz hâsılatının, yıllık ferdi gelirlerin esasen tasarrufa hasredilmeyen kısmından sağlanması gerekir ki bunun böyle olmadığını söylemek için pek çok sebepler vardır. Memleketimizdeki gelenekler, kendisinden istikraz tahvili alması istenen şahısların -ve bankalar dışındaki teşekküllerin- bunu tasarrufa ve yatırıma ayıracakları meblâğlardan yaptıklarını göstermektedir. Bu sonuç olarak fertlerin elindeki satın alma gücünün bir kısmım olduğu gibi Devlete devretmesini doğurmaktadır. Bunun faydası ise, Devletin bu meblâğları fertlerden çok daha iyi bir şekilde ahenkli bir tarzda ve daha verimli yatırımlarda kullanması ihtimalinden ibarettir. Yoksa, bu tedbirin yatırım hacmini arttırmak bakımından bir tesiri olmayacaktır. Üstelik, her memlekette olduğu gibi Türkiyede de, istikraz tahvillerinin daha çok, yüksek ve orta gelir tabakalarınca satın alındığı ve İstikrazın faizlerinin ödenmesinde vergi hâsılatından istifade edildiği nisbette, bunun sonucunun alt gelir tabakalarından yüksek gelir tabakalarına anti-sosyal bir gelir transferi olduğu da bilinmektedir.

Bundan başka, ekonomimizin likidite darlığından mustarip olduğu bir sırada, mevcut likiditenin bir kısmını Hazineye çekmek ameliyesi devamınca halktan paranın toplanıp da henüz tamamen sarfedilmediği sırada, stikraz tahvili alımının, ekonomideki likidite darlığım kısmen -dede arttırması ihtimali de .
Fakat, öğrendiğimize göre, Hükümet İstikrazı hâsılatı Hazinenin kıs iâdeli tediye ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılmakta olup kısa zamanda tekrar ekonomiye iade edildiğinden bu nahzur pek büyük değildir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Amerika

Geçtik!

4 Ekim 1957'den beri Amerikan halkı rubamı ezen bir aşağılık duygusunun içindeydi: O gün Sovyetler ilk sputnik'i fezaya göndermeğe muvaffak olmuşlardı. Amerikalılar bir yıl sonra, 11 Ekim 1958'de Öncü-I'i 114 bin kilometreye fırlatmakla Rusların elinden irtifa rekorunu aldıklarını sanmışlardı. Fakat hakikatte bu da aldatıcı bir görüştü. Çünkü Sovyetlerin attıkları peyklerle Amerikalıların attıkları peykler arasında ağırlık bakımından çok büyük fark: vardı ve bu fark Sovyetlerin lehineydi. Ruslar, bir süre sonra Amerikalıların biraz artan neş'esinin büsbütün kırılması sonucunu doğuran bir başarı daha kazandılar: Rus âlimleri 2 Ocak 1959 günü Lunik-I'i Ay etrafında dönen ilk peyki, 12 Eylül 1959 günü de Arzdan Aya ilk füzeyi attılar. 4 Skim 1959'da Ruslar bir büyük başarı da--- kazandılar. Ay etrafına attıkları Lunik-III adlı peyk Ayın yeryüzünden görülmeyen tarafının fotoğraflarını çektikten sonra Arza doğru ger dönmüş ve bu fotoğrafları da Arza nakledebilmişti.

İşte, Amerikalılar hemen üç yıldır aşağılık duygusu altında ezildikten sonra, ilk defa 11 Ağustos 1960 günü başlarını gururla kaldırabildiler. Fezanın İnsanoğlu tarafından zaptedilmesinde Amerika, ilk defa olarak Rusları geçiyor, hem de çok önemli bir konuda geçiyordu. Geçen 15 Mayısta Ruslar Sputnik-IV'ü fezaya atıyorlar ve bu peyke bağlı bir kabinin yeryüzüne döneceğini ilan ediyorlardı. Fakat, kabinin sevk âletlerindeki bir bozukluk sonucunda bu deneme 19 Mayıs 1960 günü başarısızlıkla bitiyordu. Halbuki, 11 Ağustos günü Amerikan Hava Kuvvetlerinin attığı Kâşif -XIII'ün bıraktığı bir kapsül yeryüzüne dönüyor, sadece dönmekle de kalmıyor, Deniz Kuvvetleri tarafından Pasifik Okyanusunda ele geçiriliyordu. Bu suretle, Amerikalılar Rusları son derece önemli bir konuda geçmiş oluyorlardı.

Kâşif-XIII kabini bıraktıktan sonra kabin 3 tane frenleyici roketin yardımıyla yeryüzüne doğru İnmeğe başlıyordu. Kabin atmosfere girdikten sonra Arzın cazibesinin tesiri ayrıca 4 paraşütle hafifletiliyordu. Alaskada Kodiak Üssünde bulunan bir elektronik arama merkezi kabinin düşme güzergâhını tesbit ediyordu. Kabini ele geçirmek için ilk teşebbüs Hava Kuvvetlerinin 20 tane kadar dev C-119 ve C-121 uçakları tarafından yapılıyordu. Dev uçaklar muazzam bir alam kaplayan fileleri uçuruyorlardı. Fakat, kabin bu filelerin içine düşmüyor, Havay Adalarının Batısına doğru süzülüyordu. Kodiak'taki merkez, durumu derhâl Havaydaki Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bildiriyordu. Kabinin denize düştüğü mevkie en yakın olan muhrip "Haiti Victory" derhâl kabine doğru hareket ediyordu. B' süre sonra muhripten kalkan bir helikopter Kurbağa Adam Başçavuş Robert W. Carrol'ü denize bırakıyordu. Carrol kabinin altına dalarak onu bir halata bağladıktan sonra paraşütleri toplamış, bu ameliyeden sonra da sabahın saat 3 buçuğunda kabin "Haiti VİCtory"ye çekilmişti.

Birbirini kovalayan başarılar

Fakat, geçen hafta içinde Amerikanın füze alanındaki başarıları sadece bundan ibaret kalmadı. Millî Feza Araştırmaları Ajansı "Akis" adlı bir balonu bir füze vasıtasiyle dünya etrafındaki mahrekine yerleştiriyordu. Bu balon vasıtasiyle Arzdan verilen radyo ve radyofoto dalgaları yine Arzın başka noktalarına kolaylıkla aksettirilebiliyordu. Bu sayede dünya haberleşme sisteminin son derece kolaylaşacağı şüphesizdi.

Amerikanın başanları bu kadarla da kalmadı. Füze ile tahrik edilen X-15 uçağı, Binbaşı White'ın idaresinde resmi dünya irtifa rekorunu 39.900 metre yüksekliğe erişmek suretiyle kırıyordu. Hava Kuvvetleri, bu yıl sonuna doğru denenecek olan X-16 uçağının ise 3 misli kuvvetli bir motör sayesinde saatte 6.400 kilometre hızla uçarak 80 ilâ 160 kilometre yüksekliğe çıkacağım bildiriyordu.

Amerikan Hava Kuvvetleri, bütün bu başarılarını kıt'alararası füzeler konusunda, Amerikanın askeri bakımdan Sovyetlere erişmek üzere olduğunun delili olarak görüyordu ve muhakkak ki bu iddiasında tamamiyle haklıydı. Hava Kuvvetleri, daha da ileri giderek bu yıl sonuna doğru Amerikanın, bir insanı fezaya gönderdikten sonra yeryüzüne dönmesini temin edeceğini de bildirdiler. Ruslar, geçen haftanın son günü, Amerikalıların bu meydan okumasına fiilî bir cevap veriyorlardı, İçinde maymunlar ve köpekler bulunan bir peyk dünya etrafındaki mahrekine yerleştirilmiş ve Sovyet peyki, tıpkı Amerikalıların Kâşif-XII peyki gibi bir kabinin içinde bu hayvanları dünyaya geri göndermişti. Bu deneme ile Ruslar Amerikalıları bir göğüs boyu geçmişlerdi. Fakat aynı gün, Amerikan Hava Kuvvetleri Kâşif-XIV adlı bir peyki dünya etrafındaki mahrekine yerleştirdiler. Bu peykin vazifesi, düşman füzelerinin atıldığım Amerikan üslerine bildirmek ve bunların radyofotolarım çekmekti. Bu denence başarıyla neticelendiğine göre, Amerikalılar bu sefer düşmanın kıt'alararası füzelerine karşı korunmak ve bir an önce mukabele-i bilmisilde bulunnmak için gereken teknik imkânlan sağlayacakta Rusları geçmiş oluyorlardı.

Kongo

İmkânsız adam

Geçen haftanın son günü Kongo Federasyonu Başbakanı Lumumba, Kongodaki Birleşmiş Milletler Kuvvetlerine mensup İsveç taburuyla birlikte Katangaya girmiş olan 'Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag

Hammarskjöld'e zehir zemberek bir mektup gönderiyordu. Bay Lumumba'ya bakılırsa, Bay "H", Katangadaki davranışıyla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Kongo hakkında almış olduğu kararlara aykırı hareket etmekteydi. Kongo Başbakanı, Bay "H"ı kararlara aykırı olarak Katangada uyguladığı siyaset hakkında kendisiyle danışmamakla itham ediyordu. Ayrıca, Katangaya sadece "beyaz" yani İsveçli ve İrlandalı askerlerin gönderilmiş olmasını, Katanganın Kongodan ayrılmak isteyen Başbakanı Çombe ile kendisi arasındaki anlaşmazlıkta Çombe'yi tutmak manâsına alıyordu. Kongo Başbakanı, bu şekilde vasıflandırdığı durumu ortadan kaldırmak için şu taleplerde bulunuyordu; Kongodaki bütün hava meydanları Birleşmiş Milletler Kuvvetleri tarafından Kongo askeri birliklerine veya polisine terkedilmeliydi. Katangaya, Birleşmiş Milletlerin mavi miğferleriyle derhâl "Afrikalı" birlikler yâni Fas, Gine, Gana, Habeş, Tunus, Sudan, Liberya ve Kongo birlikleri gönderilmeliydi. Bütün memleket içersinde merkezi Kongo kuvvetlerinin taşınması için Birleşmiş Milletler uçakları kendi Hükümetinin emrine verilmeliydi. Belçika birlikleri tarafından evvelce Katangadaki asî Hükümet taraftarlarına dağıtılmış olan bütün silahlara el konması ve bu silâh ve malimmatın merkezi Kongo Hükü-. metinin emriine verilmesi gerekiyordu.Afrikalı olmayan bütün birliklerin Katangadan çekilmesi ise kesin bir zaruretti. Kongo Başbakanı Lumumba'nın bu ültimatomuyla birlikte, Gana ve Gine de, birincisi Cumhurbaşkanı N'Khrumah'ın, ikincisi de Cumhurbaşkanı Seku Ture'nin ağzından, Lumumba'nın emrine Katangadaki "isyanı bastırmak" maksadiyle kendi birliklerini vereceklerini bildiriyorlardı. Ertesi günü, Bay "H" Lumumba'ya cevap verdi: Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Lumumba'--n iddialarını ve tekliflerini reddediyor ve bu hususta karar vermenin ancak Güvenlik Konseyine ait olduğunu bildiriyordu. Aynı gün, Lumumba sadece kendisinin hakikati söylediğini iddia ediyor ve Bay "H"ı evvelâ Çombe ile onu elinde tutan Belçikalılarla bir uzlaşmaya vardıktan sonra verdiği kararları merkezi Hükümete bildirmenin hiçbir kıymeti olmayacağını söylüyordu. Bu pek sert cevaptan bir saat sonra ise Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Lumumba'nın kendisine yapılacak müşahhas teklifleri olmadığı takdirde, geceleyin derhâl New York'a hareket ederek durum hakkında karar vermek üzere Konseyi toplayacağını bildiriyordu. Genel Sekreterin bu cevabı ise, Lumumba'yı deliye döndürmüştü. Gece saat 18'de Bay "H"a verdiği cevapta Lumumba, Kongo Hükümetinin artık Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine itimadı olmadığını bildiriyor ve Afrikalı Devletlerin müşahitlerinin Kongoda onun yerini almasını istiyordu.

Bütün mesele. Birleşmiş Milletlerin evvelâ Çombe'yi Lumumba'ya karşı tutmadığı gibi, şimdi de Lumumba'yı Çombe'ye karşı tutmamasından ileri geliyordu. Birleşmiş Milletler Kuvvetleri, Kongoya sadece kan dökülmesini önlemek için gelmişlerdi. Kongoluların kendi aralarındaki meseleleri halletmelerine karışmak için değil.

CEMİYET

Sesi titreyen güzel kadın karşısında kendisinden daha yaşlı ve dikkatle söylediklerini not alan bir başka kadına şöyle dedi:

"-— Ali 10 Temmuzdan beri ora> dadır. Başkan Bayar, Başbakan Menderes, Ticaret Bakam hepsi oradalar. Hepsi Alinin arkadaşıydı. Evine sık sık gelir eğlenirlerdi"

Kelimeleri tekleye tekleye söylüyordu. Devam etti:

"— Alinin kızkardeşi bayan Dumerden mektup aldım. Bay Dumerin de işini elinden almışlar. Yalnız kendisine yaşıyacak imkân verilmiş."

Hâdise geçen haftanın ortasında bir gün Los Angeles'de cereyan ediyordu. Tekleye tekleye konuşan üzgün yüzlü hanım Ali İparın karısı Virginia Bruce'dü Karşısında oturan yaşlıca hanım ise Amerikanın meşhur dedikodu yazarlarından O. Parsons.

Bayan İpar bunları söylerken yüzünü buruşturuyor, sıkıntılı ve üzüntülü olduğunu açıkça belli ediyordu. Bayan liparin söyledikleri bununla bitmedi Sevgili kocası için harekete geçmeğe kararlıydı. Kendisine yardım edebilecek olanlara başvuracaktı. Bunlar arasında Başkan Muavini Nixon, Senatör Kennedy de vardı. Hattâ Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjold'a da müracaat edecekti. Bayan İpar 30 Haziran tarihinde Ali İpardan bir mektup almıştı. Bu mektup kendisini pek üzmüştü. Sevgili kocasının fena halde sıkıntıda olduğu belliydi. Zira Ali İpar mektubunda Türkiyeden kasmağı düşündüğünü yazıyor ve bu iş için ümitli olduğunu belirtiyordu. Bayan İpar bu mektuptan sonra kocasından direkt haber alamamış ancak vasıtayla bazı şeyler duyabilmişti. Bunların arasında Ali İparın bir basın toplantısı yaparken polis tarafından tevkif edildiği vardı.

Maamafih Bayan Virginia İpar da durumdan çok ümitsiz değildi. Öyle ya, Ali İpann elinde bir Amerikan pasaportu vardı. İstediği zaman kalkıp gelebilirdi. Sâdece ufacık bir mahzur vardı. Ali İparı yeni idare, eski idare gibi dışarı pek bırakmıyordu. Gerçi bayan İpar bunun sebebini pek anlıyamıyordu esasında politikaya fazla aklı ermezdi-. Ama ne olursa olsun mücadele edecekti.

Geçen haftanın sonunda bir gazeteci daha dünya evine girmeğe hazırlanıyordu. Bu iş için ilk adımını atmıştı. Hürriyet gazetesinin Ankara muhabirlerinden olan Nevzat Ünlü pazar akşamı bayan Tülin Erkaya İle nişanlandı.

Olimpiyat

Atletizme rağbet

Bütün milletlerin sporcuları geçen haftanın başından itibaren Romada toplandılar. 25 Ağustos Perşembe günü başlayacak olan 17. Olimpiyat oyunları, öncekilerden çok daha fazla ilgi görüyordu. Dünyanın bütün milletleri aylardır, hatta bir-iki yıldır Komada 17 gün sürecek 17. Olimpiyat oyunları için hazırlanıyorlardı. Organizatör İtalyanlar ise, hazırlıklara 4 yıl öncesinden başlamışlardı. Olimpiyatlar için 11 stadyom, 3 yüzme havuzu, 7 tam spor tesisi, 3 turist kampı, 8 de büyük otel hazırlanmış, ayrıca Romaya yalan bir yerde bir olimpiyat kampı kurulmuştu. Milletlerin en çok ilgi gösterdikleri spor yine atletizmdi. Türkiyenin de 14 atletle katılmakta olduğu bu spor kolunda, iştirak nisbeti, diğer kolların çok üstündeydi. Birçok millet de atletizmde Romaya iddialı olarak geliyordu. Meselâ Amerika, bundan önceki olimpiyatlardan daha çok altın madalya kazanmak iddiasındaydı. Rusya ise mukavemet yarışlarından birincilik bekliyordu, Bu arada, ev sahibi İtalyanlar, Macarlar, Çekoslavaklar, İngilizler de birçok milletler gibi hiç değilse birkaç branşta iyi netice umuyorlardı. Ya Alman atletleri.. Dünya rekortmenlerinden Hary'nin de bulunduğu Alman atletlerinden favoriler, çekindiklerini defalarca belirtmişlerdi. Bunlar da gösteriyordu ki, olimpiyatta atletizm büyük çekişmelere sahne teşkil edecekti. Fakat bu çekişmenin bazı branşlarda sadece Amerikalı atletlerin arasında olacağı tahmin ediliyordu. Gerçekten Amerikanın atletizmdeki üstünlüğü, tartışma kabul etmiyordu.

Ümit güreşte

Olimpiyat kafilemiz hareket ederken, herkes biliyordu ki ençok güvendiğimiz tek spor kolu güreşti. 1948 de Londrada bütün dünyayı şaşırtırcasına, çok rahat bir şekilde Olimpiyat şampiyonluğu kazanan güreşçilerimiz Romaya da söz sahibi olarak gidiyorlardı. 52 ve 56 olimpiyatlarının ilkinde, güreşçilerimizin bir. kısmının profesyonellik iddiasıyla olimpiyata gidememeleri, ikincisinde de hazırlıkların iyi yapılmaması gibi sebeplerle şampiyonluğu biç yoktan yaptırmıştık. Bu defa onlardan iki olimpiyatın acısını çıkarmaları bekleniyordu. Ancak güreşçilerimizin rekiplerinin, diğer olimpiyatlara nisbetle çok daha kuvvetli olduğunu unutmamak gerekirdi. Çünkü 1948 de güreşçilerimiz karşısında kuvvetli bir Rusya yoktu. Diğer olimpiyatlarda da Bulgaristan ve İran söz sahibi değillerdi. Oysa bugün İran ile Bulgaristan serbest güreşte çok tehlikeli birer rakiptiler. Bu bakımdan 206 güreşçinin katılacağı serbest stilde güreşçilerimiz çok zorlu maçlar çıkaracaklardı. 57 kiloda Hüseyin Akbaş, 62 kiloda Mustafa Dağıstanlının şampiyonluğu kaptırmaları bizim için değil, bütün güreş otoriteleri için de sürpriz teşkil edecekti Aynı şekilde 73 kiloda İsmail Ogan, 79 kiloda Hasan Güngör ve ağırda Hamit Kaplan kilolarının ilk fa-, vorileri sayılıyorlardı. Diğer kilolardaki güreşçilerimizin dereceye girmeleriyle takımımızın Romada istediğimiz dereceyi alması mümkün olacaktı. Ama, kuvvetli rakipler ve Demirperde gerisi milletleriyle, İranın anlaşmaları korkusu da endişe vericiy-' di. Kısacası güreşçilerimiz Ruslar ile eşit şanslara sahipti. Greko-romen de ise en iyi derece ikincilik olacaktı.

Vatanınıza ve Yuvanıza
Hizmetin
HÜRRİYET İSTİKRAZI TAHVİLLERİ
● %6 faiz getirir
● vergisiz, külfetsiz, emin gelir kaynağıdır
● Milli Emlâk satışlarında para. yerine veri
● Devletçe teminat olarak kabul edilir

ANKARA
en alâsı
NUH'UN
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 7 36 53 - ANKARA Tel: 12395 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİTAPAN İSTANBUL

Neşeli ve memnun
—ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ
DAHA İYİ
TEMİZLER
ÜSTELİK —
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

HEPİMİZİN SİGARASI..